

**KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE ve SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI**

**II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EĞİTİM SOSYOLOJİSİ
ÖNCÜLERİNİN KARAKTER EĞİTİMİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Yahya AKYOL

Doktora Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Baykal BİÇER

Kütahya, 2020

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum "II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Sosyolojisi Öncülerinin Karakter Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi" adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların "Kaynaklar" bölümünde gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../ 2020

Yahya AKYOL

Kabul ve Onay

Yahya AKYOL'un hazırlamış olduğu "II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Sosyolojisi Öncülerinin Karakter Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi" başlıklı tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile kabul edilmiştir.

...../...../ 2020

Adı Soyadı

İmza

Doç. Dr. Baykal BİÇER (Danışman)

.....

Prof. Dr. Beyhan ZABUN

.....

Doç. Dr. Ali Faruk YAYLACI

.....

Doç. Dr. Adem BELDAĞ

.....

Dr. Öğr. Üyesi Sibel IŞIK MERCAN

.....

Prof. Dr. Şahmurat ARIK
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

Önsöz

Eğitimin amacı, milletlerin yaşamına huzur ve refah katmaktır. Ayrıca ortaya çıkan herhangi bir değişimi ve bu değişimin ortaya çıkardığı toplumsal zararı önceden tespit etmektir. Bunun yanında eğitim sistemleri geliştirecekleri programlar ile bu zararlı durumlara karşı tedbir almakla da yükümlüdürler.

Yeni yetişecek nesiller, ülkemizin ve milletimizin geleceğine köprü olacaklardır. Ülkemizin ve milletimizin devamlılığı için bu neslin vatansever, çalışkan, dürüst, sorumlu ve saygılı bireyler olarak yetişmesi hayati önem taşımaktadır. Bu özelliklere sahip bireyler yetiştirebilmenin yolu ise eğitim sisteminde karakter eğitime daha geniş bir şekilde yer vermekten geçmektedir.

Yapılan bu çalışma ile yaklaşık yüzyıl önce yaşamış olan eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitime dair görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu görüşlerin başta Sosyal Bilgiler dersi olmak üzere karakter eğitiminin verildiği bütün derslere kaynaklık edeceği düşünülmüştür.

Öncelikle bu çalışmayı tamamlamam konusunda beni teşvik eden ve her konuda destekleyen danışman hocam Doç. Dr. Baykal BİÇER'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca tez yazım sürecinin büyük bir bölümünde danışmanlığımı yürüten ve alandaki bilgi birikimleriyle bana rehberlik eden Prof. Dr. İsmail ÇİFTÇİOĞLU'na ve çalışmamın her aşamasını titizlikle inceleyip dönüt ve düzeltmeleriyle beni cesaretlendiren hocalarım Doç. Dr. Ali Faruk YAYLACI ve Dr. Öğr. Üyesi Sibel IŞIK MERCAN'a şükranlarımı sunarım. Akademik yaşamımda benden manevi desteğini esirgemeyen eşim Burcu'ya sonsuz teşekkür ederim.

Yahya AKYOL

Kütahya, 2020

İçindekiler

Yemin Metni	ii
Kabul ve Onay.....	iii
Önsöz	iv
İçindekiler	v
Tablolar Listesi.....	vii
Özet	viii
Abstract	ix
Birinci Bölüm.....	1
Giriş.....	1
Kavramsal Çerçeve	2
Karakter Eğitimi	3
Değerler eğitimi.....	4
Karakter eğitimi ve değerler eğitimi arasındaki fark	7
Karakter eğitiminin tarihi	8
Türkiye’de karakter eğitimi.....	12
Karakter eğitiminin önemi	13
Sosyal bilgiler eğitiminde karakter eğitiminin yeri	14
II. Meşrutiyet Dönemi'nde Eğitim.....	16
II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Sosyolojisi Öncüleri	17
Emrullah Efendi	18
Ethem Nejat	20
Halil Fikret Kanat	21
İbrahim Alaettin Gövsa.....	22
İsmail Hakkı Baltacıoğlu	23
Kazım Nami.....	24
Nafi Atuf	26
Prens Sabahaddin	27
Sabri Cemil	28
Satı Bey.....	29
Şemsettin Günaltay	29
Ziya Gökalp	30
Tanımlar:	32
Problem Durumu	32

Araştırmanın Amacı	36
Araştırmanın Önemi	36
Problem Cümlesi:	37
Alt problemler:.....	38
Sayıtlar	38
Sınırlılıklar	38
İkinci Bölüm	40
Yöntem.....	40
Araştırmanın Modeli	40
Araştırmanın Kapsamı.....	41
Verilerin Toplanması ve Analizi	47
Üçüncü Bölüm	51
Bulgular.....	51
Öğretmenin İşlevine İlişkin Görüşler	52
Okulun İşlevine İlişkin Görüşler	60
Ailenin İşlevine İlişkin Görüşler	69
Çevrenin İşlevine İlişkin Görüşler	75
Öğretim Programının İşlevine İlişkin Görüşler.....	78
Dördüncü Bölüm.....	82
Sonuç Tartışma ve Öneriler	82
Sonuç.....	82
Tartışma.....	89
Öneriler.....	95
Araştırmaya dönük öneriler	96
Uygulamaya dönük öneriler.....	96
Kaynaklar	97
Özgeçmiş.....	120

Tablolar Listesi

Tablo 1. Değerlerin Kodlanmasında Kullanılan Eş, Yakın, Zıt Anımlı Kelimeler	48
Tablo 2. Eğitimcilerin Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	51
Tablo 3. Eğitimcilerin Öğretmenin İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	52
Tablo 4. Eğitimcilerin Okulun İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	61
Tablo 5. Eğitimcilerin Ailenin İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	70
Tablo 6. Eğitimcilerin Çevrenin İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	75
Tablo 7. Eğitimcilerin Öğretim Programının İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	79

Özet

II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Sosyolojisi Öncülerinin Karakter Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Tarama modelinin kullanıldığı bu araştırmanın amacı, II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitimine ilişkin görüşlerini analiz etmek ve bu analiz sonucunda karakter eğitimi hakkındaki görüşlerini eğitimin temellerini oluşturan okul, öğretmen, aile, çevre ve eğitim programı kavramları açısından ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda araştırma kapsamına dâhil edilen eğitimcilerin seçiminde, Türk Sosyoloji Tarihi hakkında zengin bir içeriğe sahip olan Hilmi Ziya ÜLKEN'in *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* adlı kitabından faydalanılarak, II. Meşrutiyet Döneminde eserlerinde eğitimin sosyolojik yönünü vurguladıkları görülen 12 eğitimci araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmada kullanılan verilerin toplanması doküman incelemesi yoluyla yapılmıştır. Toplanan veriler, betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak çözümlenmiştir. Bu doğrultuda araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin eserleri, 2005 yılında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 20 adet değer üzerinden değerlendirilmiştir. Eğitimcilerin bu değerler üzerinden derlenen görüşleri bazı değişkenler açısından sınıflandırılmıştır. Bu değişkenler okul, öğretmen, aile, çevre ve öğretim programıdır. Araştırmanın sonuçlarına göre, II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitimin sosyolojik yönünü vurgulayan bu eğitimcilerin, karakter eğitimine değinirken en çok öğretmen ve okul değişkenlerine yer verdikleri görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Eğitim, karakter eğitimi, II. Meşrutiyet Dönemi

Abstract

Analysing the Opinions on Character Education Regarging the Second Constitutional Period Sociology of Education Pioneers'

The aim of this research in which the general survey model has been used, is to analyse the opinions of the Second Constitutional Period Sociology of Education pioneers' character education and in consequence of this analysis to exhibit the pioneers' opinions of character education, which set the ground for school, teacher, family and educational curriculum notion. In the choosing of the educators which have been involved in the scope of this research for this general aim, drawing on Hilmi Ziya ÜLKEN's book *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* with an extensive content about Turkish Sociology History, twelve educators that were seen to have emphasized education's sociologic aspects during the Second Constitutional Period were included in this research. Collecting the data used in the scope of this research has been done by document analysis method. The collected data has been analysed by a descriptive analysis approach. In line with the educators' works that were involved in the scope of this research have been evaluated on 20 values that appeared in 2005 Social Studies Lesson Curriculum. The educators' opinions that were compiled according to these values have been classified in regards to a number of variables. These variables are school, teachers, family, environment and curriculum. According to the results of this research, in the course of the Second Constitutional Period, it's been observed that while touching upon character education, educators who emphasized on the sociologic aspect of education mostly gave place to variables that are teachers and school.

Keywords: Education, character education, and the second constitutional period.

Birinci Bölüm

Giriş

Dünyadaki ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik değişimler kimi zaman toplumsal düzeni olumsuz etkileyebilmektedir. Bu değişimler, iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan okulları hedefinden uzaklaştırabilir. Çünkü okullar, müfredatı öğrenciye aktarmanın yanında öğrencilerin ruhsal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilen iletişim araçlarıyla da mücadele etmek zorunda kalabilmektedir. İletişim araçlarının ortaya çıkardığı bu olumsuzlukları en aza indirebilmek için okulda iyi bir karakter eğitimi verilmesi gerektiği düşünülmektedir (Mora, 2008).

Eğitim kurumlarından yeniliklere açık ama değerlere dayalı bir sistem kurarak maruz kaldıkları bu ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik değişimler ile mücadele etmeleri beklenmektedir. Öğrencilerin ahlaki gelişimini destekleyecek olan vatan sevgisi, çalışkanlık, dürüstlük, adalet gibi kök değerleri öğrencilere formal ya da informal yollarla bu kurumların aktarabileceği kabul edilmektedir (Yaylacı ve Beldağ, 2015).

Günümüzde yaşanan bazı sosyal olay ve durumlar incelendiğinde karakter eğitiminin okullar için bir zorunluluk haline geldiği görülmektedir. Çünkü yapılan bazı araştırmalar, değerlerin toplum içindeki öneminin her geçen gün azaldığını ortaya çıkarmıştır. Bu durumda öğrencileri olumsuz yönde etkileyen çevre şartlarından uzaklaştırmak büyük bir önem arz eder hale gelmiştir. Aynı zamanda yapılan bazı başka araştırmalarda da okullardaki karakter eğitiminin öğrenci davranışlarını olumlu yönde değiştirdiği görülmüştür. Bu sebeple ülkede huzurlu bir ortamın oluşması, demokrasi kültürünün yerleşmesi ve ülkenin ekonomik olarak gelişmesi için iyi bir karakter eğitiminin okullarda verilmesi önem kazanmıştır (Berkowitz ve Bier, 2005).

Okulda gerçekleştirilen karakter eğitiminin amacı bireyleri toplumsal yaşama hazırlamak olmalıdır. Bireyler, bu eğitim neticesinde toplumsal yaşamdaki davranışlarıyla iyi ya da kötü birine dönüşüp dönüşmediklerini

gösterirler. Fakat iyi ve kötü kavramlarını, öznelliklerinden ötürü tanımlayabilmek çok güç olduğu için ortaya çıkan davranışları basit bir şekilde ölçmek ve sınıflandırmak kolay değildir (Sılay, 2010). Bu sorun etkin bir karakter eğitimi programının oluşturulmasında engel teşkil ettiği düşünülmektedir. Çünkü karakter eğitimi yapılırken hedeflenen durum, formal eğitimin diğer süreçlerinde olduğu gibi bilgi aktarmak değildir. Karakter eğitiminde bilgiyi davranışa dönüştürmek gerekmektedir. Bunun için de bireylere iyi davranışları benimsetecek yöntem ve tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç duyulan bu durum, formal eğitimin süreçlerini yönlendiren öğretim programlarından daha farklı bir programının ortaya çıkarılmasını gerektirmektedir (Avcı, 2012).

Etkin bir karakter eğitimi programı oluşturabilmek için karakter eğitimi alanında daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Yapılacak her çalışma karakter eğitimi programının fikri alt yapısını güçlendirecektir. Aynı zamanda iyi ve etkili bir karakter eğitimi programının oluşturulması yönünde olumlu birer adım olacaktır (Yıldırım, 2007).

Kavramsal Çerçeve

II. Meşrutiyet Dönemi, karakter eğitimine verilen önemin arttığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Ülke topraklarını bir arada tutmanın iyi yetişmiş ve olumlu kişilik özelliklerine sahip bireyleri yetiştirmekten geçtiği düşüncesinin eğitim dünyasına egemen olmaya başladığı bu dönemde vatanseverlik değerinin gittikçe önem kazandığı gözlemlenmiştir. Yeni yetişen nesillere vatanseverlik bilinci aşılayabilmek için tarih ve coğrafya eğitiminde yeni yöntem ve tekniklere yer verilmesi gerektiği fikri tartışmaya açılmıştır. Bu konuda özellikle o dönemde yoğun şekilde uygulanan ezberci yöntemlere eleştiri getirilmiştir (Binbaşoğlu, 2005).

Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemlerinde yaşamış olan Satı Bey, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Ziya Gökalp gibi eğitimcilerin eserlerinde vatanseverlik değerinin öğrencilerine nasıl kazandırılacağına dair tartışmalar açtıkları görülmüştür. Adı geçen bu eğitimcilere göre tarih ve coğrafya dersleri öğrenciyi vatan konusunda daha fedakâr bir bireye dönüştürmek için kullanılmalıdır (Ekşi ve Katılmış, 2011).

Cumhuriyet Dönemi'nde öğretim programları ve ders içerikleri gibi alanlarda karakter eğitime yer verilmeye devam edildiği görülmektedir. Bilgi Çağı olarak adlandırılan bu dönemde küreselleşmeyle birlikte kitle iletişim araçlarının kullanımı yaygınlaşmıştır. Buna bağlı olarak medya ve sosyal medyanın yeni yetişen nesiller üzerindeki etkisi artmıştır. Bu artış aynı zamanda olumsuz durumları da ortaya çıkarabildiği için karakter eğitime duyulan ihtiyaç artmıştır (Ersoy, 2019).

Günümüzde etkin bir şekilde işleyen bir karakter eğitimi programının olmayışı, sosyal adaletsizliğin artması, ekonomide ve siyasette rekabetçi anlayışın önem kazanması, teknolojik değişimler gibi nedenlerden ötürü öğrencileri hem içinde buldukları sosyal ortamda rekabetçi kılmak hem de iyi bir insan yapmak oldukça güçleşmiştir (Gövs, 1999). Bu güçlük etkin bir karakter eğitime ihtiyaç duyulduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanında Milli Eğitim Bakanlığının öğretim programları incelendiğinde öğrencilere kazandırılacak karakter nitelikleri her dersin kazanımlarında yer aldığı görülmüştür. Fakat karakter eğitimi ifadesi yerine karakter eğitiminin içeriğinde de zaten var olan vatanseverlik, dürüstlük, adil olma gibi değerlere yer verilmeye çalışılmıştır. Geçmişte töre veya ahlak eğitimini amaçlayan programlara karakter eğitimi programı denirken günümüzde neredeyse aynı içeriğe sahip olan programın adı değerler eğitimi programı olarak kabul görmeye başlamıştır (Namlı, 2019).

Karakter Eğitimi

Karakter, ahlaki değerleri anlama ve onlar hakkında hassasiyet taşıma veya kişiliğin ahlaki boyutu olarak tanımlanmaktadır (Lickona, 1996). Bir diğer tanıma göre ise insanların çok yönlü özelliklerini tanımaya yarayan davranışlar bütünüdür. İyiyi bilme, iyiyi sevme ve iyiye ulaşma çabasıdır (Çağlayan, 2005). Karakter eğitimi ise insanlara erdem aşılama yönelik bilinçli bir çabadır. Karakter eğitimi alan bir bireyden iyi şeyleri yapmayı kabul etmesi ve bu iyi şeyleri yaparken menfaat sınırlarının içine girmemesi beklenmektedir (Hall, 2000).

Karakter eğitimi, ahlak sahibi bireyler yetiştirmek yolunda eğitimin en iyi bilinen yöntemi olarak gösterilmektedir (Noddings, 2006). Ekşi'ye göre (2003) ise karakter eğitimi, öğrencilerin evrensel değerleri anlaması ve bu

değerleri tutuma dönüştürme çabasıdır. Bu planlı ve sistemli yaklaşımın öğrencilere saygı, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, yardımseverlik ve vatanseverlik gibi fikirleri aşılacak için geliştirilmiş olduğu söylenebilir (Schaeffer, 2003).

Karakter eğitimi konusunda üç farklı görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre bir karakter eğitimi programı oluşturulmalıdır ve bir ders olarak karakter eğitimi müfredatta yerini almalıdır. Ayrıca bu görüşe göre okul, karakter eğitimi çerçevesinde öğrencilere hangi değerlerin benimsetileceğine karar vermelidir (Gündoğdu, 2010). İkinci görüşe göre ise karakter, insanların olgulara ve olaylara bakışını belirleyen bir kişilik özelliğidir. Bu nedenle nesnel bir konumda değildir. Kişiden kişiye değişebilen bir fikri sistemleştirmek imkânsızdır. Bu nedenle herhangi bir müdahaleye gerek yoktur. Kişinin karakteri kendiliğinden gelişir. Üçüncü görüşe göre ise karakter eğitime ihtiyaç vardır fakat bir ders olarak karakter eğitimi dersine ihtiyaç yoktur. Karakter eğitimi, diğer derslerin içinde gerçekleştirilebilir (Çağatay, 2009).

Karakter eğitiminin amacı, gençken ahlaki değerleri olan, yaşlanınca ise gençliğinde edindiği ahlaki değerlerini hâlâ koruyan ve kendi toplumuna üretken bir insan olarak değer katan bireyler yetiştirmektir (Gökçek, 2007). Böyle bir bireyin yetiştirilebilmesi için okul yaşamında, kişiye kendi toplumunun değerlerini aktaracak etkili bir öğretim programına ihtiyaç vardır. Öğrencilerin karakter gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesinde ve onları etkin bir vatandaş olarak hazırlamada okullarındaki karakter eğitimi programlarının önemli bir rolü vardır (Battistich, Schaps ve Wilson, 2004). Karakter eğitimi, bireyleri iyi bir insana dönüştürmek amacıyla gerçekleştirilebilecek tüm uygulamaları içine alan ve bu uygulamaları örtük veya formal olarak birbirine bağlayan bir programdır. Diğer bir ifadeyle öğretim programının içine direk veya örtük olarak yerleştirilmiş ahlaki değerleri ifade etmektedir (Yıldırım, 2007).

Değerler eğitimi

Değerin tanımı konusunda literatürde ortak bir karara varılamadığı görülmektedir. Bu nedenle özellikle Sosyal Bilimler literatüründe değer kavramına farklı açılardan yaklaşan pek çok tanıma rastlanabilmektedir

(Yazıcı, 2014). Örneğin bir tanıma göre değer, bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olduğu hakkındaki inançtır (Güngör, 2010). Başka bir tanıma göre değer, bir yargılama ölçüsüdür. Bu ölçü doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt edebilme gücüdür (Güler, 2008). Her milletin kendine özgü değerler sistemi vardır. Fakat çalışkanlık, adalet, saygı ve işbirliği gibi bazı değerler değerler sistemini inceleyen aksiyoloji bilimi tarafından evrensel değerler olarak kabul görmüştür (Çağatay, 2009).

Değer kavramı, son yıllarda hem dünyada hem de ülkemizde çok fazla önem kazanmıştır. Bu durum, toplumun değerlere önem verdiğini göstermesinin yanında aynı zamanda toplumda değer eğitimi duyulan ihtiyacın varlığını da ortaya koymaktadır (Özmen, Er ve Gürgil, 2012).

Değerler eğitimi, formal eğitim içinde planlı olarak verilebilirken aynı zamanda okul dışında informal olarak da verilebilir. Ailede informal olarak başlayan değerler eğitimi, daha sonra okuldaki eğitimle birlikte formal yoldan devam etmektedir. Bu nedenle değerler eğitimi, önce ailede başlayıp sonra da okulda devam etmesi gereken bir eğitim sürecidir (Demirel, 2009).

Değer kavramı ile ilgili olarak günümüzde birçok araştırma yapıldığı ve bu konuda kayda değer bir ilerlemenin olduğu görülmektedir. Fakat bu araştırmalarda yer verilen tartışmalar incelendiğinde değer kavramının neleri kapsayıp kapsamadığı konusunda tam olarak bir sonuca varılamadığı da dikkat çekmektedir. Değer kavramının herkes tarafından kabul gören bir tanımının olmaması bu kavramın felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin ilgi alanına girmesini sağlamaktadır (Genç, 2019).

Sosyoloji, değerleri toplumsal yapının temeli olarak kabul etmektedir. Çünkü bireyde görülen davranışların büyük bir bölümü, toplum tarafından belirlenen davranışlardır. Bireye bu davranışlar okul, aile ve din gibi sosyal kurumlar tarafından aktarılmaktadır (Ersoy, 2018). Bir toplumsal olayın ya da durumun iyi veya kötü kabul edilmesi değerler yoluyla belirlenir. Aynı zamanda kişinin üstlendiği sosyal rollerden kaynaklanan davranışları da değerler tarafından tayin edilir (Özensel, 2003). Değerler, sosyal ve kültürel dünyamızda meydana gelen olaylarla ilgili değerlendirme

ölçütleridir. Bu nedenle değerlerle ilgili olan bütün konular, sosyolojinin kapsama alanına girmektedir (Aksan, 2016).

Toplumsal bir durumun ahlak ilkeleri çerçevesinde nasıl olması gerektiğini gösteren değerler, zamanla toplumsal kurallar haline gelip bir kültür ögesine dönüşebilirler. Bu kültür ögesi ise temelini işbirliği, demokrasi, saygı, çalışkanlık, sorumluluk, hoşgörü, barış, vatanseverlik ve adalet gibi kavramlardan alır (Coşkun ve Yıldırım, 2009).

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerin ve sanayileşmenin etkisiyle yeni yetişen nesiller, akademik açıdan iyi eğitilmiş fakat ahlaki sorumluluklarının farkında olmayan, maddi ve manevi değerlere önem vermeyen bireyler haline gelebilmektedirler (Üstünyer, 2009). Ayrıca medya araçları da toplumun sağlıklı bir şekilde gelişimini engelleyebilmektedir. Bu nedenle toplumun ahlak seviyesini yükseltmek için değerler eğitimini temel alan bir eğitim sistemi kurmak gereklidir. Bu yapılamadığında akademik başarıya dair yapılan bütün etkinlikler boşa harcanmış birer gayrete dönüşebilir. Çünkü öğrencilerin değerleri kazanmasını önemsemeyip yalnızca akademik başarısına odaklanıldığında akademik açıdan iyi eğitilmiş fakat ahlaki sorumluluklarının farkında olmayan bireyler yetiştirilebilir (Fidan, 2013).

Türkiye'de Değerler Eğitimi kavramı ilk kez 2005'te sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer almaya başlamıştır. Fakat Türk tarihi özelinde bir inceleme yapıldığında Türklerin tarih sahnesine çıktığı günden beri töre, ahlak gibi kavramlar adı altında toplumun gündeminde olduğu düşünülmektedir (Beldağ, 2019). Örneğin II. Meşrutiyet Dönemi ders kitabı olan ve Ali Rıza Bey tarafından kaleme alınan 1915 tarihli *İbtidailere Malumat-ı Ahlakiyye ve Medeniyye* adlı kitap, dönemin 1913 ve 1914 tarihli ilköğretim programlarında ahlak eğitiminin nasıl kurgulandığı hakkında somut bir örnek olmuştur (Akagündüz, 2017).

2005 yılında yayımlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programında adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi,

sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere yirmi adet değer yer almıştır (MEB, 2005).

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, bu ihtiyacı karşılamak amacıyla bünyesinde değerler eğitime dair öğeler bulundurmaktadır. Böylelikle öğrencileri toplumsal yaşama hazırlamayı hedeflenmektedir (Özen, Gülerüz ve Özen, 2012). Özellikle 2005 yılında hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programının, öğrencilerin değerleri benimsemesi açısından önceki programlara göre daha hassas ve başarılı olduğu gözlemlenmiştir (Sarıcan, 2006).

Değerler eğitimi sürecinde başarılı olunabilmesi için yaşadığımız toplumun özelliklerine uygun bir değerler eğitimi programı oluşturulması ve bu programın eğitim sisteminin içindeki tüm bireyler tarafından benimsenmesi gerekmektedir (Yazıcı, 2006). Böyle bir programın oluşturulabilmesi için ise değerler eğitimi alanında yapılan araştırmaların sayısının ve niteliğinin artırılması gerekmektedir. Yaşadığımız toplumun ekonomik gücünün artması ve demokratik standartlarının yükselmesi için değerler eğitime daha fazla önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir (Elbir ve Bağcı, 2013).

Dünyanın birçok ülkesinde yeni yetişen nesillerin akademik başarısı arttığı halde bu ülkelerdeki sosyal hayatın her geçen gün bozulduğu görülmektedir. Bu nedenle genel olarak insan hayatına mutluluk ve huzur katmayı hedefleyen değerler eğitime duyulan ihtiyaç gittikçe artmaktadır (Kaptan, 2019).

Karakter eğitimi ve değerler eğitimi arasındaki fark

Ülkemizde önceleri karakter eğitimi ve ahlak eğitimi kavramları kullanılırken günümüzde değerler eğitimi kavramı popüler hale gelmiştir. Bu nedenle karakter eğitimi ve değerler eğitimi kavramlarının literatürde bazen aynı anlamda kullanıldıkları görülmüştür. Her ne kadar böyle kullanılsa da aralarında ayırt edici önemli farklar vardır. Gül'e göre (2013) değerler eğitimi daha genel bir ifadedir fakat karakter eğitimi yalnızca bireyin ahlaki özelliklerini ifade ederken kullanılır.

Diğer bir fark ise değerler eğitimi, karakter eğitimine göre daha geniş bir anlam içermektedir. Değerler eğitimi, sosyal, iktisadi, siyasi ve dini konuları kapsayan birçok değeri bünyesinde taşımaktadır. Fakat karakter eğitimi yalnızca bireysel konularda kişinin gerçekleştirebileceği doğru davranışları açıklamaya çalışmıştır. Karakter, bireyi başkalarından ayıran ve kendine has olan özellikleri olarak tanımlanırken değer, toplumsal inançlar veya genel kabul görmüş fikirler ekseninde oluşan duyuş, düşünüş ve davranışlar olarak tanımlanmıştır (Namlı, 2019).

Bir başka önemli bir fark ise değerler eğitimi, kişinin nasıl bir eylemde bulunması gerektiğine odaklanırken, karakter eğitimi kişinin nasıl bir kişiliğinin olması gerektiği konusuna odaklanmaktadır. Ancak bütün bu farklılara rağmen her iki kavram da toplumun devamlılığını, sağlıklı bir şekilde gelişimini destekleyecek eylemlerin nasıl olması gerektiğinin tespitine yönelik kavramlar olduğu dikkat çekmektedir (Açıklan, 2009).

Karakter eğitiminin tarihi

Karakter eğitiminin temeli, antik Yunan filozofları olan Platon ve Aristoteles'e dayanmaktadır. Platon ve Aristoteles kişinin eğitim yoluyla ahlaki kazanımları edinebileceğine inanmışlardır (Jones, Hayward ve Cardinal, 2006). Bu dönemden sonra ilk dikkat çeken dönem Ortaçağ'dır. Ortaçağ'da din ve bilim tamamen kilisenin elinde olduğu için ahlaki olmanın ölçüsü bir nevi dindar olmaktan geçmektedir (Tekin ve Sipahi, 2014).

Ortaçağ'ın son dönemlerinde ve Yeniçağ'da Avrupa'da eğitim, özellikle üniversiteler vasıtasıyla gelişmiştir. Üniversiteler, içinde buldukları ülkenin gelişmesine pek çok açıdan katkıda bulunmuşlardır. Bunun yanında bireylerin ahlaki gelişimine de önem vermişlerdir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi, o dönemde ahlaki olmayan birinin üniversiteden mezun olamamasıdır (Ülgen, 2010).

Avrupa'da, 1700'lü yıllardan itibaren toplumların karakter eğitimine verdiği önem günden güne artmıştır. Çünkü sanayileşmenin getirdiği olumsuzlukları gidermenin yolu olarak karakter eğitimi görülmeye başlanmıştır. Aynı zamanda bu dönemde karakter eğitiminin hem okulda

hem de okul dışında verilmesi gerektiği inancı yaygınlaşmıştır (Lickona, 1993).

1950'li yıllara gelindiğinde Avrupa'da ve ABD'de, gençlerdeki karakter sorunlarının yüksek düzeylerde görülmeye başlanması üzerine yeni düzenlemelere gidilmiştir. Gençlerin yaşadığı sorunlara çözüm yolu olarak karakter eğitiminin daha da yaygınlaştırılması gerektiği inancı toplumda egemen olmuştur. 1970'li yıllarda ise Kohlberg'in ortaya attığı ahlaki gelişim kuramları ile ahlak kurallarının gençlere zorlama yoluyla öğretilmesinin yanlış bir fikir olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. Aynı dönemde gittikçe bireyselleşen toplumlarda karakter konusunun öznel bir konu olduğu bu nedenle herkesi kapsayan bir karakter eğitimi programının oluşturulamayacağı düşüncesi oluşmuştur (Lickona, 1993).

1980'den itibaren toplumdaki bireyselleşmenin gittikçe artmasının toplumun ahlaki özelliklerine zarar verdiğini fark edilmiştir. Bu nedenle okullarda etkili bir karakter eğitimi programının uygulanmasının gerekli olduğu düşüncesi savunulmuştur (Milson ve Ekşi, 2003).

Günümüzde Avrupa ülkeleri, ABD ve Japonya'nın eğitim sistemleri incelendiğinde karakter eğitiminin, önemini hâlâ korumaya devam ettiği görülmektedir. Bu ülkelerde akademik eğitimle birlikte saygı, sorumluluk, çalışkanlık, adalet ve dürüstlük eğitimlerini içeren bir karakter eğitimi programı uygulanmaktadır (Acat ve Aslan, 2011).

Türk tarihi incelendiğinde İslamiyet öncesi dönemde belli bir karakter eğitiminin hedeflendiği görülmektedir. Örneğin *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde olumlu davranışlar edinen çocukların özelliklerinden ve iyi bir insanın nasıl olması gerektiğinden bahsedilmektedir (Yalçın ve Şengül, 2004). Bu dönemde çeşitli olumlu davranışların yeni yetişen nesillere aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2011). Örneğin Orhun Kitabeleri'nde çalışkanlık değerine dikkat çekilen bölümler yer almaktadır (Ergin, 2003).

İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemlerde karakter eğitimine önem verildiği görülmektedir. Bu dönemde Farabi'nin eserlerinde iyi bir karaktere sahip olmanın öneminden bahsedilmektedir (Akyüz, 2012). Farabi, iyi

karakter sahibi bir kişinin özelliklerini namus, cesaret, cömertlik ve adaletten olarak sıralamıştır. Ona göre insanlara bu erdemler kazandırılırken gayret gösterilmesi gerekir. Çünkü karakter eğitimi zaman ve emek isteyen bir iştir (Özgen, 1997). Gazali'ye göre ahlaki eylemin mutlaka faydacı bir amacı olmalıdır. Ahlaki hareket, toplumsal bir fayda içermelidir (Çamdibi, 1994).

İbni Sina'ya göre çocuklar büyüdüklerinde topluma faydalı bir birey olacak şekilde yetiştirilmelidir. Bunun için çocukların karakter gelişimine önem verilmelidir. Aynı zamanda çocuklar davranışlarında ölçüyü kaçırmamaları için denetlenmelidir. Bu denetimlerden elde edilen bilgilerden yola çıkılarak çocuğun öfkeli tepkileri, korkuları ve kaygıları giderilmelidir. Çocuğun doğuştan gelen becerileri desteklenmeli ve onu rahatsız eden şeyler ortadan kaldırılmalıdır. Böyle bir yetiştirme tarzı, çocuğa bedensel ve ruhsal olarak faydalı olur (Yörükoğlu, 2004). İbni Sina, ahlak ve fazilete dayanmayan bir dünya görüşünün kıymetli olmadığını vurgulamıştır. Ahlaklı olmak için yalandan, hırstan ve korkudan uzak durmayı öğütlemiştir. Bunun yanında iyi bir karaktere sahip olan bir insanda adalet, cömertlik, kanaat, sabır ve sözünde durma gibi erdemlerin bulunması gerektiğini belirtmiştir (Akyüz, 2012).

Yusuf Has Hacıp tarafından yazılan *Kutadgu Bilig* adlı eserde, olması hayal edilen toplum düzenine nasıl ulaşılabileceğini konusunda fikir yürütülmüştür. Yusuf Has Hacıp'e göre ideal toplum düzenini oluşturabilme yolunda hem bireye hem de devlete önemli görevler düşmektedir. Bu nedenle hem bireyler hem de devlet adamları yetiştirilirken karakter eğitimine önem verilmelidir (Arat, 1979). Yusuf Has Hacıp, eserinde çocukların bilgiyle donatılırken aynı zamanda iyi bir karaktere sahip olmaları için iyi eğitilmeleri gerektiğinden bahsetmektedir. Ona göre çocuklara mutlaka manevi eğitim verilmelidir. Yusuf Has Hacıp özellikle yardımseverlik, cömertlik, sabır ve hoşgörü gibi erdemler üzerinde durmaktadır (Emiroğlu, 2012).

Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan *Divan-ı Lügat-it Türk* adlı eserde ahlaki öğütler verilerek bazı erdemler üzerinde durulmuştur. Kaşgarlı Mahmut'a göre insan komşusuna, akrabasına ikramda bulunmaktan

kaçınmayarak cömert olmalıdır. Kötü davranışlar olarak belirlenen cimrilik, kıskançlık, kibir ve öfkeden ise uzak durmalıdır (Karaman, 2009). Birey, toplum içinde yüksek bir mertebeye yükselebilmek için edepli ve terbiyeli olması gerektiğini bilmelidir. Ayrıca birey, daima iyilik üzerine hareket etmesi gerektiğinin farkında olmalıdır (Batur ve Beştaş, 2011).

Mevlâna, ruh ile beden arasındaki ilişkinin insanın ahlaki olarak ulaşabileceği sınırları belirlediğini ifade etmiştir. Ona göre insan ancak bedeninin isteklerini görmezden gelip ruhuna meylettiği zaman ahlak açısından olgunlaşır (Durak, 2007). Ünlü mutasavvıf, *Mesnevi* adlı eserindeki masalarda, çeşitli hayvanları kahraman olarak seçmiştir. Bu kahramanların özellikleri üzerinden mesaj vermeye çalışmıştır. Karakter eğitimi açısından incelendiğinde bu masaların birçok olumlu davranışı çocukların zihninde somutlaştırabilecek nitelikte oldukları görülür (Tok, 2012).

Yunus Emre'nin şiirlerinde insanın iyi ve kötü yönleri bir arada işlenir. Kibirli olmak, kin tutmak, ahlak kurallarına uymamak gibi olumsuz davranışlar eleştirilirken hoşgörü, cömertlik, yardımseverlik gibi iyi davranışları övülmüştür. Ayrıca Yunus Emre'nin şiirlerinde adalet ve doğruluk önemli bir yer tutmuştur (Şanlı, 2009).

Osmanlı Devleti döneminde insanların ahlaki gelişimlerine önem verilmiştir. Medreselerde verilen eğitimin özü incelendiğinde karakter eğitiminin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu dönemin medrese programlarında İslami bilimlerle iç içe olarak ahlak derslerinin yer aldığı görülmektedir. Okutulan bu derslerde ahlak kavramı bilim ahlakı, aile ahlakı ve devlet ahlakı olarak üç şekilde irdelenmiştir (Şahin, 2012).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, karakter eğitiminde reform yapılması gerektiğini düşünen ve var olan eğitim düzenine karşı çıkan bazı eğitimciler ortaya çıkmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nin özgürlükçü havasından daha fazla cesaret kazanan bu eğitimcilerin en önemlilerinden biri İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur. Baltacıoğlu'nun yanında Satı Bey, Ziya Gökalp, Emrullah Efendi gibi eğitimcilerin yazdıkları eserler incelendiğinde

bu dönem eğitimcilerinin geçmiş dönemlere göre karakter eğitime daha fazla önem verdikleri görülmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2011).

Türkiye’de karakter eğitimi

Türkiye’de uygulanan karakter eğitimi uygulamalarının temeli, II. Mahmut Dönemine kadar dayanmaktadır. II. Mahmut’un eğitim alanında yaptığı yenilikler zamanla talimatnamelerle yönetilebilir hâle gelen bir eğitim sisteminin oluşmasını sağlamıştır. Böylelikle daha düzenli hale gelen eğitim sistemine, Türkçe olarak okutulan bir ahlak dersi de konulmuştur (Ekşi ve Katılmış, 2011). Bu derslerde öğrencilere anne-babaya, öğretmene, vatana, insanlara ve hayvanlara karşı sorumluluklarının olduğu öğretilmeye çalışılmıştır (Binbaşıoğlu, 2005). Aynı dönemde sıbyan mekteplerinin yanı sıra rüştiyelerde ve idadilerde de ahlak derslerinin verildiği görülmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2011). Bu dönemde Ethem İbrahim Paşa’nın yazdığı *Terbiye ve Talim-i Âdap ve Nesâyihu'l Etfâl* adlı kitabı karakter eğitimi açısından dikkat çekicidir (Binbaşıoğlu, 2005).

II. Meşrutiyet Dönemi’nde eğitimcilerin yazdıkları eserlerde ülkenin kötü gidişatını durdurabilmek için karakter eğitimine ağırlık verdikleri görülmektedir (Türker, 2008). Bu dönemde karakter eğitimi üzerine çalışan, düşünen ve fikir üreten birçok eğitimci ortaya çıkmıştır. Örneğin Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Satı Bey bu dönemde eserlerinde karakter eğitimine ağırlık vermişlerdir. Bu eğitimcilere ek olarak İbrahim Alaettin Gövsa, Emrullah Efendi, Ethem Nejat, Kazım Nami, Nafi Atuf ve Sabri Cemil de II. Meşrutiyet Dönemi’nde karakter eğitime dair yazılar yazmıştır (Ekşi ve Katılmış, 2011).

Cumhuriyet’in kuruluş döneminde, karakter eğitimi politikalarının şekillenmesinde Atatürk’ün görüşleri etkili olmuştur. Atatürk, karakter eğitiminin milli ahlak temelinde verilmesini istemiştir. Fakat tıpkı din anlayışında olduğu gibi karakter eğitiminde de vicdan ölçüsünün esas alınması gerektiğini belirtmiştir (Çelebi ve Asan, 2013).

Atatürk’ten sonraki dönemde, karakter eğitimi anlayışı din ve milliyetçilik çizgisinden uzaklaşıp hümanizm ve laiklik eksenine doğru kaymıştır. Karakter eğitiminde laik unsurların daha belirgin hale geldiği bu

dönemde iş ahlakının bireylere benimsetilmesi için gayret sarf edilmiştir. Bireylere çalışkanlık, sorumluluk ve dürüstlük gibi olumlu davranışların öğretilmesinin yanında işi sahiplenme ve zamanında bitirebilme anlayışı da kazandırılmaya çalışılmıştır. Uygulanmaya çalışılan program toplumsal gerçeklerle uyuşmadığı için çok partili döneme geçilmesiyle birlikte yeniden din ve milliyetçilik eksenli bir karakter eğitimi programına geçilme isteği dile getirilmeye başlanmıştır. Bu amaçla 1975 yılında, uygulamaya koyulan temel eğitim ve ortaöğretimde ahlak dersleri programı yürürlüğe konmuştur (Tonguç, 1947).

1982 yılında din kültürü dersi ile ahlak bilgisi dersi birleştirilmiştir. Üzerinde birkaç kez değişiklik yapılan bu dersin programı ile öğrencilere karakter eğitimi verme görevi bu derse yüklenmiştir (Kesgin, 2011). 2004 yılında planlanıp, 2005 yılında uygulamaya konulan ve yapılandırmacı yaklaşımı esas alan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bazı değerlere yer verilmiştir. Bu uygulama ahlaklı nesiller yetiştirme yolunda olumlu bir adım olmuştur (Yılmaz, 2013).

Karakter eğitiminin önemi

Milletler, varlıklarını sürdürebilmek için kültür öğelerini yeni nesillere aktarma ihtiyacı duyarlar. Kültür öğelerini yeni nesillere aktarmanın en iyi yolu eğitimidir. Bir milletin kültürünü oluşturan en önemli öğeler ise saygı, dürüstlük, yardımseverlik, sorumluluk, çalışkanlık ve vatan sevgisi gibi değerlerin çevresinde şekillenen davranışlardır. Dolayısıyla bir millet için karakter eğitiminden yoksun bir eğitim düşünülemez. Öğrenciye aktarılan diğer akademik derslerde öğretilen bilgilerin bir anlam ifade edebilmesi için okulda karakter eğitiminin verilmesi önem arz etmektedir (Aydın, 2008).

Bir öğrenci, dünyaya geldiğinde karakter hakkında herhangi bir dünya görüşüne sahip olamaz. Onun nasıl bir insan olacağı sonradan alacağı eğitime bağlıdır. Bu eğitim iyi bir şekilde organize edilirse çocuğun iyi davranışlar sergilediği görülebilir. İyi organize edilmeyen bir eğitime maruz kalan çocuk ise kötü davranışlar sergileyebilir. Okullarda doğru ve bilinçli bir karakter eğitimi verilmesinin bu yüzden hayati önem taşıdığı düşünülmektedir (Montagu, 2000).

Okuldan önce ailede karakter eğitimi başlamalıdır. Veli, aile ortamı içinde bir okuma kültürü oluşturmalıdır. Bu kültür, öğrencide karşılaştığı her şeyi sorgulayan bir kişilik oluşturacaktır. Böylelikle öğrenci kötü davranışların neler olduğu fark edip onlardan uzak duracaktır (Ünal ve Yiğit, 2014). Karakter eğitimi, akademik başarı ve öğrenci davranışları üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Ayrıca karakter eğitimi, çeşitli risk faktörlerini azaltır. Çocukların neyin doğru ve neyin yanlış olduğu hakkındaki inançlarını ve ailelerinin görüşlerini etkiler (Brannon, 2008).

Eğitim sistemimiz incelendiğinde karakter eğitimine dair açık veya örtük bir şekilde bilinçli ve düzenli olarak oluşturulmuş bir programın varlığından söz edilemez. Sadece din kültürü ve ahlak bilgisi, vatandaşlık bilgisi, sosyal bilgiler ve Türkçe derslerinde iyi, ahlaklı bir insan olmanın önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca bu derslerde sorumluluk, dürüstlük, saygı ve çalışkanlık gibi değerlere değinilmektedir. Fakat bu dersler iyi ve ahlaklı bir birey yetiştirme hususunda iyi düzenlenmiş bir karakter eğitimi programına seçenek oluşturabilecek yeterlilikte değildir (Yüksel, 2004).

Karakter eğitiminin öğrenci tarafından içselleştirilebilmesi için sadece bilişsel düzeydeki kazanımlar yeterli değildir. Öğrencinin kendisine aktarılan bilgileri içselleştirebilmesi için aynı zamanda uygulamaya dönük kazanımlar da hedeflenmelidir. Bunun için başka derslerin içine sıkıştırılmış bir program yerine, içinde uygulamalı öğeler barındıran müstakil bir karakter eğitimi dersi oluşturulmalıdır (Ünal ve Yiğit, 2014). Karakter eğitimi yaklaşımından taviz verilmesi durumunda bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Çünkü karakter eğitimi, öğrencinin diğer başarılarını destekler, onlara bir anlam katar. Bu nedenle karakter eğitimi bir dersin, bir etkinliğin içine sığdırılıp geçiştirilebilecek kadar basit bir etkinlik değildir (Ekşi, Parlar, Çavuş ve Levent, 2010). Karakter eğitimi, yaşadığımız toplumun geleceğinin teminatı olarak kabul edilmektedir. Toplumun devamlılığını sağlayabilmek için karakter eğitimine çok büyük bir ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Sosyal bilgiler eğitiminde karakter eğitiminin yeri

Sosyal bilgiler dersinin amacı etkin, üretken, hak ve sorumluluklarını bilen, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen iyi vatandaşlar yetiştirmektir.

Türkiye'de sosyal bilgiler dersinde karakter eğitimi yapılması gerektiği fikrinin temellerinin II. Meşrutiyet Dönemi'nde atıldığı görülmektedir. Özellikle bu dönemde vatanseverlik değerinin öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu dönemdeki önemli eğitimcilerden biri olan Satı Bey, bugünkü sosyal bilgiler derslerinin alt disiplinlerinden olan tarih ve coğrafya derslerinin vatanseverlik eğitiminde kullanılabileceğini ifade etmiştir (Yazıcı ve Yazıcı, 2010). 2005 yılında yayımlanan coğrafya dersi öğretim programında da değerlerimize yer verildiği görülmektedir. Bu programda coğrafya eğitiminin etkin vatandaşlar yetiştirmede önemli bir yeri olduğu belirtilmiştir. Öğrenciler yaşadıkları coğrafyayı daha iyi tanıdıkça onu korumak ve geliştirmek konusunda istekli olacakları düşünülmektedir (Mercan, 2012).

Sosyal bilgiler dersinin içeriği ile karakter eğitiminin içeriğinin örtüştüğü görülmektedir. Çünkü karakter eğitiminin hedefi barış duygusu yüksek, çalışkan, yardımsever, adalete önem veren, sorumluluk bilincine sahip, dürüst, hoşgörülü, saygılı, demokratik değerleri benimsemiş ve vatansever bireyler yetiştirmektir. Bu değerleri öğrencilere benimsetmek aynı zamanda sosyal bilgiler dersinin de hedefidir (Dönmez ve Avcı, 2011).

Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere karakter eğitimi vermek için uygun olan derslerden birisidir. Çünkü öğretim programının genel amaçları arasında ifade edildiği gibi öğrenciler;

- Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır,
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir,
- Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur,
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir,

- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder,

şeklindeki maddeler, sosyal bilgiler dersinde nasıl bir karaktere sahip öğrenci yetiştirilmesi gerektiğinin de tarifini yapmıştır (MEB, 2005).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Eğitim

II. Meşrutiyet Dönemi, Türk eğitim tarihinin öne çıkan dönemlerinden biridir. Bu dönemde, her alanda kendini gösteren özgürlükçü yaklaşımlar eğitim sahasına da yansımıştır. Dönemin yöneticileri, önceki dönemlere ait anlayışların yerine kendi anlayışlarını popüler hale getirebilmek için eğitimi bir çeşit sosyal değişim aracı olarak görmüşlerdir. Bu nedenle bu dönemde eğitim, Türkçülük ve İslamcılık ile harmanlanarak verilmeye çalışılmıştır (Uyanık, 2009). Bu yöneticiler, II. Abdülhamit dönemine ait izleri silmeye çalışmışlardır. Fakat eğitim alanında görevlendirilen üst düzey bakan ve bürokratlar, II. Abdülhamit döneminde başlatılan ve reform niteliği taşıyan bazı çalışmaları devamını getirmeye gayret göstermişlerdir (Alkan, 2004). Örneğin eğitim teşkilatının yapısı, eğitim denetimi, anaokulları, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim okullarının durumu, öğretmen yetiştirme problemi gibi konularda reformlar yapıldığı görülmektedir (Şahin ve Tokdemir, 2011).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde siyasetin etkisiyle eğitim bakanı değişikliği o kadar fazla olmuştur ki bu durum eğitimde kalıcı reformların yapılmasını engellemiş, köklü bir değişimin önünü tıkamıştır. Yine de bunca kargaşanın arasında idari teşkilatlanmanın faydasına olacak bazı gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde dairelerdeki memur fazlalığı giderilmiş ve bazı idari makamlar birleştirilmiştir. Böylelikle okullara daha fazla bütçe ayrılma fırsatı bulunmuştur (Ergün, 1986).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde devletin gittikçe kötüleşen durumunu düzeltmek için eğitim alanında yeni denemeler yapılmıştır. Örneğin hiçbir verim alınamayan Sıbyan Mektepleri, Satı Bey'in gayretleri ile kaldırılmıştır (Türker, 2008). Dönemin ilköğretim okullarında en büyük sıkıntı öğretmen ihtiyacıdır. Öyle ki öğretmen açığının 70 bini bulduğu söylenmektedir.

Öğretmen açığını kapatma yolunda yine Satı Bey'in bazı gayretleri olmuştur. Ayrıca öğretmen açığı kadar önemli olan bir diğer konu ise okul binalarının durumudur. Bu konuda da halktan destek alınmaya çalışılmıştır fakat her iki problem de savaş şartları nedeniyle çözüme kavuşturulamamıştır (Şahin ve Tokdemir, 2011).

Bu dönemde yükseköğretim kurumlarında düzenlemelere gidilmiştir. Emrullah Efendi'nin başkanlığı sırasında Darülfunun, dini ilimler, tıp, hukuk, edebiyat ve fen olmak üzere beş bölüme ayrılarak alanda uzmanlaşma teşvik edilmiştir (Akyüz, 2012). Ayrıca bu dönemde Balkan Savaşları'nın da etkisiyle halkta eğitimin önemi konusunda büyük bir uyanma olduğu ve yükseköğretim kurumlarına çok fazla başvuru yapıldığı bilinmektedir (Ergün, 1996).

Okul öncesi eğitimin önemi, II. Meşrutiyet Dönemi'nde fark edilmiştir. Hatta Avrupa'dan okul öncesi eğitime dair kitaplar getirilip çevrilmiştir. Fakat bu sefer de okul öncesi eğitiminde görev yapacak kadro bulunamadığı için bu işler gayrimüslimlere terk edilmiştir (Akyüz, 2012).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde yayımlanan çocuk dergilerindeki yazılarda, karakter eğitimine özel olarak önem verildiği görülmektedir. Bu dergilerde yayımlanan masal, hikâye ve şiir türündeki yazıların öğrencilere vatanseverlik aşılama çalışmaları görülmüştür (Gurbetoğlu, 2007). Bütün bu gayretlere rağmen daha önce belirttiğimiz savaş ve siyasetin etkisiyle çok fazla bakan değişimi gibi olumsuz etkenler, köklü reformların yapılmasının önüne geçmiştir. Fakat bu çalışmalar, Cumhuriyet Dönemi için birer örnek teşkil etmesi açısından çok önemlidir. Neticede o dönemde bu konuların tartışılıp çözümünde belli bir mesafe alınması, Cumhuriyet Dönemi'ndeki yöneticilerin işini kolaylaştırmıştır. Bu sebeple eğitim alanında yapılan reformlar Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan eğitim reformlarının temelini oluşturmuştur (Ergün, 1996).

II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Sosyolojisi Öncüleri

Araştırmaya dâhil edilen kişilerin vasıfları incelendiğinde bazılarının siyasetle uğraştığı, bazılarının ise doktor, sosyolog, gazeteci veya şair olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu kişiler sözü edilen uğraşlarının yanında

aynı zamanda birer eğitimcidirler. Bu eğitimcilerin II. Meşrutiyet Dönemi'nde, gerek kaleme aldıkları kitapları ile gerekse süreli yayınlar ve gazetelerde yayımladıkları makaleleri ile karakter eğitimine ilişkin bazı konular üzerinde durdukları görülmüştür. II. Meşrutiyet Dönemi'nde, karakter eğitimi üzerine çalışmalar yapan eğitimciler hakkında aşağıda bilgi verilmektedir.

Emrullah Efendi

Emrullah Efendi, II. Meşrutiyet Dönemi eğitim ve siyasetinde söz sahibi olan bir eğitimcidir. Mekteb-i Mülkiye'de eğitim alan Emrullah Efendi, eğitim hayatı bitince Yanya ve Selanik Maarif Müdürlükleri görevinde bulunmuştur (Ergün, 1979). Bu görevlerinden sonra Halep Maarif Müdürlüğü'ne ve idadi öğretmenliğine, oradan da Aydın Vilayeti Maarif Müdürlüğü'ne atanmıştır. Bu görevi sırasında II. Abdülhamit'e muhalefet edince Avrupa'ya gitmek durumunda kalmıştır. Daha sonra padişah tarafından ilan edilen aftan yararlanarak yurda dönmüş ve Meclis-i Maarif üyeliği ile Mekteb-i Sultânî Müdürlükleri'nde bulunmuştur. 1908 yılında Kırklareli'den mebus seçilip meclise giren Emrullah Efendi, 1910 yılında Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Belirli bir süre sonra görevinden istifa etmiş fakat 1911 yılında yeniden bu görevi kabul etmiştir (Erkek, 2013).

Emrullah Efendi, Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşamış Türk eğitim tarihinin önemli isimlerinden biridir. İki kez Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilmiştir. İttihat ve Terakki'de görev alan Emrullah Efendi'nin vatanseverlik yönünü vurgulamak gerekir. Ona göre eğitim, vatan menfaatlerine uygun olmalıdır (Emrullah, 1910). Meclis konuşmalarında sık sık dini ve ahlaki eğitime önem verilmesi gerektiğini belirten Emrullah Efendi, Mirat-ı Maarif gazetesinde Usul-ü Terbiye ve Tedris adlı yazıda karakter eğitiminin öneminden bahsetmiştir (Emrullah, 1911).

Türk milliyetçiliğinin faal evresi olarak tanımlanan II. Meşrutiyet Dönemi'nde, milliyetçi yönü yüksek, etkin bir eğitimci ve devlet adamı olarak öne çıkmıştır (Akçura, 1978). Eğitimciliği ve devlet adamlığının yanında Darülfünun'da felsefe eğitimi vermiş, hatta felsefe konusunda hazırladığı ders notları ile ülkemizde modern felsefenin temellerinin atılmasında önemli gayretleri olmuştur (Kara, 2005). Ayrıca Darülfünunun

gerçek anlamda bir üniversite haline gelebilmesi için çalışmış fakat görevden ayrılması nedeniyle bu girişimleri yarım kalmıştır (Dölen, 2008).

Emrullah Efendi, kendi ismiyle birlikte anılan ve öldükten sonra da uzun süre tartışılan “Tuba Ağacı Nazariyesi”nin de fikir babasıdır (Yalçın, 2002). Emrullah Efendi, bu kuramında eğitim sisteminin tabandan değil tepeden başlayarak iyileştirmenin daha iyi bir yol olduğunu savunmuştur. Eğitimin ilkökul düzeyinde değil, üniversite düzeyinde yaygınlaştırılmasını ve geliştirilmesini istemiştir. Ona göre eğitim, yukarıdan aşağıya doğru bir seyir izler. Üniversitenin gelişmesi ile başlayan olumlu süreç zamanla anaokuluna kadar sirayet eder. Eğitim kademeleri arasında bu şekilde yukarıdan aşağıya doğru kuvvetli bağlar vardır. Bu bağlar iyi kullanıldığında eğitim adına güzel gelişmeler yaşanabilir (Ergün, 1986).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde başta Satı Bey olmak üzere diğer bazı aydınlar tarafından Emrullah Efendi'nin bu görüşü, ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Emrullah Efendi, bilimsel gelişme ve eğitim yukarıdan başladığı zaman, öncelikle dersleri verecek öğretmen kadrolarının yetiştirileceğini sonraki dönemde de halkın eğitileceğini belirtmiştir (Kara, 2005). Devletin kötü gidişatının önüne ancak bu şekilde geçilebileceğini düşünen Emrullah Efendi'ye göre ilkökul çağından itibaren bir dönüşüm başlatmaya zaman yoktur. Devletin birçok cephede savaşıyor olması, yaşanan toprak kayıpları sonuçları uzun zaman sonra ortaya çıkacak bir modelin uygulanmasına imkân vermemektedir (Dural, 2006).

Emrullah Efendi, Galatarasay Sultanisi'nin bütçesinde ve iç tüzüğünde değişiklikler yapmak istemiştir fakat bu isteğe sultaninin müdürü Tefvik Fikret karşı çıkmıştır. Bu tartışma Tefvik Fikret'in istifa etmesine yol açmış, bu istifa nedeniyle çıkan öğrenci olayları ise o dönemde medyanın gündemine oturmuştur (Dağlar, 2006). 1912 Kasımı sonlarında, Darülfünun olayları dolayısıyla sıkıyönetim tarafından tutuklanmış ve sorguya çekilmiştir. 11 Ağustos 1914'de Yeşilköy'deki evinde ölmüştür (Ergün, 1996). Emrullah Efendi, eğitimin toplumsal yönünü her fırsatta vurgulayan bir eğitimcidir. Ona göre toplumun geleceğini ve özgürlüğünü ancak eğitim yoluyla teminat altına alınabilir (Uyanık, 2009).

Ethem Nejat

1882 yılında İstanbul'da doğmuştur. Eğitimini İstanbul'da tamamlamıştır. II. Abdülhamit'e isyan edip yurt dışına kaçmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde ülkeye dönüp eğitim alanında birçok idari görev üstlenmiştir (Altın, 2008).

Birinci Dünya Savaşı sonlarında, Türk Ocakları tarafından Almanya'ya gönderilmiş, burada Marksizm'i öğrenmiştir. Daha sonra Marksist faaliyetler içinde bulunmuştur. Almanya seyahatinden önce Sırat-ı Müstakim gibi Türkçü-İslamcı gazetelerde yazılar yazan Ethem Nejat, Almanya dönüşünde Marks'ın fikirlerini savunmaya başlamıştır (Akbulut, 2006). Yurda döndükten sonra Samsun Maarif Müdürlüğü'ne atanmıştır. Bu görevdeyken Rusya'ya kaçmıştır. Burada çeşitli faaliyetlerde bulunmuş, 1921 yılında Ankara'ya davet edilmiştir. Fakat Ankara'ya ulaşmadan Trabzon yakınlarında ölmüştür (Tevetoğlu, 1967).

Ethem Nejat, eğitim tarihimiz açısından önemli bir şahsiyettir. Okulların durumu, eğitimde annenin rolü, tatillerde eğitime nasıl devam edileceği, kızların eğitimi, karakter eğitimi gibi konular hakkındaki fikirleri çeşitli dergi ve gazetelerde belirtmiştir. Öğretmen yetiştirme konusundaki fikirleri de dikkat çekicidir (Altın, 2008).

Osmanlı eğitim sisteminin Fransız eğitim sisteminin etkisi altında kalmasını sert bir şekilde eleştirmiştir. Bu fikirlerini Yeni Fikir dergisinde Müdafaa-yı Milliye ve Terbiye adlı makaleler dizisinde okuyucuya aktarmış, verilen eğitimin milli his ve duygulardan yoksun olduğunu belirtmiştir (Erkek, 2013). Bunun yerine öğrencilerin çalışkan ve özgüvenli bireylere dönüştürecek bir eğitim sisteminin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Nejat, 1910).

Ethem Nejat, sadece bilgiye değil, milli duygulara da sahip gençlere ülkenin ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (Şahin ve Tokdemir, 2011). Bu nedenle eğitimin toplumsal boyutunu eserlerinde sık sık tartışmıştır. Aynı zamanda öğretmen okulu öğrencilerini köylere götürüp onların halk ile temas etmesini sağlayıp bu fikirlerini uygulamaya geçirmeye çalışmıştır (Akyüz, 2012).

Halil Fikret Kanat

Halil Fikret Kanat, 1892 yılında Makedonya'da doğmuştur. İlkokulu burada tamamladıktan sonra Manastır'da Sanayi Mektebi'nde ortaokulu, Manastır İdadisi'nde de liseyi tamamlamıştır. Yurt dışına öğrenci göndermek için açılan bir sınavı kazanmış ve Almanya'ya gitmiştir. Burada belli bir süre dil eğitimi aldıktan sonra Berlin Üniversitesi'nde eğitimine devam etmiştir. Son olarak ise Leipzig Üniversitesi'nde Pestalozzi'nin Umumi Mektepçiliğe Bakışı konulu bir tez çalışmasını tamamlamıştır (Güçlü, 2013).

Böylelikle, Türkiye'nin eğitim bilimleri alanında doktora yapmış ilk eğitimcisi olmuştur (Ovat, 2006). 1917 yılında yurda dönen Kanat, aynı yıl Maarif Nezareti'nin tercümanlık bürosunda çalışmaya başlamıştır. 1919 yılında bu büro kapatılınca çeşitli liselerde Almanca öğretmenliği yapmıştır. 1923 yılında dönemin Azerbaycan Türk Hükümeti'nden doçentlik teklifi almış ve Azerbaycan Sovyetler Birliği tarafından işgal edilene kadar burada çalışmıştır (Altunya, 2006).

1927 yılından itibaren yaklaşık otuz yıl boyunca Gazi Üniversitesi'nde kendi kurduğu Pedagoji Bölümü'nde hem öğretmenlik, hem yöneticilik yapmıştır (Erdoğan, 2014). II. Meşrutiyet Dönemi'nin önemli eğitimcilerinden biri olan Halil Fikret Kanat, bu dönemde eğitim dergilerinde yazdığı yazılarla dikkat çekmiştir (Çelebi ve Asan, 2014). Aynı zamanda Cumhuriyet Dönemi'nde de Türk eğitim sisteminin sorunlarının çözümüne katkıda bulunmaya gayret göstermiş bir eğitimcidir. Öğretim yöntemleri, müfredat programları, toplumun eğitim yoluyla refahının artırılması konularına gelişmiş ülkelerde nasıl yaklaşıldığını iyi bir şekilde incelemiştir (İnce, 2010). Diğer taraftan da bu yaklaşımların olumlu olanlarını Türk eğitim sistemine kazandırmaya çalışmıştır. Bu amaçla Türk eğitim sistemini hem eleştirmiş hem de sistemin daha iyi bir noktaya nasıl gelebileceği konusunda önerilerde bulunmuştur. Halil Fikret Kanat, eğitimi milliyetçilik idealini destekleyen bir unsur olarak görmektedir. Birçok yazısında bu eğitimin özellikle ailede başlaması gerektiğini savunmuştur (Karadeniz, 2011).

Köy şartlarına uygun öğretmen yetiştirilmesi gerektiğini düşünen Kanat, Köy Enstitüleri fikrinin savunucularından biri olmuştur. Hatta Köy Enstitülerinin işleyişi konusundaki fikirleriyle Milli Eğitim Bakanlığı'na destek olmuştur. Fakat sonraki yıllarda Köy Enstitüleri'nde milliyetçilik idealinin yeterince gelişmemesini de şiddetle eleştirmiştir (Önder, 2012).

1974 yılında Ankara'da vefat eden Kanat, Türkiye'de eğitim bilimleri alanında doktora yapmış ilk şahıs olması ve karakter eğitimiyle ilgili yazıları sebebiyle araştırmaya dâhil edilmiştir (Çetin, Oruç ve Tokcan, 2006).

İbrahim Alaettin Gövsa

1899 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlköğrenime de aynı şehirde başlamıştır. Babasının memuriyeti nedeniyle liseyi Trabzon'da tamamlamıştır. 1910 yılında İstanbul Hukuk Mektebini bitirmiştir. 1913 yılında devlet tarafından İsviçre'ye edebiyat eğitimi almaya gönderilmiştir. Fakat Gövsa, burada fikir değiştirerek Eğitim Bilimleri ve Psikoloji alanlarında eğitim almıştır (Gürel, 1995).

Gövsa'ya göre çocukluk yılları kişinin karakterinin ve değer yargılarının oluşması açısından oldukça önemli bir dönemdir (Erol ve Tütak, 2015). Bu düşünceden hareketle, karakter eğitimi vermeyi amaçlayan eserler kaleme almıştır. Örneğin *Çocuk Şiirleri* kitabını 1911 yılında yayınlamıştır. Eser, alanında ilk olması ve çocukların seviyesine uygunluğu ile dikkat çekmiştir (Canatak, 2011). Bu eseri ile küçük yaşlardaki çocuklara şiir aracılığıyla ahlaki öğütler vermeye çalışmıştır. Özellikle hoşgörü, çalışkanlık, dürüstlük gibi temaların üzerinde durduğu bu eserinde, soyut kavramları çocuklara uygun ve güzel örneklerle çok iyi bir şekilde kavratmaya ve benimsetmeye çalışmıştır (Önder, 2013).

Çocuk Ruhu adlı kitap yayınlandığı dönemde öğretmen okullarında psikoloji kitabı olarak kabul edilmiştir (Bostancı, 2005). Gövsa, bu kitabında özellikle çocuklardaki oyun oynama isteği ve oyun oynamanın çocuk gelişimi üzerindeki olumlu etkileri üzerinde durmuştur (Çelik, 2004).

Alfabe devrimi esnasında Ali Ekrem Bolayır ile birlikte Arap harflerinin ıslah edilerek kullanılmaya devam edilmesi yönünde fikir

belirtmiştir. Böyle düşünmesinin nedeni yıllarca büyük emekler verilerek hazırlanan eserlerin bir anda unutulacağından korkmasıdır (Şentürk, 2012).

İbrahim Alaettin Gövsa'nın yazdığı çocuk edebiyatı ürünlerinde karakter eğitimini temel aldığı literatürde yerini aldığı görülmüştür (Erol ve Tütak, 2015). Ömrünün son dönemlerini ansiklopedi çalışmaları, gazetelere fıkra türünde yazılar yazmakla geçirmiştir. 29 Ekim 1949'da hayatını kaybeden Gövsa, eğitim bilimleri ve psikoloji alanında eğitim almış olması ve karakter eğitimiyle ilgili yazıları sebebiyle araştırmaya dâhil edilmiştir (Canatak, 2011).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu

1886 yılında İstanbul'da doğan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, ilköğrenimini 1899 yılında tamamlamıştır. 1903'te Vefa Lisesi'nden mezun olmuştur. Öğretmenlik hayatına 1908'de zamanın öğretmen okulunda hat eğitimi vererek başlamış, daha sonra bu okulun idareciliğine kadar yükselmiştir. 1910 yılında devlet tarafından Avrupa'ya gönderilmiş, pek çok Avrupa kentinde eğitim yöntemleri üzerinde araştırmalar yapmıştır. 1912'de, yurda döndüğünde Avrupa'da edindiği izlenimlerini kitaplar ve konferanslar aracılığıyla eğitimcilere anlatmaya çalışmıştır. Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin genel sekreterliğinden üniversite öğretim üyeliğine kadar uzun süre eğitimle ilgili pek çok alanda görev yapmıştır (Aytaç, 1984).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, yüz yıla yaklaşan uzun yaşamında çeşitli dönemlere şahit olmuş ve eğitime dair pek çok eser meydana getirmiştir (Güngör, 2008). II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitim üzerine önemli araştırmalar yapan Baltacıoğlu, özellikle resim ve eliş konusunda ortaya koyduğu yeni düşünceler Cumhuriyet Dönemi'ni de etkilemiştir (Dikici ve Tezci, 2002). Bu durum onun üretime dayalı bir eğitim sisteminin savunucusu olduğunu göstermektedir (Şahin ve Tokdemir, 2011).

Baltacıoğlu'nun savunduğu eğitim felsefesine göre, Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitim sisteminin en önemli sorunu gençlerde görülen iman eksikliği ve ahlak zayıflığıdır. Ancak bu kavramları var olan mistik anlamlarından farklı olarak tanımlamıştır. Özellikle ahlak kelimesini

çalışmak için sahip olunması gereken sorumluluk duygusu olarak tanımlamıştır (Öztürk, 2008).

Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp* adlı kitabında toplumsal huzurun sağlanmasında karakter eğitiminin önemli bir yeri olduğunu ifade etmiştir (Binbaşoğlu, 2005). *Yazının Usûl-i Tedrisi* adlı eserinde, yazma öğretiminde öğretmenin başvurabileceği yeni yöntemlere değinmiş ve güzel yazı dersinin eğitimdeki yerine yönelik bilgilere yer vermiştir (Maden, 2011). *İçtimai Mektep* adlı kitabında okulun çevresi, okul binaları, öğretim metotları, öğretmen-öğrenci ilişkileri, okul yönetimi, sınıf yönetimi, öğretim programları ve sınav sistemi üzerindeki görüşlerini belirtmiştir (Akar, 1985). Ona göre yeni kurulan Cumhuriyet'le birlikte eğitim sisteminde sadece eğitim öğretim açısından değil, karakter eğitimi açısından da ıslahat gerekmektedir (Baltacıoğlu, 1932).

Baltacıoğlu, eğitimin toplumsal boyutunu vurgulayan eğitimcilerden biridir. Toplumun ihtiyaç duyduğu çalışkan, girişimci ve cesaretli bireylerin yetiştirilebilmesi için öncelikle Fransa ve ABD gibi ülkelerden öğretim programlarını kopyalayıp ülkemizde uygulamaya çalışmayı bırakmak gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yerine öğrencileri eğitim ortamında özgür bırakan ve onlara hedef sahibi olmayı öğreten programlar kendi bünyemiz içinde oluşturulmalıdır (Akyüz, 2012). 1950 yılında emekli olduktan sonra Din Yolu adlı bir dergi çıkarmıştır. Fakat bu dergiyi daha sonra başkalarına devretmiştir. Aynı dönemde *Kuran-ı Kerim*'i Türkçe'ye çevirmiştir. 1 Nisan 1978'de hayatını kaybetmiştir (Aytaç, 1984).

Kazım Nami

İstanbul'da 1876 yılında İstanbul'da doğan Kazım Nami, II. Meşrutiyet Dönemi'nin önemli eğitimcilerinden biridir. 1903 yılında Selanik'te askeri bir görev almıştır. Bu dönemde kendisinden öğretmenliği ya da askerliği tercih etmesi istenmiş, o da öğretmenliğe devam etmiştir. Aynı zamanda bu dönemde ülkenin geleceğini Meşrutiyet'in ilanında gören diğer aydınlar gibi o da İttihat ve Terakki üyesi bir eğitimci olmuştur (Baymur, 1987).

Asker olarak başladığı meslek hayatını, neredeyse eğitim camiasının her kademesinde çalışarak tamamlamıştır. Selanik, Edirne, İstanbul, Çatalca

ve İzmit Maarif Müfettişliği'nde bulunmuştur. I.Dünya Savaşı'ndan önce Kocaeli Maarif Müdürlüğü görevini yapmıştır (Özbay, 2012).

Milli Mücadele Dönemi'nde de etkin bir rol oynamış, Cumhuriyet Dönemi'nde eğitimci yönünü geliştirmeye devam etmiştir. Özellikle eğitime dair yazdığı kitaplarla o dönemdeki iktidarı desteklemiş, Atatürkçü Düşünce Sistemi'ni eğitim sistemine dâhil etmeye çalışmıştır (Dinçer, 2007).

Kazım Nami, özellikle okul öncesi eğitim için yaptığı çalışmalar ile öne çıkmıştır. Bu alanda okul açmış, öğretmen yetiştirmiş, program geliştirmiş hatta *Çocuk Bahçesi Rehberi* adlı bir okul öncesi kılavuz kitabı hazırlamıştır. Bu çalışmaları esnasında günümüzde uygulanan bazı modern eğitim anlayışlarını o dönemde okul öncesi eğitimde uygulamıştır. Aynı zamanda kırsal kesimdeki vatandaşların eğitimi ile ilgilenmiş, bu konuda Lehistan ve Cezayir'deki uygulanan köy öğretmeni yetiştirme projelerini örnek göstermiştir (Gurbetoğlu ve Atlı, 2014).

Feridun Vecdi takma adıyla Tasvir-i Efkâr ve Hak gazetelerinde ve Gürbüz Türk Çocuğu dergisinde eğitim üzerine yazılar yazmıştır. Avrupa'da verilen eğitimin milli olduğunu, tıpkı onlarda olduğu gibi bizde de eğitimin milli olması gerektiğini belirtmiştir (Ergün, 1996).

Cumhuriyet kurulduktan sonra nüfus problemi ortaya çıkmıştır. Yıllardır savaşın içinde olan toplumun nüfusu oldukça azalmıştır. Buna çare olarak Gürbüz Türk Çocuğu gibi dergilerde çocuk sağlığı konusunda halkı bilinçlendirip çocuk ölümlerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Kazım Nami de Gürbüz Türk Çocuğu dergisinde bu konuya değinmiştir. Ayrıca veremle mücadele, çocuklarda sigara kullanımı gibi konular hakkında faydalı yazılar yazmıştır (Sarıkaya, 2009).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Emrullah Efendi ile Satı Bey arasında geçen eğitim tartışmalarında Emrullah Efendi'nin tarafını tutmuştur. Bu nedenle eğitimin, yüksek okul sorunu çözüldüğünde kaliteli bir hâle geleceğini belirtmiştir. Ona göre ülkenin ilkokullara ağırlık verecek bir zamanı yoktur. Çünkü ülkede yetişmiş adam kıtlığı çekilmektedir (Nami, 1912). Kazım Nami de eğitimin toplumsal boyutu üzerinde durmuş bir eğitimcidir (Koçer, 1991). Eserlerinde eğitim yoluyla halkın düşüncelerinin

şekillendirilebileceğini vurgulamıştır. Özellikle tarih, yurt bilgisi ve Türkçe derslerinin toplumda milli bir bilinç oluşturmada çok etkili dersler olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca milli ve dini bayramların da milli bir bilinç oluşturma yolunda informal bir öğrenme biçimi olduğunu dile getirmiştir (Elban, 2019). Kazım Nami, ahlak eğitiminde dine dayalı anlayışın terk edilmesi gerektiğini, dünyevi bir ahlak anlayışının benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir (Kılıç, 2012). *Mektepte Ahlak ve Muallimin Meslek Ahlakı* adlı eserlerinde karakter eğitiminin öneminden bahsetmiştir. 14 Ekim 1967'de İstanbul'da vefat etmiştir (Güneş, 2001).

Nafi Atuf

Nafi Atuf, Cumhuriyet öncesi dönemde pek çok eğitim kurumunda öğretmenlik ve idarecilik yapmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki eğitim sistemine, yazdığı eğitim tarihi ders kitabı ile damga vurmuştur. İlk basımı 1918'de yaptığı *Pedagoji Tarihi* adlı kitap, uzun bir süre ders kitabı olarak okutulmuştur. 1930 yılında *Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme* adlı özgün bir çalışma yapmıştır (Ergün, 1996). Terbiye adında bir dergi çıkarmış ve kısa bir süre de Maarif Vekâleti'nin desteklediği Hayat dergisine müdürlük yapmıştır (Avcı, 2005).

Cumhuriyet kurulduktan sonra Cumhuriyet'e bağlı ilerici bir kadro oluşturmak için çaba sarf etmeye başlamıştır (Yalçın, 2006). Bu amaçla eğitim sistemi içinde pek çok görevde bulunmuştur. Bu önemli görevlerinin yanında, Atatürk'ün kurulmasını istediği Türk Maarif Cemiyeti'nde yürütme kurulunda görev almıştır (Çelebi, 2004).

Nafi Atuf'a göre, toplumun yaşadığı sıkıntıların temel kaynağı Doğu-Batı sorunudur. Doğu, tembelliği nedeniyle her açıdan Batı karşısında aciz duruma gelmiştir. Doğu, bu durumu değiştirmek istiyorsa insan iradesini güçlendirerek toplumu daha çalışkan bir hale getirmelidir (Atuf, 1912).

Nafi Atuf'un düşünceleri girişkenlik üzerine kurgulanmıştır. Ona göre o dönemde Fransızlar, Almanlardan ve İngilizlerden geri kalmışlardır. Buna sebep olan Alman ve İngilizlerin girişkenlik kazandıran eğitim sistemleridir. Bu nedenle ülkemizi hak ettiği yere gelebilmek için bireylere tıpkı İngilizler ve Almanlar gibi aktif bir kişilik kazandırmak gerekmektedir. Bu

açından mücadeleci ve kavgacı çocuklar yetiştiren bir eğitim sistemine ihtiyaç vardır (Ergün, 1996).

Nafi Atuf, eğitimin toplumsal boyutu üzerinde durmuş bir eğitimcidir. Ona göre, köylerin sosyal hayatı diğer medeni uluslardaki köylerin yaşam seviyesini yakalamalıdır. Bunun yolu da eğitimden geçmektedir (Akyüz, 2012).

Prens Sabahaddin

Prens Sabahaddin, İstanbul'da doğmuştur. Osmanlı padişahlarından Sultan Abdülmecit'in torunu, II. Abdülhamit'in yeğenidir. Babası Adliye Nazırı Mahmut Celaleddin Paşa'dır. Annesi Osmanlı hanedanına mensup olduğu için Batılılar ona "Prens" unvanını vermişlerdir (Ege, 1977).

Merkezi yönetime muhalefet ettiği için babasıyla birlikte 1899 yılında Fransa'ya gitmiştir. Burada Le Play ekolü temsilcilerinden Edmond Demolins'in fikirlerinden etkilenmiştir. Anglo-Sakson ülkelerinde eğitimin bireysel yetenekleri geliştirmeye dönük olduğunu belirten Edmond Demolins, bu durumun o ülkeleri diğer ülkelere karşı avantajlı kıldığını düşünmektedir. Bu fikirlerin Prens Sabahaddin'de de kabul gördüğü eserlerinden anlaşılmaktadır (Mardin, 2008). Prens Sabahaddin'in sosyoloji alanındaki düşünceleri çeşitli gazetelerde yayımlanmıştır. Bu düşünceler daha çok Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü zor durumdan nasıl çıkması gerektiğini ortaya koyan ve eğitimin toplumsal boyutunu vurgulayan düşüncelerdi (Ergün, 2008). Ona göre eğitim sistemi bireylerdeki girişimci ruhu harekete geçirecek nitelikte olmalıdır. Merkezi yönetimlerin bireylerin kişisel gelişimini engellediği yönünde bir fikre sahip olduğu için Anglo-Sakson ülkelerinde olduğu gibi bireydeki girişimci ruhun desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Güneş, 2011).

Yaşadığı dönemde uygulanan eğitim sisteminin bireyleri memur olmaya özendirdiğini ifade etmiş ve bu durumun yanlışlığını dile getirmiştir. Çünkü ona göre eğitim sistemi, memur zihniyetiyle yetişmiş kişiler yerine kendini her açıdan geliştirmiş bireyler ortaya çıkarmalıdır. Bu eğitim tarzının Anglo-Sakson ülkelerinde çok başarılı bir şekilde uygulandığını ifade eden Prens Sabahaddin, bu uygulamaları ülkemize taşıyacak,

Ülkemizdeki ferdiyetçi yapıyı geliştirecek gençleri Avrupa'ya göndermek gerektiğini ifade etmiştir (Merter, 1986).

Prens Sabahaddin, II. Meşrutiyet ile birlikte yurda dönmüş fakat siyasi karışıklar yüzünden belli bir süre sonra tekrar yurt dışına gitmiştir. 1919 yılında tekrar yurda dönmüştür. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra hanedan üyelerini sınır dışı eden kanun yürürlüğe girince 1924 yılında bir daha dönmemek üzere yurtdışına çıkmış ve ömrünü İsviçre'de tamamlamıştır (Ege, 1977).

Sabri Cemil

Sabri Cemil, 1880 yılında Kosova'da doğmuştur. II. Meşrutiyet Dönemi'nde Darlmuallimn-i Rüşdi'de okul müdürü olarak çalışmıştır. Balkan Savaşları sonunda Balkanlardaki Osmanlı toprakları kaybedilince Anadolu'da görevlendirilmiştir, Bursa'da belli bir süre görev yaptıktan sonra şam'a tayini çıkmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde de çalışmalarına devam edip birçok eser yayımlamıştır (Altın, 2013).

Yazdığı ocuk şiirleriyle Balkanlardaki Türk ocuk edebiyatının öncülerinden olmuştur. Ayrıca pek çok eğitim dergisinde önemli yazılar yazmıştır. Ahlak ve karakter eğitimi konusundaki fikirlerini, bu yazılarında dile getiren Sabri Cemil'e göre öğretmenlerin okuldaki tembelliği yıkması gerekmektedir. Aynı zamanda öğrencilere vatanseverlik duygusunu aşılamak da öğretmenlerin görevidir (Melani, 2014).

Sabri Cemil, tarih eğitiminde yakın tarihten uzak dönemlere doğru giden bir yöntem izlenmesi gerektiğini düşünenlere karşı çıkmıştır. Ona göre bu yöntemin uygulanması imkânsızdır (Ata, 2014). Genç kızların eğitimine önem veren Sabri Cemil, onların ruhi ihtiyaçlarının ne olduğunu bilinmeden ve bu ihtiyaçlar çözülmeden problemlerinin çözülemeyeceğine inanmıştır (Karagöz ve Duman, 2014).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde verilmeye başlanan Malumat-ı Medeniye dersinin işleniş şekli ve ders kitabının içeriği konusunda Sabri Cemil'in süreli yayınlarda görüş bildirdiği görülmektedir (Yaşar, 2018). Ayrıca köy eğitimi ve köy ğretmenliği konularında yazdığı yazıları da mevcuttur (Akyüz, 2012).

Satı Bey

Satı Bey, Yemen kökenli bir ailede dünyaya gelmiştir. 1908 yılına kadar tarih öğretmenliği ve kaymakamlık gibi görevlerde bulunmuştur (Ergün, 1987). Bu görevleri süresince eğitimde yeni yöntem ve tekniklerin kullanılması taraftarı olmuştur (Gündüz, 2010).

Satı Bey, Emrullah Efendi'nin görüşlerine karşı çıkmasıyla dikkat çekmiştir (Doğan, 2012). Emrullah Efendi'nin eğitimi cennetteki "Tuba Ağacı"na benzetmesine eleştiren Satı Bey, eğitimi "Kiraz Ağacı"na benzetmiştir. Ona göre Osmanlı Devleti'nin kurtuluşu temel eğitimin düzeltilmesinden geçmektedir (Satı, 1914). *Fenn-i Terbiye* adlı kitabı, Türk eğitim tarihinin en önemli kitaplarından biridir. Eğitim bilimi hakkında pek çok konuya değindiği bu kitapta eğitimi bedensel, ruhsal, zihinsel ve ahlaki gelişmenin sağlıklı bir bileşeni olarak görmüştür (Gündüz, 2010).

Satı Bey, milliyetçilik hareketlerinin güçlendiği bir dönemde yaşamış bir eğitimci olmasına rağmen, o dönemdeki pek çok eğitimcinin aksine Osmanlıcılık anlayışının devleti kurtaracağına inanmıştır. Osmanlıcılık anlayışının toplumda kabul edilmesinin yolunun eğitimden geçtiğine düşünmüştür. Bu nedenle yazdığı eserlerde gençlere Osmanlıcılık anlayışını esas alan bir vatanseverlik aşlamaya çalışmıştır. Özellikle tarih eğitimi yoluyla vatanseverlik eğitimi verilebileceği görüşündedir (Korkmaz, 2007). Ayrıca çalışkanlık değerine önem veren bir eğitimci olduğu söylenebilir (Gündüz, 2012).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde verilmeye başlanan *Malumat-ı Medeniye* dersinin işleniş şekli ve ders kitabının içeriği konusunda Satı Bey'in süreli yayınlarda görüş bildirdiği görülmektedir (Yaşar, 2018). Onu göre eğitim fen ve teknoloji sahasında milli olmak zorunda değildir fakat iyi bir toplum düzeni kurabilmek için eğitimin öğrencilere milli ahlakı aktarması gerekmektedir (Sakaoğlu, 2003).

Şemsettin Günaltay

Şemsettin Günaltay, 1883 yılında Erzincan'da doğmuştur. Babası medresede müderrislik yapan Günaltay, ilköğretim çağında iyi bir eğitim almıştır. Liseyi Vefa Lisesinde okumuştur. Daha sonra Yüksek Öğretmen

Okuluna girmiş ve bu okulun fen eğitimi alanında eğitim alarak 1903 yılında mezun olmuştur (Çetinkaya, 1994). 1905 yılında Darüşşafaka'da geometri öğretmenliğine atanan Günaltay, aynı yıl Kıbrıs Lisesinde müdür yardımcılığı görevini üstlenmiştir. 1909 yılına gelindiğinde Avrupa'ya öğrenci göndermek için açılan sınavı kazanıp İsviçre'nin Lozan şehrine gitmiştir. Avrupa'dan döndükten sonra çeşitli eğitim kurumlarında idarecilik ve müderrislik yapmıştır (Uyanık, 1996). Üstlendiği en önemli görevlerden biri Türk Tarih Kurumu kurucular kurulu üyeliği olmuştur. 1931 yılında üstlendiği bu göreve ek olarak 1941 yılında bu kurumun başkanlığına seçilmiştir. Başkanlık görevini yirmi yıl boyunca sürdürmüştür. Türk Tarih Tezi'nin ve Güneş Dil Teorisi'nin geliştirilmesinde etkin bir rol oynamıştır (Deniz, 2006).

Şemsettin Günaltay, köylünün nasıl eğitilmesi gerektiğine dair fikirleri ile gündeme gelmiş bir eğitimcidir. Ona göre Türk toplumu ancak eğitim yoluyla tüketici olmaktan çıkıp üretici hale gelebilir. Bu nedenle eğitim kurumlarında yapılacak faydasız ve etkisiz değişiklikler ile toplumsal ve ekonomik anlamda büyük bir kalkınma yakalanamaz. Bunun yerine köylünün durumunu iyileştirecek bölge okulları açılması gerekmektedir. Böylelikle köylü çocuklarına tarım faaliyetlerinin esasları öğretilecek ve çalışkan bireylere dönüşmeleri sağlanacaktır (Akyüz, 2012).

Ziya Gökalp

Ziya Gökalp, 1876 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Asıl adı Mehmet Ziya'dır. İlkokul, rüştiye ve idadi eğitimlerini burada tamamlamıştır. Daha sonra İstanbul'da Baytar Mektebi'nde eğitim almaya başlamıştır (Gürsoy ve Çapcıoğlu, 2006). Bu okulun son sınıfındayken milliyetçi fikirleri nedeniyle tutuklanıp bir yıl hapis yatmıştır. Hapis süreci bittikten sonra memleketine sürgün edilmiştir (Altın, 2010).

1909'da yeniden İstanbul'a gelen Gökalp, aynı yıl İstanbul'dan Diyarbakır'a ilkokul müfettişi olarak atanmış fakat bu görevi uzun sürmemiştir. Bu sefer İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin toplantısına Diyarbakır delegesi olarak katılmak üzere Selanik'e gitmiştir. Daha sonra bir ortaokulda sosyoloji öğretmeni olarak görev almıştır. Aralık 1910'da İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumi Murahhaslığı'na seçilmiştir.

Bu makamdaki görevi gençlerle ilgilenmek ve gençleri cemiyetin ideallerine bağlamaktır (Duran, 2011). 1915'te İstanbul Üniversitesi'nde yeni açılan sosyoloji bölümüne atanan ilk akademisyen olmuştur. Bu görevini 1919'da İngilizler tarafından Malta'ya sürgüne gönderilmesine kadar sürdürmüştür (Adanalı, 2004).

Ziya Gökalp'ın fikirleri üzerinde babasının etkisi büyüktür. Babası Tevfik Efendi, onun hem Doğu'nun hem Batı'nın bilim dünyasının ürünlerinden faydalanmasını istemiştir. Ziya Gökalp'a göre babası özgür düşünmeyi ve dindarlığı aynı anda edinebilmiş, ender insanlardan biridir (Gökalp, 1973).

Babasının bu çok yönlülüğünden etkilenen Ziya Gökalp, daha sonra hem Arapça ve Farsça'yı hem de Fransızca'yı çok iyi öğrenip dünyayı tanıma fırsatı bulmuştur (Zavotçu, 2012). Özellikle Fransız düşünürler Tarde ve Durkheim'i iyi inceleyip özümsemiş, fikirlerini olgunlaştırırken onların fikirlerinden yararlanmış (Yıldırım, 2013).

Ziya Gökalp, ulus devlet fikrinin önemli kavramları kullanarak yeni bir toplum modelini vatanseverlik değerini üzerinden geliştirmiştir. Ulus Devlet fikrini önemli kavramları ise ortak bir dil, din, kültür, tarih ve gelecektir. Ziya Gökalp, bu kavramlar üzerine inşa edilen bir devlet görmek istemiştir (Tokluoğlu, 2013). Ziya Gökalp, II. Meşrutiyet Dönemi'nde karakter eğitimine önem veren eğitimcilerden biridir. Ziya Gökalp, Türk Milleti'nin tarih boyunca ahlaka değer verdiğini söylemiştir. Ahlakı da vatani ahlak, mesleki ahlak, aile ahlakı, cinsi ahlak, şahsi ahlak olarak sınıflandırmış fakat bu ahlak çeşitlerinin içinde en çok vatani ahlakı önemsemiştir (Gökalp, 1970). Ziya Gökalp'ın saltanat, hilafet, batılılaşma, halkçılık, demokrasi, kadın hakları, siyasi ve ekonomik bağımsızlık gibi Cumhuriyet'in öncelikli konularındaki fikirleri, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yol gösterici olmuştur (Keskin, 2003). Ziya Gökalp, fikirleriyle Mustafa Kemal Atatürk'ün, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda meydana getirdiği yenilikler ve toplumun şekillenmesinde çizdiği yolda kılavuz olmuştur (Sütçü, 2013).

Gökalp, eğitimin toplumsal boyutu üzerinde duran bir eğitimcidir. Bu nedenle çocuğun toplum için yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre eğitimde toplumsal fayda önceliklidir. Emile Durkheim'in toplumsal ülkücülük sistemini benimseyen Gökalp, bireyin toplum içinde erimesini ve toplumun amaçlarına göre kendini şekillendirmesi gerektiğini belirtmiştir (Şahin ve Tokdemir, 2011).

Tanımlar:

Karakter: "Ayırt edici nitelik, bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik, öz yapı, seciye şeklinde tanımlanmaktadır." (TDK , 2014).

Değer: "Bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüt olarak vurgulanmaktadır." (Güngör, 2010).

Karakter Eğitimi: "Öğrencilerin temel etik değerleri anlaması, onlara bağlılık göstermesi ve bu değerleri tutuma dönüştürme çabasıdır." (Ekşi, 2003).

Problem Durumu

İnsanlık tarihinin başladığı günden beri toplumsal yapıyı sağlıklı kılabilmek için bireylerin ahlaklı olmasına önem verilmiştir. Hem bireylerin kendi aralarındaki problemlerin çözümünde hem de bireyin toplumla veya devlet kurumlarıyla olan problemlerinin çözümünde ahlak kurallarını egemen kılmamanın en iyi yol olduğu düşünülmüştür (Yaylacı ve Beldağ, 2018).

Her toplum, ayakta kalabilmek ve devamlılığını sağlayabilmek için kendi değerlerini benimsemiş bireylere ihtiyaç duyar. Bu bireylerin yetiştirilmesinde ailenin ve okulun büyük sorumluluklarının olduğu düşünülmektedir. Özellikle okulun örtük ya da formal yollarla üzerine düşen görevi yerine getirmesinin iyi insan yetiştirmenin en önemli şartlarından biri olduğu kabul edilmektedir. İyi insanlardan oluşan bir toplumun ise güçlü bir yapıya sahip olacağı yönünde bir beklenti mevcuttur (Nalçacı ve Beldağ, 2015).

Çocuğun ilk kez geniş bir çevre içinde sosyalleşme fırsatı bulduğu okul ortamı, ahlak gelişimi ve karakter eğitimi açısından bazı riskleri taşımasının yanında aynı zamanda birçok fırsat da sunmaktadır. Okulda karakter eğitimi açısından olumlu bir iklim oluşturulduğunda okuldaki formal ahlak eğitiminin ve informal okul ortamının bu konuda fayda sağladığı düşünülmektedir (Yıldırım, 2007).

Toplumsal huzurun sağlanmasında katkısı olduğu düşünülen değerlerin yeni yetişen nesillere aktarılmasında okulun önemli bir rolü vardır. Bu nedenle değerlerin doğrudan ya da örtük olarak öğretim programları aracılığıyla öğrencilere aktarılması gerekmektedir (Beldağ, 2019). Öğretim programlarının akademik başarıyı arttırmak hedefinin yanı sıra toplumun benimsediği değerleri yeni yetişen nesillere aktarmak görevi de vardır (Berkowitz ve Bier, 2005).

Değerler eğitiminin amacı bireyin değerleri benimsemesini ve içselleştirmesini sağlayıp bu değerleri davranışa ve bir karaktere dönüştürmektir. Ülkemizde 2005 yılına kadar öğretim programlarında doğrudan karakter eğitimi kavramı kullanılmamış olup yalnızca örtük bir şekilde uygulamaya dâhil edilmiştir. Ancak son yıllarda değerler eğitimi kavramının gündeme geldiği ve popülerlik kazandığı görülmektedir (Kaptan, 2019).

Toplumun dinamik yapısı nedeniyle öğretim programlarının sürekli olarak güncellenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmalar toplumun ihtiyaç ve beklentilerinin öğretim programı tarafından karşılanıp karşılanmadığını değerlendirmek açısından faydalı olduğu düşünülmektedir (Özdemir, 2009). Nitekim 2017 ve 2018 yıllarında öğretim programında bazı güncellemeler yapılmıştır. Bu güncellemelerin bundan sonra da devam edeceğini düşüncesinden hareketle önümüzdeki yıllarda öğretim programlarında karakter eğitimine nasıl bir yer verileceği sorusu hâlâ gündemini korumaktadır. Bu bağlamda karakter eğitimi konusunda mümkün olduğunca çok veri toplamak önemli hale gelmektedir. Karakter eğitimi açısından zengin veri kaynağı olabilecek durumları araştırmak, bu konuda öğretim programını yazan eğitimcilere rehberlik edebilir (Yaylacı ve Beldağ, 2018).

Karakter eğitimi açısından zengin veri kaynağı olabilecek durumlardan birisi de kendi eğitim tarihimizdir. Çünkü eğitim tarihimiz incelendiğinde hemen hemen her dönemde örtük ya da formal olarak karakter eğitimi verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Eğitim tarihimizdeki karakter eğitimine dair içerikleri orataya çıkarmak kendimize özgü bir öğretim programı oluşturabilmek açısından önemlidir (Akyüz, 2012).

Eğitim tarihimiz incelendiğinde karakter eğitiminin töre, ahlak gibi adlar altında her zaman var olduğu görülmüştür. İslamiyet öncesinde toplumsal düzeni sağlayan kurallara töre denirken İslamiyet'i kabul ettikten sonra bu kuralların adı ahlak olmuştur. Bu toplumsal kuralların yeni yetişen nesillere aktarılmasında okullar da görev almıştır. Örneğin Klasik Osmanlı Dönemi mekteplerinin ve medreselerinin kendi dönemlerinde ahlak eğitiminde rol aldıkları söylenebilir. Bu kurumların ders programlarında müstakil bir ahlak eğitimi dersi olmadığı görülmektedir. Fakat böyle bir dersin olmayışı ahlak eğitiminin verilmediği anlamına da gelmemektedir. Bu mekteplerde ve medreselerde okutulan tefsir, fıkıh ve kelam gibi derslerin din eğitiminin yanında ahlak eğitiminin de verildiği dersler olduğu söylenebilir. Dini emirlerle ahlaki görevlerin iç içe geçip kaynaştığı bu dersleri alan öğrencilerin hem dini kuralları iyi bilen bir birey hem de ahlaki açıdan iyi bir insan olmaları beklenirdi (Yazıbaşı, 2014).

Tanzimat Dönemi'nde eğitim kurumlarında dini eğitim derslerine yer verilmeye devam edildiği fakat kısıtlı sayılarda da olsa müstakil ahlak derslerinin müfredatta yer aldığı görülmektedir. Bu müstakil ahlak derslerinde kısa, Türkçe ve güzel ahlak konulu hikâyelerin öğrencilere okutulmasının istendiği belirtilmektedir (Akyüz, 2012).

II. Meşrutiyet Döneminde de müstakil ahlak dersinin verilmeye devam edildiği görülmektedir. Hatta ahlak eğitiminin sadece din eğitimi ile verilmesi hususuna karşı çıkan bir grup eğitimci ahlak eğitiminde eğitim bilimlerinin, psikolojinin ve sosyolojinin de yeri olduğunu iddia etmeye başlamışlardır (Doğan, 1998). Bu dönemde verilmeye başlanan *Malumat-ı Medeniye* dersinin işleniş şekli ve ders kitabının içeriği konusunda Sabri Cemil ve Satı Bey'in süreli yayınlarda görüş bildirdikleri görülmektedir (Yaşar, 2018).

Aynı zamanda devletin genel gidişatını ve toplumun ahlaki yapısını etkileyen eğitimin nasıl yapılması gerektiğini konusuna Halil Fikret Kanat, Emrullah Efendi, Satı Bey, Ziya Gökalp, Prens Sebahaddin, Ethem Nejat, İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi eğitimcilerin kitaplarında ve süreli yayınlarında yer verdiği görölmektedir (Şahin ve Tokdemir, 2011). Ayrıca Kazım Nami, Nafi Atuf Kansu ve Şemsettin Günaltay da bazı gazetelerde ve süreli yayınlarda eğitimin toplumsal boyutunu vurgulayan yazılar yazmışlardır (Merter, 1986). İbrahim Alaettin Gövsa'nın ise yazdığı çocuk edebiyatı ürünlerinde karakter eğitimini temel aldığı literatürde yerini aldığı görölmüştür (Erol ve Tütak, 2015).

II. Meşrutiyet Dönemi, eğitim tarihimiz açısından zengin bir kaynak teşkil etmektedir. Çünkü bu dönemde eğitim sahasında mesleki yayıncılık konusunda gözle görölr bir artış olmuş ve eğitim konusunda daha önce konuşulmayan pek çok konu konuşulur hale gelmiştir (Sakaoğlu, 2003).

Bu dönemde karakter eğitimini konu alan kitap, gazete yazısı ve eğitim dergisi sayısında gözle görölr bir artış olmuştur. Karakter eğitimini konu alan materyallerdeki bu artış, sonraki dönemler için önemli bir kaynak teşkil eder hale gelmiştir (Gurbetoğlu, 2007).

Bu dönemdeki eğitimcilerin eğitimin toplumsal boyutunu ve eğitimde millileşmeyi vurguladıkları görölmektedir. Örneğin Ziya Gökalp, Batı'nın o güne kadar meydana getirdiği bütün bilimsel birikimden ve teknik uygulamalardan faydalanıp medeniyet sahasında onlarla rekabet edilmesi gerektiğini belirtirken kültür konusunda millici olmak gerektiğini vurgulamıştır. Gökalp, Batı'dan taklit yoluyla alınıp kullanılan öğretim programları ile ülkeye faydalı bir eğitim sistemi kurulamayacağını ve karakter eğitimi yapılamayacağını belirtmiştir. Ülkemizde örgün eğitim yaygınlaştıkça psikolojik ve sosyolojik sorunların artmasını bu duruma bağlayan Gökalp, Anadolu insanının yaşantısında var olan olumlu davranışların öğretim programlarına yansıtılması gerektiğini ifade etmiştir (Biçer, 2019). Bu araştırmada eğitim tarihimizin önemli bir dönemi olan II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitime sosyolojik açıdan yaklaşan eğitimcilerin karakter eğitimine dair görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitime ilişkin görüşlerini analiz etmek ve bu analiz sonucunda karakter eğitimi hakkındaki görüşlerini eğitimin temellerini oluşturan okul, öğretmen, aile, çevre ve eğitim programı kavramları açısından ortaya koymaktır.

Araştırmanın Önemi

Çağımızın en önemli problemi, ahlak problemidir. Bu probleminin çözülebilmesi için ise okullarda etkili bir karakter eğitimi programına ihtiyaç duyulmaktadır. Etkili bir karakter eğitimi programının hazırlanması için tarihte yerini almış eğitimcilerin de görüşlerinin incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Ülkemizdeki eğitimcilerin, gerek Cumhuriyet'in ilanından önce gerekse Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren karakter eğitimi konusunda eserler verdikleri görülmektedir. Cumhuriyet'ten önce karakter eğitimi konusuna en çok vurgu yapılan dönemin, II. Meşrutiyet Dönemi olduğu görülmektedir. Bu dönemde, ülkenin kötü gidişatını durdurmanın yolunu arayan eğitimciler, ahlak kavramında ve karakter eğitiminde sorunlar olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Fakat bu duruma rağmen, bu sorunların çözüm yolları konusunda uzlaşamadıkları görülmektedir.

Bu dönemdeki eğitimciler, bu sorunların çözümü için kendi dünya görüşlerine göre çareler bulmaya çalışmışlardır. Bazı eğitimciler, ahlaki sorunların çözümüne Batı'nın üstünlüğünün kabul edilmesinin çözüm olacağı kanısındadır. Ziya Gökalp gibi düşünen eğitimciler ise örfi geleneklere dayalı Türkçü bir bakış açısının ahlaki sorunlara çözüm olabileceği düşüncesindedir.

Benzeri tartışmaların Cumhuriyet Dönemi'nde devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde eğitimcilerin ahlak ve karakter eğitimi sorunlarına çözüm bulmaya çalıştıkları gözlemlenmektedir. Örneğin Nurettin Topçu, ahlak konusundaki fikirlerini yazdığı birçok eserinde dile getirmiştir. Topçu, ahlakın evrensel bir sorun olduğu için çözümünün de

evrensel bir bakış açısı içinde olması gerektiğini belirtmiştir (Aydoğdu, 2009).

Erol Güngör, gelişmekte olan ölkemizin sanayileşmiş Batılı devletlerle olan ilişkisinin yalnızca onların bilim ve tekniğini ölkemize aktarmaktan ibaret kalamayacağını ve ister istemez yabancı kùltürlerin Türk-İslam ahlakı üzerinde olumsuz etkilerinin olacağını belirtmiştir. Erol Güngör, bu noktada yabancı kùltürlerin yıkıcı ve olumsuz etkilerine karşı nasıl bir savunma geliştirileceğini düşünmek yerine, zaten çok güçlü olan Türk-İslam anlayışını daha güçlendirecek tedbirler alınması gerektiğini belirtmiştir (Balcı, 2011).

Bu durumda hem Cumhuriyet öncesindeki hem de sonrasındaki eğitimcilerin karakter eğitimi konusunda pek çok farklı veya benzer fikir ürettikleri görölmektedir. Bu eğitimcilerin fikirlerini literatüre kazandırıp kullanılabilir hale getirmek ise eğitim tarihi araştırmacılarının görevidir. Eğitim tarihine dayalı araştırmalar, bir toplumun geçmişteki eğitimcilerinin tecrübelerini günümüze taşımak açısından çok büyük bir anlam ifade etmektedir. Eğitim tarihi araştırmaları sayesinde eğitimciler, eğitim alanında geçmişteki yapılan hatalardan ders çıkarabilir ve o hataları bir daha tekrarlamamak yolunda adımlar atabilirler. Aynı zamanda geçmişteki eğitim alanında yapılmış başarılı işlerden de ilham alarak bugün için büyük adımlar atma hususunda daha cesur davranabilirler (Akyüz, 2012).

Bu araştırmada, II. Meşrutiyet Dönemi'nde karakter eğitimi konusunda yazıları bulunan eğitimin sosyolojik yönünü vurgulayan eğitimcilerin fikirleri, ortak ve farklı yönleriyle bütüncül bir bakış ağısıyla incelenmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi eğitimi ile ilgili olarak şimdiye kadar akademik düzeyde yapılmış bazı çalışmaların olduğu bilinmekle birlikte bu çalışmalarda ele alınan dönemdeki eğitimcilerin karakter eğitimi hakkındaki fikir ve düşünceleri müstakil bir başlık altında incelenmemiştir. Bu araştırma, bu konudaki eksikliğin giderilmesi açısından önem taşımaktadır.

Problem Cümlesi:

II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitimi ile ilgili görüşleri nelerdir?

Alt problemler:

- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde öğretmenin işlevine dair görüşleri nelerdir?
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde okulun işlevine dair görüşleri nelerdir?
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde ailenin işlevine dair görüşleri nelerdir?
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde çevrenin işlevine dair görüşleri nelerdir?
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde öğretim programının işlevine dair görüşleri nelerdir?

Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilmiştir:

- Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu düşünülmektedir.
- Araştırmanın kapsamını oluşturan eğitimcilerin araştırmanın amacına uygun oldukları düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmada aşağıdaki sınırlılıklar dikkate alınmıştır:

- Araştırmanın örnekleme, II. Meşrutiyet Döneminde karakter eğitimi üzerine kitaplar yazmış, dönemin gazete ve eğitim dergilerinde karakter eğitimi üzerine fikirlerini beyan etmiş ya da eğitim-öğretim faaliyetlerinin bizzat içinde bulunmuş ve uzmanlar tarafından da eğitim sosyolojisi alanında uzman oldukları kabul edilmiş eğitimciler ile sınırlıdır.
- Araştırma Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 yılında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına konulan adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik,

özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere yirmi adet değer ile sınırlıdır (MEB, 2005).

İkinci Bölüm

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın kapsamı, verilerin toplanması ve analizi konuları incelenmiştir.

Araştırmanın Modeli

II. Meşrutiyet Döneminde eğitime sosyolojik açıdan yaklaşan eğitimcilerin karakter eğitimi hakkındaki fikirlerini tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma tarama modelindedir. Geçmişte ya da o anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeye veya açıklamaya çalışan araştırmalar tarama modeli çerçevesinde değerlendirilmektedir. Tarama modelinde araştırmacıya düşen görev araştırılan konunun ya da temanın "hangi sıklıkta" tekrar ettiğini ortaya çıkarmaktır. Çünkü konunun ya da temanın frekanslarının ortaya çıkarılması, araştırmanın betimlenmesine katkı sağlayıp onu daha belirgin hale getirmektedir. Böylelikle yapılan araştırmanın sonuçları anlaşılır ve bütüncül bir nitelik kazanmaktadır (Karasar, 2009).

Yapılan bu çalışmada ise araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin karakter eğitimine dair yazılarında okul, öğretmen, aile, çevre ve öğretim programlarına hangi sıklıkta değindikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle eğitim tarihimizin bir döneminde eğitimcilerimizin karakter eğitimi hakkında ne düşündükleri, neleri hayal edip tasarladıkları ortaya çıkarılmaya gayret gösterilmiştir.

Tarama modelinde araştırmacı ortaya çıkan verileri değiştirme veya etkileme çabası içinde olmaz. Bu modelin kullanıldığı araştırmalarda ortaya çıkan bulguların üzerinde bir değişiklik yapılmadan okuyucuya sunulması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitimi hakkındaki görüşlerinin belirlendiği

bu çalışmada var olan durum olduğu haliyle ortaya çıkarılmaya çalışıldığı için tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamını II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitimin sosyolojik yönü üzerinde duran eğitimciler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına dâhil edilen eğitimcilerin seçiminde Türk Sosyoloji Tarihi hakkında zengin bir içeriğe sahip olan Hilmi Ziya ÜLKEN'in *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* adlı kitabından faydalanılarak, II. Meşrutiyet Dönemi'nde eserlerinde eğitimin sosyolojik yönünü vurguladıkları görülen 12 eğitimci araştırmaya dâhil edilmiştir. Buna ek olarak içerik açısından oldukça kapsamlı olan Yahya AKYÜZ'ün *Türk Eğitim Tarihi* adlı kitabı da incelenerek bu eğitimcilerin II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitimin toplumsal yönünü vurgulayan eğitimciler oldukları teyit edilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamına dâhil edilen eğitimcilerin seçiminde uzman görüşü de alınmıştır.

Kapsam belirlenirken seçilen eğitimcilerin eserlerinde toplumsal sorunları tespit edip bu sorunlara çözüm önerileri getiren eğitimciler olmalarına, ayrıca bu önerileri dile getirirken de eğitime temas etmiş olmalarına dikkat edilmiştir.

Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin bütün eserlerine ulaşmanın imkânsızlığı nedeniyle ulaşılabilen eserler üzerinden çalışma yürütülmüştür. Araştırma kapsamında eğitimcilerin 135 adet eseri üzerinde çalışılmıştır. Çalışma kapsamında değerlendirilen eserler aşağıda listelenmiştir.

Emrullah Efendi'nin Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Terbiyeye Dair. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1908.
- Terbiyeye Dair II. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1908.
- İlmî Terbiye ve Tedris, Ümmet gazetesi, 1909.
- Usul-ü Terbiye ve Tedris. Mirât-ı Maarif gazetesi, 1909.
- Maarif Nâzırı Olarak Bütün Maarif Memurlarına 3 Kânunusâni 1325'de Yolladığı Bir "Tahsis-i Umumiyye", Yeni Tasvirî Efkâr gazetesi, 1910.
- Tedrisat-i İbtidaiyye. Mülkiye gazetesi, 1910.
- Terbiye ve Esasları. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1910.

- İdare-i Vilayet, Yeni Muhitü'l-Maarif gazetesi, 1911.
- Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu Layihası. Meclis-i Mebusan Levayih-i Kanuniye, 1912.
- Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1327 Senesi Dördüncü Kongresinde Tanzim Olunan Siyasî Programa Dair İzahname. İstanbul, 1914

Ethem Nejat'ın Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Amerika'da İslam. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1910.
- Fransız Usulü Tahsilin Zararları. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1910.
- Çocuğun Terbiyesinde Valide. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1911.
- Darümualliminler Ziraat Askerler. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1911.
- Gezinti. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1911.
- Japonya'da Mektepler. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1911.
- Kız Mektepleri. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1911.
- Mektep Binaları: Pavyon Tarzı. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1911.
- Mektep Tatilleri. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1911.
- Neden Muallime Yetiştirilemiyor. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1911.
- Terbiye-i Bedeniye. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1911.
- Terbiye-i Umumiyyede Noksanlık Var. Sırat-ı Müstakim gazetesi, 1912.
- Fevkalade Talebeler. Muallim Dergisi, 1916.

Halil Fikret Kanat'ın Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Ailede Çocuk Terbiyesi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976.
- Milliyet İdeali ve Topyekün Milli Terbiye. Ankara: Çankaya Matbaası, 1942.
- Muasır Terbiye Ülküleri ve Terbiyede Yenilikler. İstanbul: Marifet Matbaası, 1934.
- Terbiye Sosyolojisi. Ankara: Yeni Matbaa, 1958.
- Acı Bir Dönüş. Yeni Okul, 1951.
- Coğrafya Tedris Usulü. Terbiye, 1927.
- Gençlik Terbiyesinde Ruhi Esaslar. Hayat Mecmuası, 1928.

- Hakiki Feminizm. Hayat Mecmuası, 1928.
- İçtimai Ahlak ve Terbiyemize Dair. Hayat Mecmuası, 1928.
- İçtimai Mektep ve Maarif İnkılabı. Fikirler Dergisi, 1927.
- Mekteplerimizin Teşkilatı Hakkında. Muallimler Mecmuası, 1922.
- Mekteplerin Teşkilat-ı Hariciyesi Hakkındaki Nazariyat. Dergah Dergisi, 1921.
- Muallimler Cemiyeti Kongresi. Muallimler Mecmuası, 1922.
- Terbiyenin Dâhili Teşkilatı Hakkında Nazariyeler. Düşünce Dergisi, 1922.
- Yeni Mektep. Muallimler Mecmuası, 1923.

İbrahim Alâeddin Gövsa'nın Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Ruhیات ve Terbiye. İstanbul: Devlet Matbaası. (1929).
- Acılar. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (1966).
- Çanakkale İzleri. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. (1993).
- Çocukta Davranış Gelişimi. İstanbul : Hayat Yayıncılık. (1999).
- Çocuk Şiirleri. Ankara: Nar Yayınları. (2007).
- Doktora Hakkında: Mekteb-i Hukuk-ı Münthehi Sınıf Arkadaşlarıma. Sırat-ı Müstakim gazetesi, s. 151-152. (1909).
- Bedii terbiye. İstanbul: Tanin Matbaası. (1925).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Avrupa Bizi Nasıl Tanıyor. İstanbul. Kader Matbaası (1913).
- İzmir Konferansları: İstanbul. Selanik Matbaası (1915).
- Maarifte Bir Siyaset: İstanbul. Necmi İstikbal Matbaası (1919).
- Mürebbilere. İstanbul: İstanbul Sühulet Kütüphanesi. (1932).
- Tarih ve Terbiye. İstanbul: Semih Lütfi Bitik Basımevi. (1935).
- Toplu Tedris. İstanbul: Sebat Basımevi. (1938)
- İçtimai Mektep Nazariyesi ve Prensipleri. Ankara: Maarif Yayınları. (1942).
- Kalbin Gözü. İstanbul. Yeni Adam Yayınları. (1942).
- Batıya Doğru. İstanbul: Sebat Basımevi. (1945).

- Türke Doğru. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (1972).
- Talim ve Terbiyede İnkılap. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi. (1995).
- Din ve Hayat: İstanbul: Kader Matbaası. (1923).

Kazım Nami Duru'nun Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Mekteplerde Ahlak Nasıl Telkin Edilmeli. İstanbul: Kanaat Kitabevi. (1925)
- Pedagoji Önünde Gazi. İstanbul: Devlet Matbaası. (1928)
- Terbiyevi Yazılar. İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat. (1932)
- Muallimin Meslek Ahlakı. İstanbul: Devlet Matbaası. (1934)
- En Büyüğümüz İçin. Ankara: Ulus Basımevi. (1935)
- Yavruma Dışışlerim. İstanbul: Türkiye Matbaası.(1935)
- Kemalist Rejimde Öğretim ve Eğitim. Ankara: Kanaat Kitabevi. (1938)
- Çocuklara Nasıl İyi İtiyadları Öğretebiliriz? Gürbüz Türk Çocuğu, 1 (7), 5-6. (1912)
- Öç. Donanma, (1912)
- Tedrisat Meselesi, Hak gazetesi, (1912)
- Zavallı Gençler. Donanma Dergisi, (1912).
- Çocukluğu Sevmek. Muallim, (1916)
- İçki ve Muallimler. Donanma, (1916).
- Ahlak Endişesi. Donanma, (1917).
- Askerlik Terbiye Ocağıdır. Anadolu Terbiye Mecmuası, (1922).
- Bilmemiz Lazım Gelen Şeylerden. Anadolu Terbiye Mecmuası, (1922)
- Gece Mektepleri. Anadolu Terbiye Mecmuası, (1922)
- Ne Yetiştirmek İstiyoruz. Anadolu Terbiye Mecmuası,(1922).
- Çocuklarda Seciye Teşkili. Gürbüz Türk Çocuğu, (1927)
- Kreşler-Sokaklara Atılan Kimsesiz Anasız Babasız Çocuklar İçin Hususi Bir Müesseseye İhtiyaç Vardır. Gürbüz Türk Çocuğu, (1927)
- Ah Çocuklar. Gürbüz Türk Çocuğu, (1927)

- Aile Musahabesi İtimamın Usul-ü Manası. Gürbüz Türk Çocuğu, (1927)
- Ebeveynin İlk Vazifesi. Gürbüz Türk Çocuğu, (1927)
- Çocukların Ebeveynlerine Karşı Himayesi. Gürbüz Türk Çocuğu, (1928)
- Ebeveynin Vazifesi. Gürbüz Türk Çocuğu, (1928)
- Sigara İçen Çocuklar. Gürbüz Türk Çocuğu, (1928)
- Terbiye İhtiyacı. Gürbüz Türk Çocuğu, (1928).

Nafi Atuf'un Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Pedagoji Tarihi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.(1952).
- Dirilme Çareleri. Say ve Tettebbu Dergisi, (1911)
- Mektep Terbiyesi. Say ve Tettebbu Dergisi, (1911)
- Şarklılık Garplılık. Say ve Tettebbu Dergisi, (1912).
- Anormaller Hakkında. Muallim Dergisi, (1916)
- Çocuklarda Temalüyat. Muallim Dergisi, (1916)
- Ahlak ve Mekteplerde Ahlak. Muallim Dergisi, (1917)
- Tabiat ve Terbiye- Japonya Mektepleri. Muallim Dergisi, (1916)
- Nafi Atuf'un Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

Prens Sabahaddin'in Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Teşebbüs-i Şahsi ve Tevsi-i Mezuniyet Hakkında Bir İzah. İstanbul: Dersaadet Matbaası. (1908).
- İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne Açık Mektuplar - Mesleğimiz Hakkında Üçüncü ve Son Bir İzah. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası. (1911).

Sabri Cemil'in Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Az ve İyi. Yeni Mektep Dergisi, (1911)
- Çocuk Ruhü. Yeni Mektep Dergisi, (1911)
- İlk Muallim Kafilesi. Yeni Mektep Dergisi, (1911)
- Mektep Vazifesi. Yeni Mektep Dergisi, (1911)
- Mekteplerimizde Meskenet ve Çare-i İzalesi. Yeni Mektep Dergisi, (1911)

- Ameli Olalım. Yeni Mektep Dergisi, (1911).
- Çocukta Mesuliyet Fikri. Yeni Mektep Dergisi, (1912)
- Tembellik Nasıl Tedavi Olunur. Yeni Mektep Dergisi, (1912)
- Faal Mektep Nedir? Muallimler Birliği Mecmuası, (1926).
- Genç Kızların Ruhi İhtiyaçları. Muallimler Birliği Mecmuası, (1926).
- Terbiyede İlk Esaslar. Kurtuluş Yolu, (1926).

Satı Bey'in Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Layihalarım. İstanbul: Matbaa-i Hayriyye ve Şürekası.(1910).
- Fenn-i Terbiye. İstanbul: Kitabhane-i Askeri. (1911).
- Büyük Milletlerden Japonlar ve Almanlar. İstanbul: Kader Matbaası. (1913).
- Ümit ve Azim. İstanbul: Kader Matbaası. (1913).
- Vatan İçin. İstanbul: Kader Matbaası. (1913).
- Darülmuallimin Programları Hakkında. Tanin gazetesi, (1908).
- Niçin Geri Kaldık. Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası, (1910).
- İrk ve Eğitim. Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası, (1911).
- İslam Medeniyeti. Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası, (1911).
- Öğretmenlik ve Siyaset. Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası, (1911).
- Kiraz Ağacı. Terbiye Mecmuası, (1914).

Şemsettin Günaltay'ın Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Huraffattan ve İslam'ın Gerçeği. İstanbul: Marifet Yayınları. (1997).
- Zulmetten Nura. İstanbul: Furkan Yayınları. (1998).
- Maziden Atiye. İstanbul: Marifet Yayınları. (2000).

Ziya Gökalp'in Araştırmaya Dâhil Edilen Eserleri

- Altun Işık. İstanbul: Lacivert Yayıncılık. (2008)
- Çınaraltı Yazıları. İstanbul: Toker Yayınları.(2005)
- Fırka Nedir? İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.(2010)
- Hars ve Medeniyet. İstanbul: Toker Yayınları.(2012)
- Kızıl Elma. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları (2013)

- Son Şiirler. İstanbul: Toker Yayınları. (2013).
- Şaki İbrahim Destanı ve Bir Kitapta Toplanmış Şiirler. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi (1976).
- Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları. (1973).
- Türk Terbiyesi. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları. (2013).
- Türk Töresi. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları. (2013).
- Türkçülüğün Esasları. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. (1970).
- Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.(2013).
- Yeni Türkiyenin Hedefleri. İstanbul: Toker Yayınları.(2005).
- Fıkıh ve Sosyoloji. İslam Mecmuası, (1914)
- Refah mı Saadet mi. Küçük Mecmua, (1922)

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada verilerin toplanması, nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Doküman incelemesi, çeşitli materyallerin analizinde kullanılabilir. Örneğin okul denetim raporları veya okullarda yaşanan sorunlar için nöbetçi öğretmenler tarafından tutulan tutanaklar doküman incelemesine konu olabilir. Aynı zamanda araştırılan konu veya temalar ile ilgili içeriğinde veri olan kitap, dergi veya gazete gibi yazılı materyallerin analizi de doküman incelemesi yoluyla yapılabilir. Dolayısıyla anılar, günlükler, özel mektuplar, süreli yayınlar ve kitaplar doküman incelemesinin konu alanına girmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doküman incelemesi, sosyal bilimleri ilgilendiren hemen hemen her konunun araştırılmasında kullanılmaktadır. Fakat doküman incelemesinin en yoğun kullanıldığı alan tarihi araştırmalardır. Çünkü geçmişte yaşanmış durumları veya olayları başka bir şekilde incelemeye imkân yoktur (Karasar, 2009). Yapılan bu çalışmada ise tarihi bir döneme tanıklık etmiş eğitimcilerin karakter eğitimi hakkındaki görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla verilerin toplanmasında doküman incelemesinin kullanılması uygun görülmüştür. Çalışma süresince karakter eğitimi üzerine yazı yazmış olan ve eserlerinde eğitime sosyolojik açıdan yaklaştıkları tespit edilmiş 12 eğitimcinin

ulaşılabilen eserleri 20 adet değer üzerinden incelenmiştir. Yapılan doküman incelemesinde analiz birimi olarak "sözcük" kabul edilmiştir. Fakat sözcükler üzerinden kodlama yapılırken aynı zamanda eş ya da yakın anlamlı sözcükler de dikkate alınmıştır. Her ne kadar analiz birimi olarak "sözcük" kabul edilse de bu tür çalışmalarda içerikten kopmak mümkün değildir. Çünkü her bir kelime farklı cümle ve paragraflarda farklı anlamlar kazanabilir. Bu nedenle kodlama yaparken sözcüğe dikkat etmenin yanı sıra metindeki o bölümün frekans puanı eklenecek olan değer ile uyumlu olmasına dikkat edilmiştir. Araştırılan dönemin, dilde sadeleştirme çalışmalarının başlatıldığı Cumhuriyet Dönemi'nden önce olduğu düşünülürse kodlama yapılırken değerlerin isimleriyle eş, yakın ya da zıt anlamlı olan bazı kelimelerin de dikkate alınmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilik nedeniyle araştırma kapsamındaki değerlerin eş, yakın ya da zıt anlamları Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1

Değerlerin Kodlanmasında Kullanılan Eş, Yakın, Zıt Anlamlı Kelimeler.

Değerler	Eş, Yakın, Zıt Anlamlı Kelimeler
Adil Olma:	adl, hak, hukuk
Aile Birliğine Önem Verme:	aile, ebeveyn, eş
Bağımsızlık:	hür, hürriyet, esaret, serbest
Barış:	sulh, hazar, müsalaha
Bilimsellik:	ilim, bilim, bilgi, marifet
Çalışkanlık:	say, gayret, ikdam, faal, hamarat, miskinlik, meskenet, tembellik
Dayanışma:	uhuvvet, tenasüt, işbirliği,
Duyarlılık:	hassas, hassasiyet
Dürüstlük:	doğruluk, namuslu olmak, sıddık, müstakim
Estetik:	bedii, güzel duyu
Hoşgörü:	müsamaha, tolerans, anlayışlı olmak
Misafirperverlik:	konukseverlik
Özgürlük:	özgür,erkinlik, serbestlik
Sağlıklı Olmaya Önem Verme:	esenlik, sıhhat, afiyet
Saygı:	hürmet, ihtiram
Sevgi:	muhabbet, aşk, bağlılık
Sorumluluk:	mesuliyet, vazife, görev
Temizlik:	arı, leke,kir, pak, duru
Vatanseverlik:	yurtseverlik, hamiyet, yurt, sıla, memleket
Yardımsesverlik:	tenasüt, ihsan etmek, hayırsesver, cömert, iyilik, bağış, himmet

Yukarıdaki tabloda belirtilen eş, yakın ya da zıt anlamlı kelimeler kodlama yapılırken dikkate alınmıştır. Doküman incelemesinde elde edilen verilerin mutlaka sayısal verilere dönüştürülmesi gerekmemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Fakat bu araştırmada, sonuçlarının daha anlaşılır ve bütüncül olması için sayısallaştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu işlem yapılırken "var veya yok" yöntemi uygulanmış ve ilgili kelimenin kaç kez tekrar ettiği kayıt altına alınmıştır.

Yapılan bu çalışmada doküman incelemesi ile toplanan veriler, betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analizde amaç toplanan verileri düzenleyerek ve yorumlayarak okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla toplanan veriler, sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler, yorumlanır ve birtakım sonuçlara varılır.

Betimsel analizin kullanıldığı çalışmalarda genellikle temalar önceden belirlenir. Yapılan bu çalışmanın ilk aşamasında betimsel analiz yaklaşımına uygun olarak Milli Eğitim Bakanlığının 2005 yılında uygulamaya konan sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer verdiği 20 adet değer, analiz için tema olarak kabul edilmiştir. Bu aşamadan sonra ise elde edilen bulguların hangi değere ait olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Bu bulgular daha sonra araştırmanın değişkenleri olan öğretmen, okul, aile, çevre ve öğretim programları üzerinden sınıflandırılmıştır. Son aşamada tanımlanan ve değişkenler etrafında kümelenen bu bulguların ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması işlemi gerçekleştirilmiştir.

Betimsel analizin en önemli özelliklerinden biri de bireylerin görüşlerini etkili bir şekilde yansıtmak için doğrudan alıntılara yer verilmesidir. Betimsel analizin bu özelliği nedeniyle, bu çalışmada doğrudan alıntılara belirli ölçülerde yer verilmiştir.

Ayrıntılı bir biçimde tanımlanan ve sunulan bulguların araştırmacı tarafından yorumlanması ve bazı sonuçların çıkarılması son aşamada yapılır. Araştırmacı, bu aşamada topladığı verileri anlamlandırmak, bulgular arasındaki ilişkileri açıklamak, neden sonuç ilişkileri kurmak, bulgulardan

birtakım sonuçlar çıkarmak için yorumlama yapar. Ayrıca elde edilen sonuçların önemine ilişkin açıklamalar yapar (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmanın bu aşamasında;

- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde öğretmenin işlevine dair görüşleri nelerdir?
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde okulun işlevine dair görüşleri nelerdir?
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde ailenin işlevine dair görüşleri nelerdir?
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde çevrenin işlevine dair görüşleri nelerdir?
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin karakter eğitiminde öğretim programının işlevine dair görüşleri nelerdir?

şeklindeki sorular yanıtlanıp elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Üçüncü Bölüm

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde verilerinin çözümlenmesi sonrasında elde edilen bulgular yer almaktadır. Bu bulgular çalışmada tablolar yardımı ile gösterilmiş ve daha sonra yorumlanmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitime sosyolojik açıdan yaklaşan eğitimcilerin çeşitli değişkenler açısından karakter eğitimine dair görüşleri Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2

Eğitimcilerin Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.

Eğitimciler	Öğretmen	Okul	Aile	Çevre	Öğretim Programı	Toplam
Halil Fikret Kanat	12	17	34	6	-	69
Kazım Nami	20	9	9	6	1	45
İbrahim Alaettin Gövsa	23	7	4	2	-	36
İsmail Hakkı Baltacıoğlu	14	12	1	2	3	32
Sabri Cemil	20	3	5	-	-	28
Ziya Gökalp	9	7	9	2	-	27
Ethem Nejat	5	13	4	-	2	24
Satı Bey	11	10	2	-	-	23
Prens Sabahaddin	4	5	-	1	1	11
Emrullah Efendi	4	5	-	1	-	10
Nafi Atuf	5	3	-	1	-	9
Şemsettin Günaltay	-	4	1	-	-	5
Toplam	127	95	69	21	7	319

Tablo 2'de çalışma grubundaki eğitimcilerin, karakter eğitimine dair çeşitli değişkenler açısından görüşlerine dair tespit edilen bulguların sayısal dağılımı verilmiştir. Araştırma kapsamında toplam (f=319) bulgunun yer aldığı görülmüştür. Tablo 2'de verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitimine ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenler

açısından dağılımı incelendiğinde Öğretmenin İşlevi (f= 127), Okulun İşlevi (f= 95), Ailenin İşlevi (f= 69), Çevrenin İşlevi (f= 21) ve Öğretim Programının İşlevi (f=7) şeklinde olduğu görülmüştür.

Öğretmenin İşlevine İlişkin Görüşler

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde öğretmenin işlevine ilişkin görüşleri araştırmanın yöntem kısmında belirtilen sıra ile incelenmiştir. Yapılan incelemenin sonuçları ise Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3

Eğitimcilerin Öğretmenin İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.

Öğretmenin işlevi	Emrullah Efendi	Ethem Nejatı	Halil Fikret	Alaettin Gövsa	İsmail Hakkı	Kazım Nami	Nafî Atuf	Prens Sabahaddin	Sabri Cemil	Sarı Bey	Şemsettin Günaltay	Ziya Gökalp	Toplam
Çalışkanlık	1	3	3	6	1	7	2	1	9	6	-	1	40
Sorumluluk	-	-	1	1	4	3	1	1	3	1	-	3	18
Vatanseverlik	1	-	1	3	3	1	-	-	2	2	-	3	16
Bağımsızlık	-	1	1	2	2	2	-	-	2	-	-	-	10
Dürüstlük	-	-	1	8	-	-	-	-	-	-	-	-	9
Bilimsellik	-	-	2	-	-	-	-	2	-	2	-	2	8
Saygı	-	-	-	-	2	2	1	-	1	-	-	-	6
Dayanışma	-	-	-	-	2	3	-	-	-	-	-	-	5
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	-	1	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	4
Adil Olma	1	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	4
Sevgi	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	2
Yardımseverlik	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Hoşgörü	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Aile Birliğine Önem Verme	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Barış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Özgürlük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Duyarlılık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Estetik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Misafirperverlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Temizlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	4	5	12	23	14	20	5	4	20	11	-	9	127

Tablo 3'te çalışma grubundaki eğitimcilerinin, öğretmenin işlevine ilişkin görüşlerine dair tespit edilen bulguların sayısal dağılımı verilmiştir. Eğitimcilerin yazdıkları metinler incelendiğinde, öğretmenin işlevine ait toplam (f=127) bulgunun yer aldığı görülmüştür.

Tablo 3'te verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde öğretmenin işlevine ilişkin görüşlerinin dağılımı incelendiğinde, İbrahim Alaettin Gövsa (f=23), Kazım Nami (f= 20), Sabri Cemil (f= 20), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (f=14), Halil Fikret Kanat (f= 12), Satı Bey (f= 11), Ziya Gökalp (f=9), Ethem Nejat (f= 5), Nafi Atuf (f=5), Emrullah Efendi (f=4) ve Prens Sabahaddin (f=4) şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Tablo 3'te verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde öğretmenin işleviyle ilişkilendirdikleri değerlerin dağılımı incelendiğinde, Çalışkanlık (f=40), Sorumluluk (f=18), Vatanseverlik (f=16), Bağımsızlık (f=10), Dürüstlük (f=9), Bilimsellik (f=8), Saygı (f=6), Dayanışma (f=5), Sağlıklı Olmaya Önem Verme (f=4), Adil Olma (f=4), Sevgi (f=2), Yardımseverlik (f=2), Hoşgörü (f=2) ve Aile Birliğine Önem Verme (f=1) şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Eğitimcilerin çeşitli eserlerinde öğretmenin işlevine ait bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Ethem Nejat, *Türklük Nedir ve Terbiye Yolları* adlı kitabında medrese hocalarının durumunu eleştirmiştir. Ona göre ölümden sonraki yaşamla ilgili beklentileri olan bir kişinin medrese hocası dahi olsa öncelikle çok çalışkan olmalıdır: "Ömürlerini itaat ve ibadetle geçirdikleri için hocaların gidecekleri yer cennetmiş! Fakat ben tembel, uyuşuk ve oldukça cahil bilgisizce yaşayan ulemanın cennetliğinin Cenab-ı Hakk'ın o kutsal, ilahi işine aykırı olacağına inanmaktayım." (Öztürk, 2001, s.31).

Muallim dergisinde yazdığı *Fevkalade Talebeler* adlı yazıda ise yaşadığı bir olayın kendisinde bir çocuğun tembel olmasında ruhsal sebepler olabileceği inancını oluşturduğunu belirtmiştir: "Öğrencilerin bazı halleri her taşkınlıkta, her yaramazlıkta, her tembellikte, her anlamamazlıkta ruhi bir sebep olacağı kanaatini bende oluşturdu." (Nejat, 1916, s.81).

Halil Fikret Kanat, *Muallimler Mecmuası*'nda yazdığı *Yeni Mektep* adlı yazıda öğretmenin okul ortamında özgürlükçü bir ortamın sağlayamamasını eleştirmiştir: "İşte eski mektep teşkilatında hâkim olan ruh budur. Muallim ve amir mektep dâhilinde her şeydir ve çocuklar da kendilerine tahsis edilen işleri görmekle memur bir makinedir. Çocuk bir

meselede mürebbisine karşı haklı vaziyette olsa bile, mutlaka haksızlıkla itham edilirdi." (Kanat, 1923, s.125).

Halil Fikret Kanat ise *Ailede Çocuk Terbiyesi* adlı kitabında bir çocuğun özgüven kazanmasında öğretmenin büyük bir rol oynadığını belirtmiştir: "Biz böyle kıpırdamaktan hoşlanan bir çocuğu korkutursak, bağırarak ve dayakla fazla hareketli olmaktan mahrum bırakırsak, o zaman çocuğun tabii gelişmesine mani oluyoruz demektir. Böyle uslu sanılan sessiz ve hareketsiz çocuklar okulda ve hayatta silik birer şahsiyet olurlar." (Kanat, 1976, s.12).

Muasır Terbiye Ülküleri ve Terbiyede Yenilikler adlı kitabında dürüstlük eğitiminde öğretmenin rol model olması gerektiğini vurgulamıştır: "Mekteplerde fazla miktarda kelime ve teşviklerin lüzumu yoktur. Bunun yerine muallimin hareketi kaim olmalıdır. Hareketlerinde dürüst olan bir muallimin fazla söze de ihtiyacı yoktur." (Kanat, 1934, s.20).

Öğrencinin yeteneklerine bakılmaksızın yalnızca akademik alanda aldığı sonuçlarına göre tembel olarak nitelendirilmesinin yanlışlığı üzerinde durmuştur: "İşin en fenası, mektep derslerinde muvaffak olan çocuklara müsteid denmesi ve tabii istidadı başka istikametlere müteveccih olan talebenin istidatlarına lakayt kalınması ve onlara tembel denilmesidir." (Kanat, 1934, s.19).

İbrahim Alaettin Gövsa, *Ruhiyat ve Terbiye* adlı kitabında çocuklara tembel damgası vurulmadan önce onların ilgilerinin, eğilimlerinin ve yeteneklerinin tespit edilmesi gerektiği fikridir. Tembel olarak tanımlanan bir çocuğun nelere ilgi duyduğunun, eğilimlerinin, yeteneklerinin neler olduğunun dikkatli bir şekilde tetkik edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Böylelikle çocuğu ilgi duyduğu alana yönlendirip yaptığı işten zevk almasını sağlayarak onun çalışkanlığa sevk edilebileceğini şu sözlerle aktarmıştır: "Tembel çocuğun zevklerini, meyillerini, ilgilerini tetkik ediniz ve bunların hangi noktadan tezahürünü görürseniz faaliyetlerini o şekilde yapmasına müsait bulununuz. Muvaffak olduğunu gördükçe çalışmaktan haz almaya başlaması mümkündür." (Gövsa, 1929, s.123).

İbrahim Alaettin Gövsa'ya göre bir çocuğa arkadaşları arasında tembel damgası vurmak öğretmen için hatalı bir davranış olur. Bunun yerine öğretmen o öğrencinin kapasitesine uygun işler vermeli ve böylelikle onu cesaretlendirmelidir. *Ruhiyat ve Terbiye* adlı kitabında bu düşüncelerini okuyucuya şu cümlelerle aktarmıştır: "Tembel çocuğa arkadaşları arasında tembel damgası vurmaktan çekininiz! Bilakis kendisine muvaffak olabileceği gayet basit işler, kolay meseleler vererek arkadaşları arasında bir şey yapmış olmak zevkini tattırınız! Kendisine itimat gösterdikçe çocuğun bu itimadı idame için çalışmaya başlaması ihtimâli çoktur." (Gövsa, 1929, s.123).

Gövsa'ya göre çocuk ilk yalanını söylediği zaman bu sorunun üzerinde ciddi bir şekilde durmak gerekmektedir: "Çocukta ilk tesadüf ettiğiniz yalanı ciddiyetle karşılayınız! Çocuk samimi ve dürüst oldukça sizin itimat ve hürmetinizi kazanacağını hissetmelidir." (Gövsa, 1929, s.99).

Çocukların korkmaları halinde yalan söylemeyi tercih edeceklerini belirten Gövsa, öğretmenlerin ve ailelerin önemsiz suçlar için büyük tepki göstermemeleri gerektiğini dile getirmiştir: "Korkutarak yalana sevk etmeyiniz! Ani ve haşin surette çocuğa 'Bunu sen mi yaptın?' dediğimiz zaman yalana teşvik etmiş oluruz. Ehemmiyetsiz kabahatler için fazla tepki göstermek ve çocuğa kabahatinin hak ettiği düzeyi aşan cezalar vermek yalancılığa zorla davet etmektir." (Gövsa, 1929, s.98).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise *Talim ve Terbiyede İnkılap* adlı kitabında sınıf yönetiminde özgürlükçü bir ortam oluşmasını engelleyen öğretmenleri eleştirmiştir: "Bugün çoğunluk yine o hürriyet ve kişilik katili adamlar, bugün yine okullarda kafa sallatarak, korkutarak adam yetişeceğine inananlar kürsüye çıkıyorlar. Böyle olunca faaliyetlerini öğrencinin kafasını doldurmakla teskin eden, cahil, görenek esiri öğretmenlerden okullarımızın kurtulmasını beklemek, hayale kapılmaktır." (Baltacıoğlu, 1995, s. 16).

Toplu Tedris adlı kitabında bireyin fitratında çalışma arzusu olduğunu şu cümlelerle dile getirmiştir: "Bahçıvan elma ağacına çalış çabala elma ver, demez. Elma ağacı için asıl olan elma vermektir. Bahçıvan bu yaradılıştaki olan ağacın evrimine, muhitine hazırlayarak, dolayısıyla yardım

eder. Elma ağacı da zaruri olarak elma verir. İnsanın terbiyesi de böyledir." (Baltacıoğlu, 1938, s.34).

Talim ve Terbiyede İnkılâp adlı kitabında sorumluluk değerinin özgürlükle olan ilişkisini irdelemiştir. Ona göre öğretmenler çocukları mümkün olduğunca özgür bırakmalıdır. Çünkü ancak böyle bir yöntemle çocuk kendi sorumluluğunu kendi ölçer hale gelebilir: "Öğretmenlerin yapacağı şey, çocuğun hürriyetini kısıtlamak değil; çocuğu vicdanının oluşuma hizmet edecek hürriyete kavuşturmaktır, çocuktan kendi sorumluluğunu kendi ölçer bir şahsiyet meydana getirmektir. Hürriyet, bütün ahlak terbiyesinin en sağlam dayanak noktasıdır." (Baltacıoğlu, 1995, s.45).

Baltacıoğlu, *Toplu Tedris* adlı kitabında ise çocukların herhangi bir konuda sorumluluk üstlenmeye alıştırılması gerektiğini belirtmiştir: "Öğrenci işten zevk almaya, mesuliyet deruhte etmeye, yaptığı işi kusursuz, temiz, ihtiyaca ve milli menfaatlere en uygun bir şekilde yapmaya alıştırılmalıdır." (Baltacıoğlu, 1938, s.20).

Kazım Nami'ye göre çocukları yaşanan çağın gereklerine göre yetiştirip çalışkan bireylere dönüştürmenin yolu sadece ailede değil, okulda da çocuğun iyi bir eğitim almasından geçmektedir. Okulda çocuğu çalışkanlığa sevk edecek kişi ise öğretmendir. O halde öğretmen öncelikle kendisi çok çalışkan olup öğrenciler için model teşkil etmelidir. Fakat Nami, öğretmenlerin yeterince çalışkan olduklarını düşünmemektedir. *Donanma* dergisinde yazdığı İçki ve Muallimler adlı yazıda öğretmenlerin bu tutumundan şu şekilde yakınmaktadır: "Sonra mektepten çıkınca kitaplar kapanıyor, mütalaa meyli sönüyor. Eldeki diploma ve şehâdetname ölünceye kadar geçinmeyi temin eden bir vasıtaadır. Suya sabuna dokunmaksızın vazifede biraz ikdam her ne surette olursa olsun emrin teveccühüne istihsal-i terfiye kafi geliyor." (Nami, 1916a, s.1213).

Muallim dergisinde yazdığı Çocukluğu Sevmek adlı yazıda ise öğretmenlerin bir başka tutumundan yakınmaktadır. Nami'ye göre öğretmenler öğrencilerini iyi bir şekilde incelemeyen çalışkan ya da tembel olarak damgalamaktadır. Bu durumun yanlışlığını şu sözlerle açıklamıştır:

"Muallimler bu ictimainin mahiyetine sızamadıkları zamandır ki kendilerini bir ferdler halitası karşısında görüyorlar. Çocukları çalışkan, tembel, uslu, yaramaz şahsiyetlere ayırıyorlar. Halbuki çok defa bu takdir ruhi bir tetkik üzerine değil ilk hissi intibalar üzerine istinad ediyor." (Nami, 1916b, s.807).

Çocukluğu Sevmek adlı yazının bir başka bölümünde ise çalışkanlığın ya da tembelliğin temelinde bazı sosyal nedenlerin yattığını dile getirmiştir: "Usluluğu, yaramazlığı; çalışkanlığı, tembelliği yalnız ferdi istidadlarda mı yoksa aynı zamanda ictimai sebeplerle mi izah etmek lazımdır? Bütün bu meselelerin öyle zannediyorum, ictimai bir iş olan karşılıklı muhabbetle ilişkisi var." (Nami, 1916b, s.810).

Muallimin Meslek Ahlakı adlı kitabında öğretmenin öğrenciler için rol model teşkil ettiğini belirten Nami, tembel bir öğretmenin öğrencilerinin de tembel olacağını şu sözlerle dile getirmiştir: "Kötü bir muallimin izi, çocuklarda görünür. Tembel, ağır, işine isteksiz muallimin rahlesinde yetişen çocuklar da tembel, ağır, isteksiz olurlar." (Nami, 1934, s.28).

Nafi Atuf, fikirlerini Batıcılık üzerine kurgulamış bir eğitimcidir. II. Meşrutiyet Dönemi'nin ortaya çıkardığı özgür ortamda pek çok eğitim konusu üzerine yazılar yazmıştır. Bu yazılardan biri Muallim dergisinde yazdığı Anormaller Hakkında adlı yazıdır. Bu yazıda Nafi Atuf, özel eğitime muhtaç olan bazı çocukların tembellikle suçlanmasının pedagojik açıdan çok hatalı bir davranış olduğunu belirtmiştir: "Mekteplerimizde itilen, kakılan, azarlanan çocuklar vardır bu zavallıların fitratın ihsanına diğer arkadaşları kadar nail olamamaktan başka kabahatleri yoktur. Ve onların çalışmak, dikkat etmek hususunda gösterdikleri rehaveti inatlarına atıf etmek kadar büyük bir hata tasavvur olunamaz." (Atuf, 1916b, s.40).

Sabri Cemil, Makedonya'da doğmuştur. Doğduğu bu topraklara da uzun süre çeşitli memuriyetliklerde çalışarak hizmet etmiştir. Sonraları bu toprakların devletten ayrıldığını da görmesi onu üzüntüye sevk etmiştir. Ama o yaşanan bu sıkıntıların temelinde ümitsizlikten kaynaklanan bir tembellik yattığını düşünmektedir.

Yeni Mektep dergisinde yazdığı Çocuk Ruhı adlı yazısında ise öğretmenlerin öğrencileri sınıfta düzenli ve çalışkan olmak konusunda ikna etmeleri durumunda sınıfta disiplini sağlamak için onları uyarmak ya da ödüllendirmek zorunda kalmayacaklarını belirtmiştir: "Muallim, sınıfta çalışmak hususunda heves ve neşe husule getirmeye çalışmalıdır. Kâğıdı istediğimiz gibi büktüğümüz halde nasıl şeklini muhafaza ederse çocuklar üzerinde bu suretle ihtar ve takdire hacet kalmaksızın daimî bir vakit, nizam ve derslere çalışmak temin edilmiş olur." (Cemil, 1911b, s.114).

Sabri Cemil, tembelliğin çoğu zaman bir hastalıktan ya da tembel başka bir öğrenciye özenmekten kaynaklandığını düşünmektedir. Yeni Mektep dergisinde yazdığı Tembellik Nasıl Tedavi Olunur adlı yazıda bu düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: "Ekseriya bir küçük tembel yakından tetkik olununca görünür, yani malum bulunur. Bu halin bir hastalıktan, fena bir taklitten, dimağın zayıflamasından ileri geldiği anlaşılır." (Cemil, 1912b, s.289).

Yeni Mektep dergisinde yazdığı Mekteplerimizde Meskenet ve Çare-i İzalesi adlı yazıda ise sınıfta özgür bir ortamın olmayışının öğrencileri tembelliğe sürüklediğini belirtmiştir: "Çocuklarımız neden miskin oluyor sualine şimdi cevap vermek kolay olur zannederim. Çünkü ders esnasında arkadaşlarını tenkit etmek salâhiyeti verilmiyor, velhasıl o mini mini insanlar izzet-i nefisten mahrum birer koyun yavrusu addolunuyor." (Cemil, 1911e, s.14).

Satı Bey, Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası'nda yazdığı İslam Medeniyeti adlı yazıda çalışkanlık teması hususunda eğitimin önemine vurgu yapan Satı Bey, çocukları çalışkan bireylere dönüştürme görevinin öğretmenlerin üzerinde olduğunu belirtmiştir: "Muallimler, çocukları çalışkan, azimli, aydın, milli ve onurlu Osmanlılar olarak yetiştirmeliler." (Satı, 1911c, s.181).

Satı Bey, amaçlarının öğrencileri çalışkanlığa sevk edecek kurumlar oluşturmak olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Biz bir taraftan talebimizi böyle büsbütün serbest tahsilli müesseselerden ziyade serbesti ve inzibati mezc eden ve bu sebeble itiyad-ı say veren müesseselere

göndermek, diğer taraftan da elimizdeki mektepleri ıslah ederek say-i zati itiyadını verecek bir hale getirmek mecburiyetinde bulunuyoruz." (Satı, 1910a, s.60).

Şemsettin Günaltay, *Zulmetten Nura* adlı kitabında matematik problemlerinin kanaatkârlık eğitiminde kullanılabileceğini belirtmiştir: "Talebenin zihinlerine ihtirastan âzâde kanaatkârlık, inanma fikri gibi ahlaki meziyetlerin esaslarını yerleştirmek için matematik problemleri pek güzel vesileler hazırlar." (Günaltay, 1998, s.286).

Ziya Gökalp, bir mektubunda çok çalışmanın önemli olmadığını, önemli olanın yöntemli çalışmak olduğunu belirtmiştir: "Şimdi yazdığım mektuplarda, onlara çalışma yollarını gösteriyorum. Bir çocuk neye çalışacağını, nasıl çalışacağını bilmez. Bazı talebeler gece-gündüz çalıştıkları hâlde, emekleri boşa çıkar çünkü tahsilin usulünü bilmeden gelişigüzel çalışmakta fayda yoktur." (Tansel, 1989, s.78).

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerine göre karakter eğitiminde başat rol öğretmene düşmektedir. Bu dönemde, öğretmen her şeydir fikrinin hâkim olduğu görülmektedir. Öğretmenin eğitimde tek kaynak olarak görülmesi halkın ancak bu yolla cahillikten kurtulabileceği düşüncesi mevcuttur.

Öğretmenin işlevi değişkenine ait bulgular incelendiğinde en yüksek çıkan değerlerin çalışkanlık değeri olduğu görülmektedir. Araştırmaya dâhil edilen eğitimciler, genel olarak bu değerlerin yeni yetişen nesillere nasıl benimsetilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bu konuda özellikle öğretmenlerin meslek becerilerine değinen eğitimciler, II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki medrese hocalarının, meslek becerileri konusunda geçmiş dönemlerdeki hocalarla kıyaslanamayacak kadar kötü durumda olduklarını ve öğrencilere çalışkanlık konusunda rol model olamadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde popülerlik kazanan Batıcılık akımının etkisinde kalan Ethem Nejat gibi eğitimcilerin medrese hocalarının bu durumundan çok fazla yakındığı görülmektedir.

Eğitimcilerin üzerinde durduğu bir diğer konu ise öğretmenlerin sınıf ortamında yaptıkları yanlışların öğrencilerdeki çalışkanlık bilinci üzerinde yarattığı etkidir.

Eğitimcilere göre yapılan en büyük yanlışlardan birisi, gerçekte başka bir alana ilgisi olan çocuğun tembel olarak addedilmesidir. Aynı zamanda hareketli, inatçı ya da ağır, sessiz öğrencilerin de çok fazla tetkik yapılmadan tembel damgasının vurulmasının yanlışlığı üzerinde durmuşlardır. Ayrıca tembelliğin kötü bir nottan ya da bir sağlık probleminden kaynaklanıyor olabileceğini de unutmamak gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin çalışkanlık değeri ile vatanseverlik değerini ilişkilendirdikleri görülmüştür. Onlara göre ancak Batı dünyasının çalışkanlığını örnek alarak vatana hizmet etmek söz konusu olabilir. Yaşanılan felaketlerin temelinde öğretmenlerin öğrencilere çalışkanlık bilincini yeterince aşıl原因amaması yatmaktadır. Ayrıca vatanseverlik eğitiminin çok erken yaşlarda başlaması gereken bir eğitim olduğu da ifade edilmiştir. Bir de tarih, coğrafya, doğa, müzik ve askerlik eğitimlerinin vatanseverlik eğitimi üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu dile getirmişlerdir.

Eğitimcilerin üzerinde durduğu bir diğer önemli konu ise sorumluluk eğitimi ve özgürlük arasındaki dengedir. Onlara göre, bu dönemdeki bu konuda başarılı olamadıkları için öğrencilerin sorumluluk duygusu gelişmemektedir.

Öğretmenin işlevi ilgili olarak eğitimcilerin değindiği değerlerden biri de dürüstlük değeri olmuştur. Eğitimciler, bu konuda öğretmenin rol model olmasının öneminden sıkça bahsetmişlerdir. Bu dönemde öğretmen her şeydir fikrinin hâkim olduğu görülmektedir. Öğretmenin eğitimde tek kaynak olarak görülmesi halkın ancak bu yolla cahillikten kurtulabileceği düşüncesi mevcuttur.

Okulun İşlevine İlişkin Görüşler

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerin karakter eğitiminde okulun işlevine ilişkin görüşleri araştırmanın yöntem kısmında belirtilen sıra ile incelenmiştir. Yapılan incelemenin sonuçları ise Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4

Eğitimcilerin Okulun İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.

Okulun İşlevi	Emrullah Efendi	Ethem Nejat	Halil Fikret	Alaettin Gövsa	İsmail Hakkı	Kazım Nami	Nafi Atuf	Prens Sabahaddin	Sabri Cemil	Satı Bey	Şemsettin Günaltay	Ziya Gökalp	Toplam
Çalışkanlık	1	8	9	3	6	1	1	2	1	3	3	-	38
Vatanseverlik	1	2	2	-	2	3	-	-	1	3	1	2	17
Bağımsızlık	-	-	2	2	2	2	1	-	-	1	-	2	12
Sorumluluk	-	-	2	-	-	2	-	1	-	-	-	-	5
Bilimsellik	3	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	5
Adil Olma	-	-	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	4
Dürüstlük	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	3
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	3
Hoşgörü	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	2
Sevgi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Saygı	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Barış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Özgürlük	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Temizlik	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Yardıms severlik	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Dayanışma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aile Birliğine Önem Verme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Duyarlılık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Estetik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Misafirperverlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	5	13	17	7	12	9	3	5	3	10	4	7	95

Eğitimcilerin okulun işlevine ilişkin görüşlerine dair tespit edilen bulguların sayısal dağılımı verilmiştir. Eğitimcilerin yazdıkları metinler incelendiğinde okulun işlevine ait toplam (f=95) bulgunun yer aldığı görülmüştür.

Tablo 4'e verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde okulun işlevine ilişkin görüşlerinin dağılımı incelendiğinde, Halil Fikret Kanat (f= 17), Ethem Nejat (f=13), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (f= 12), Satı Bey (f= 10), Kazım Nami (f= 9), İbrahim Alaettin Gövsa (f= 7), Ziya Gökalp (f=7), Prens Sabahaddin (f= 5), Emrullah Efendi (f= 5) Şemsettin Günaltay (f=4), Nafi Atuf (f=3) ve Sabri cemil (f= 3) şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Tablo 4'te verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde okulun işleviyle ilişkilendirdikleri değerlerin dağılımı

incelendiğinde, Çalışkanlık (f=38), Vatanseverlik (f=17), Bağımsızlık (f=12), Sorumluluk (f=5), Bilimsellik (f=5), Adil Olma (f=4), Dürüstlük (f=3), Sağlıklı Olmaya Önem Verme (f=3), Hoşgörü (f=2), Sevgi (f=1), Saygı (f=1), Barış (f=1), Özgürlük (f=1), Temizlik (f=1) ve Yardımseverlik (f=1) şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Eğitimcilerin çeşitli eserlerinde okulun işlevine ait bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Emrullah Efendi, II. Meşrutiyet Dönemi'nde yazdığı "Tuba Ağacı Nazariyesi" ile dikkatleri üzerine çekmiş bir eğitimcidir. Bu nazariyede ilköğretimin zorunlu tutulması, öğretmen yetiştirilmesi gibi konular üzerinde durduğu görülmektedir.

Öğrenciye karşı demokratik bir muamele gösterilmeden öğrencinin kendisinden demokratik bir tutum beklenmemesi gerektiğini dile getiren Emrullah Efendi, Sırat-ı Müstakim gazetesinde yazdığı Terbiye ve Esasları adlı yazıda ülkedeki bütün çocuklara eğitim hakkı konusunda eşit davranılması gerektiğini ifade etmiştir: " Herkes insan olmak haysiyetiyle talimde müsavidir. Her kim olursa olsun mesela bir mektebe müracaat ederse sen filanın oğlusun, sen fakirsin diye kabul veya reddetmek olmamalı. Herkes talimde müsavidir. Hukukça da müsavat buna derler." (Emrullah, 1911, s.248).

Emrullah Efendi'nin en çok yakındığı konulardan biri de çocukların okula düzenli olarak devam etmemesidir. Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1327 Senesi Dördüncü Kongresinde Tanzim Olunan Siyasi Programa Dair İzahname adlı yazısında okula devam etme konusunda özgürlüklerin kısıtlanmasının çocuğun faydasına olacağını dile getirmiştir: "Çocuğu zorla hapisaneye götürme hakkımız olduğu kadar, onu zorla okula götürme hakkımızın da olması gerekir. Bu, aile hukukuna bir tecavüz demek değildir." (Emrullah, 1914, s.21).

Emrullah Efendi'nin bilimselliğe önem verdiği de bilinmektedir: "Darülfünun dediğimiz yüksek müesseseler ilimlerin ve fenlerin hem neşrine hem terakkisine hizmet eder. Bu iki hizmet birbirinden ayrıdır.

İlimleri ve fenleri neşretmek malum olduğu üzere halk arasına yaymak ve dağıtmak demektir. " (Atuf, 1930, s.66).

Türklük Nedir ve Terbiye Yolları adlı kitabında da medreselerin durumuna değinen ve medrese hocalarının bizzat kendilerinin tembel bir şekilde yaşadıklarını belirten Ethem Nejat, memurların da çalışkan olma bilincini kaybettiğini şu sözlerle eleştirmiştir: "Medreseler ve medreselerden yetişen hocalar ne icat ettiler! Dini mübin saadet asrındaki hâlini kaybetti. Kanaat iyiymiş! Onun için çalışılmadı ve aza kanaat olundu. Memur olanlar yaşayacak kadar bir para ile miskince ötede beride kalmaya razı oldular." (Öztürk, 2001, s.27).

Ona göre yeni nesillere öyle bir çalışkanlık bilinci kazandırılmalı ki bu nesiller kendi geleceklerinin çalışkanlık üzerine kurgulamaları gerektiği fikrini güçlü bir şekilde benimsesinler: "Taze gençler öyle hazırlanmalı, onlara öyle sarsılmaz bir düşünce eğitimi verilmelidir ki çocuk, çalışma gayreti ile ve refahla gayenin ziraat, ticaret ve sanayi olduğunu mutlaka takdir etsin." (Öztürk, 2001, s.50).

Ethem Nejat'a göre çocukları tembelliğe sürükleyen meselelerden biri de o dönemde okulların bazılarında devam zorunluluğunun olmamasıdır: "Devam zorunluluğu olmayan okullarımızın hayatı çok kötü. Kahve, gazino, laf hele siyaset onları çenesi düşük, tembel yapıyor." (Öztürk, 2001, s.46).

Sırat-ı Müstakim gazetesinde yazdığı Mektep Binaları adlı yazıda ise sağlıklı olmak ile çalışkan olmak arasındaki ilişkiye değinmiştir. Okul binalarının çocuklarının sağlıkları üzerindeki etkiye dikkat çeken Ethem Nejat, kaliteli yapıların çocukların sağlıklarını olumlu yönde etkileyeceğini belirtmiştir: "İslam memleketlerinde pek çok mektep yapılıyor. Gönlüm ister ki bütün İslam mektepleri sağlık açısından mükemmele ulaşsın, yetişen İslam gençleri vücudu gibi fikirleri de dinç olsun." (Nejat,1911f, s.156).

Halil Fikret Kanat'ın çalışkanlık değeri ile medreselerin durumunu ilişkilendiren bir eğitimcidir. Medreselerin verdiği eğitimin dünya işlerinden uzak olmasının bireyleri tembelliğe sürüklediğini Fikirler dergisinde yazdığı İçtimai İnkılâp ve Maarif İnkılâbı adlı yazıda şu cümlelerle açıklamıştır: "Mektep daha ziyade, dünya işleriyle meşguldü. Mektepler maksadlarında

muvaffak oluyorlardı. Lakin gaye itibariyle mekteplerin yirminci asırda aşk ile çalıştıkları muhakkaktı. Medreseler ise daha ziyade uhrevi işlerle meşgul olan müesseselerdi." (Kanat, 1927b, s.5).

Dergâh dergisinde yazdığı Mekteplerin Teşkilat-ı Hariciyesi Hakkındaki Nazariyat adlı yazısında çocukların okullarda hem eğitim alıp hem de çalışması gerektiği fikrini şu cümlelerle ortaya koymuştur: "Çocuklar mektepte çalıştırılmalı ve çocukların yapacağı işlerle mektep, kendi kendini idare edebilmeli ve herkes bu milli mekteplere devama mecbur tutulmalıdır." (Kanat, 1921, s.180).

Terbiye Sosyolojisi adlı kitabında ise toplumun tamamının dürüstlük konusunda eğitimden geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir: "Bütün vatandaşlara temiz ve kusursuz iş yapma terbiyesini aşılama, dalgacılık, yarım ve üstünkörü iş yapma hastalıklarından milleti kurtarmak lazımdır. Bilmeliyiz ki üstünkörü ve şişirme iş yapanlar ahlaken dürüst olmayanlar ve iş sorumluluğundan mahrum bulunanlardır." (Kanat, 1958, s.19).

Halil Fikret Kanat ise *Muasır Terbiye Ülküleri ve Terbiyede Yenilikler* adlı kitabında gençlerin devlete karşı sadakatli olmasını sağlayacak bir eğitimin gerekli olduğunu belirtmiştir: "Devletin harici siyaseti gençler tarafından anlaşılmalı ve gençlerde devlete sadakat hissi kuvvetlendirilmelidir. Muhtelif siyasi tesirlere maruz bırakılan gençlere, fıkra tesirleri üstünde vatandaş terbiyesi verilmelidir. Mektep, ordu, siyasi teşkilatlar ve diğer terbiye teşkilatları ve gazeteler vatandaşlık terbiyesini aşılama müesseseleridir." (Kanat, 1934, s.73).

İbrahim Alaettin Gövsa, *Ruhiyat ve Terbiye* adlı kitabında özgürlükçü bir ortamın bulunmadığı ülkelerin geri kalmasının nedenlerini şu şekilde dile getirmiştir: "Nitekim keyfi hükümlerliğin hâkim olduğu yerlerde çocuklar hürriyetlerine, iradelerine sahip olacak şekilde yetişmedikleri için fertler teşebbüsten, istiklal fikrinden, kendi kudretlerine güvenmek ve kendi kendine bir iş görmek kabiliyetinden mahrum kalırlar. Hürriyetin bulunmadığı memleketlerde halkın çok geri kalması bundandır." (Gövsâ, 1929, s.11).

Ruhiyat ve Terbiye adlı kitabının bir başka bölümünde ise çocuklara her şeyi sorgulamayı öğretmek gerektiğini ifade etmiştir: "Muhakemenin teessüsü için fikir hürriyetini, teşebbüskârlığı daima terviç etmeliyiz. Çocuklara düşündüklerini söylemek, şüphelerini sormak için daima müsait bulunmalıyız." (Gövsâ, 1929, s.57).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, eserlerinde bireyleri çalışkanlık bilinci kazandırmanın yolunun eğitimden geçtiğini vurgulamıştır. Okulun ve okuldaki derslerin öğrenciyi çalışkanlığa sevk etmesi gerektiğini belirten Baltacıoğlu, bunun gerçekleşmemesi durumunda en önemli derslerin bile verimsizleşeceği düşüncesindedir.

Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılâp* adlı kitabında çocuklarını hayata hazırlamayı amaçlayan bir milletin onlara okullarda çalışkanlık bilincini kazandırması gerektiği fikrini şu cümlelerle belirtmiştir: "Bugün yaşamak kararlılığında olan bir milletin çocuklarının eğitimde yalnız bir amacı olabilir. Bu amaç onları hayata hazırlamaktır. Fakat esasen hayata hazırlanmış adam kimdir? Bunlar üzerinde düşünebilir, düşüncelerinden gelecek için sonuçlar çıkarır. Zorluklardan yılmaz, çalışmaktan usanmaz, miskin kanaatlerin mahkûmu kalmaz." (Baltacıoğlu, 1995, s.17).

Kitabın bir başka bölümünde adam kavramına değinen Baltacıoğlu, bu kavram ile anılan birinin çalışkan olması gerektiğini vurgulamıştır. Fakat aynı zamanda o dönemdeki okulların adam kavramını üzerinde taşıyan bireyler yetiştiremediğinden de yakınmaktadır: "Bütün bu işler sonucunda okullarımızda bilgili, terbiyeli, hafızası kuvvetli, parlak ifadeli gençler yetişiyor fakat yalnız bir şey yetişmiyor, o da adam. Memleketin muhtaç olduğu hareketli, girişimci, gayretli, cesaretli adam." (Baltacıoğlu, 1995, s.22).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu da *Mürebblere* adlı kitabında öğretmenlerin okulun işleyişinde adaleti gözetmeleri gerektiğini ifade etmiştir: "Terbiyeye memur olan çocuk değil, mekteptir. Mahkemede, kanunda aradığımız adaleti mektebin işlerinde de arayalım. Mektebin zayıf yahut kuvvetli, ehli yahut vahşi, fakir yahut zengin bütün çocukları tekâmülünü idareye mahsus

bir bahçe ve hocaların birer dikkatli bahçıvan olduğunu unutmayalım." (Baltacıoğlu, 1932, s.252).

Baltacıoğlu'na göre Cumhuriyet rejimi kurulduktan sonra okullardan beklenen en büyük beklenti, bu kurumlarda bireylerin yeteneklerine saygı gösterilmesidir: "Demokrasi ve cumhuriyet inkılâbı namına mektepte görmek istediğimiz en büyük tahavvül istidatlara hürmet etmek, istidatların inkişafına müsait faaliyetleri hazırlamak ve istidatların inkişafına müsait usuller kullanmak olabilir." (Baltacıoğlu, 1932, s.247).

Nami, *Muallimin Meslek Ahlakı* adlı kitabında okulun amacını açıklamaya çalışmıştır. Ona göre okul, kendini geleceğe göre hazırlamış, bilime önem veren, verimli çalışan, vatansever ve fedakâr bireyler yetiştiren bir kurum olmalıdır. Kısacası çocukları o kapalı yapılara toplayıp onları arzu ettikleri yaşayıştan mahrum etmedeki amaç onlara yalnızca okuma yazma öğretmek değildir (Nami, 1934, s.5).

Kitabının bir başka bölümünde ise toplumun çocuklardan beklentisinin çalışkan bireylere dönüşmeleri olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Sonra çocukları mektep gibi kapalı bir yapıya toplamaktan, onları istedikleri gibi yaşayıştan mahrum etmekten maksat onlara yalnız okuma, yazma, hesap öğretmek midir? Millet istiyor ki kendini gelecek zamanlarda doğru yaşatacak çocukları daha yurtsever, daha çalışkan olsunlar." (Nami, 1934, s.5).

Nami, *Terbiyevi Yazılar* adlı kitabında ise okullarda özgür bir ortamın kurulması gerektiğini ifade etmiştir: "Çocukları, mektebin maddi ve manevi hayatı ile alâkadar olan bütün meselelerin münakaşasına ve halline iştirak ettirmek, kendilerine idrak ve kabiliyetleri nisbetinde vazifeler vermek, hürriyetlerini istimal, şahsiyetlerini inkişaf ettirecek fırsat ve imkânlar hazırlamak lazımdır." (Nami, 1932, s.29).

Nafi Atuf, *Say ve Tetebbu* dergisinde yazdığı *Mektep Terbiyesi* adlı yazıda eğitimin amaçlarından birinin hukuka saygılı bireyler yetiştirmek olduğunu belirtmiştir: "Bizim, mektep terbiyesi olmak üzere istediğimiz şey harekâтта intizam, mesaide sükûnet ve herkesin hukukuna hürmetten ibarettir." (Atuf, 1911b, s. 5).

Prens Sabahaddin ise *Teşebbüs-i Şahsi ve Tevsî-i Mezuniyet Hakkında Bir İzah* adlı kitabında eğitim sisteminin bireylere çalışkanlık bilinci kazandırmadığını ifade etmiştir. Bu durumun ise bireyleri memur olmaya zorladığını belirtmiştir: "Zenginleşmek için bilgi, tecrübe, kararlılık, tedbir ve çaba gibi birçok becerilere sahip olmak şarttır! Biz çoğu zaman bunlardan mahrum olduğumuz için, çocukluğumuzdan beri aldığımız eğitim sonucunda kazanmadan yaşamak, çalışmadan zenginleşmek istiyor ve dolayısıyla hükümet memurluğuna göz dikiyoruz." (Sabahaddin, 1908, s.12).

Kitabın bir başka bölümünde ise yapılması gerekenlerden şu şekilde bahsetmiştir: "Yapılacak en acil iş, okullarımızı kelimenin tam anlamıyla müteşebbis ve faal kimseler yetiştirmeye elverişli bir duruma getirmekten geçiyor." (Sabahaddin, 1908, s.16).

Sabri Cemil, o dönemdeki okulların öğrencileri çalışkan olmak konusunda teşvik etmediğinden yakınmıştır. Ona göre bu okulların ileride mutlu ve çalışkan bir toplum oluşturmaya imkan yoktur: "Maatteessüf bugünkü mekteplerimiz bu haliyle yarınki Osmanlılığı mesut edemez. Nesli-ati zinde, serbest, çalak olarak yetiştirilmek için mekâtibimizi, hele iptidaiye mekteplerini faal ve zî-hayat bir fabrika haline getirmek ister." (Cemil, 1911e, s.14).

Satı Bey, Tanin gazetesinde yazdığı *Darülmualimin Programları Hakkında* adlı yazıda özgür bireyler yetiştirebilmek için önceki eğitim sisteminin yürürlükten kaldırılması gerektiğini dile getirmiştir: "Mekteplerimiz, şimdiye kadar takip olunan usul-i tedris ile yalnız esir fikirler, teşebbüsten mahrum tabiatlar imaline hizmet edebilirdi; onları serbest ve müteharri fikirler, ciddi ve müteşebbis tabiatlar imal edebilecek bir hale getirmek için eski usul-i tedris hemen bırakmalıyız." (Satı, 1908, s.10).

Yazının bir başka bölümünde gelecekteki yaşayacak olan toplumun mutlu ve özgür olabilmesi için yeni yetişen nesillere çalışkanlık bilincinin kazandırılması gerektiğini belirtmiştir: "Fransa rical-i maarifinden birisi 'Yarınki Fransa bugünkü mekteplerde hazırlanıyor.' demiş idi. Biz de buna

kıyasen 'Yarınki Osmanlılık, bugünkü mekteplerde hazırlanacak.' diyebiliriz." (Satı, 1908, s.8).

Satı Bey, ülkelerin kendilerini siyasi, ekonomik ve askeri açıdan hızla geliştirdikleri bir dönemde yaşamıştır. Osmanlı Devleti ise bu rekabet ortamı içinde istenilen düzeyde kendini geliştirememiştir. Satı Bey de eğitim alanında bakanlık düzeyine kadar yükselmiş bir eğitmen olarak bu durumun nedenleri üzerinde durmuştur.

Niçin Geri Kaldık adlı yazısında üzerinde durduğu konu Batı dünyasının çalışkanlığıdır. Bu durumun Doğu dünyasına örnek olması gerektiğini belirten Satı Bey, bu konudaki fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir: "Newton'un keşfi ne sadece bir tesadüf ve ne de kısa bir tefekkür sonucudur; bu keşifler çok uzun zaman alan bir çalışma hayatının, yıllarca süren bir düşünce dizisinin mahsulüdür." (Satı, 1910b, s.40).

Şemsettin Günaltay, *Maziden Atıye* adlı kitabında okullardaki eğitimi eleştirmiştir. Ona göre okullar, bireylere serbet piyasada çok çalışıp başarılı olmak yerine memur olup rahat etmeyi telkin etmektedir. Bu durum da bireyleri tembel olmaya sürüklemektedir: "Okullarda verilen eğitim ile bu gençlerde serbest mesleklerde başarı sağlayan şahsi teşebbüs, azim ve sebat gibi meziyetler kazandırılmamıştır. Tahsilini tamamlayan genç memuriyete giremeyeceğine inandığı gün mahvolmuş demektir. Çünkü kendi çalışması ile geçimini temin edebileceğine mümkün değil ihtimal veremezdi!" (Günaltay, 2000, s.224).

Şemsettin Günaltay, *Zulmetten Nura* adlı kitabında vatanseverlik eğitiminin intikam üzerinden kugulanması gerektiğini dile getirmiştir: "Mekteplerimizde karagünlerin hatıraları her vesile ile yad etmeli, çocuklarımız ilk gıdalarıyla intikam havasını teneffüs etmelidirler." (Günaltay, 1998, s.38).

Türk Terbiyesi adlı kitabında vatanseverlik eğitiminin önemine değinen Gökalp, iyi yetişmiş insanlar aynı zamanda iyi bir vatansever olarak yetişmezlerse bu durumun ülkeyi felakete sürükleyebileceğini şu cümlelerle açıklamıştır: "Yönetici yetiştirmekle görevli olan yüksek okullarda, ileride hukukçu, doktor, yazar, öğretmen gibi milleti idare edecek seçkinler eğitim

görecektir. Bunlar kişisel çıkar gözetmeden, fedakâr bir vatanseverlik şuurunu ile yetişmezlerse ülke felaket içinde kalır." (Gökâl, 2013c, s.25).

Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak adlı kitabında, devlet mekanizmasının sağlamlığı siyasi barışı getirdiğini belirtmiştir. Ancak toplumsal barış için sosyoloji biliminin bulgularından faydalanmak gerekir: "Sosyoloji ilminin görevi, işte yukarıda örneklerini gösterdiğimiz toplum içinde tabii olmayan bu savaş durumlarını toplumsal barışa dönüştürmektir." (Gökâl, 2013e, s.34).

Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin okulun işlevi değişkeni ile en çok ilişkilendirdiği değer çalışkanlık değeri olmuştur. Okulu hayat sahasının bir denemesi ve kopyası olarak gören bu eğitimciler, öğrencinin okulda çalıştırılması gerektiği fikrini öne sürmüşlerdir. Bu yolla öğrencilerde çalışkanlık bilincinin gelişeceğini ifade etmişlerdir.

Ayrıca okulların görevinin öğrencileri hayata hazırlamak olduğunu belirtip bu durumun sosyolojik yönü üzerinde durmuşlardır. Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilere göre okullar hayat için birey yetiştirmedikleri için devlet ve toplum sürekli gerilemektedir. Okullarda demokratik bir ortamın olmayışının da çocuklardaki çalışma azmini tüketen bir durum olduğunu belirten bu eğitimciler, çocukların böyle ortamlarda vurdumduymaz bireylere dönüştüklerini ifade etmişlerdir.

Bu eğitimciler tarih, coğrafya derslerinin ve milli bayramlar için yapılan törenlerin vatanseverlik bilinci aşılama da çok önemli bir yeri olduğunu dile getirmişlerdir. Özellikle yönetici yetiştirmekle görevli yüksekokullarda öğrencileri vatanseverlik şuurunu ile yetiştirmek gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca okulların o dönemde çok sağlıksız bir vaziyette olmasını eleştiren bu eğitimciler, bunun gelecekte sağlıklı ve çalışkan nesiller yetiştirmenin önündeki engellerden biri olduğunu belirtmişlerdir.

Ailenin İşlevine İlişkin Görüşler

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde ailenin işlevine ilişkin görüşleri araştırmanın yöntem kısmında belirtilen sıra ile incelenmiştir. Yapılan incelemenin sonuçları ise Tablo 5'te belirtilmiştir.

Tablo 5

Eğitimcilerin Ailenin İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.

Ailenin işlevi	Emrullah efendi	Ethem Nejat	Halil Fikret	Alaettin Gövsa	İsmail Hakkı	Kazım Nami	Nafi Atuf	Prens Sabahaddin	Sabri Cemil	Satı Bey	Şemsettin Günaltay	Ziya Gökalp	Toplam
Dürüstlük	-	-	14	-	-	1	-	-	2	-	-	-	17
Çalışkanlık	-	2	5	-	-	1	-	-	1	-	1	-	10
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	-	1	3	1	-	-	-	-	-	-	-	3	8
Saygı	-	-	2	1	1	1	-	-	1	1	-	-	7
Sevgi	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	2	6
Vatanseverlik	-	1	2	-	-	1	-	-	-	1	-	-	5
Adil Olma	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5
Sorumluluk	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	2	5
Aile Birliğine Önem Verme	-	-	2	-	-	2	-	-	1	-	-	-	5
Bağımsızlık	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Yardımsızlık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dayanışma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Barış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Özgürlük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hoşgörü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bilimsellik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Duyarlılık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Estetik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Misafirperverlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Temizlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	4	34	4	1	9	-	-	5	2	1	9	69

Tablo 5’te çalışma grubundaki eğitimcilerinin, ailenin işlevine ilişkin görüşlerine dair tespit edilen bulguların sayısal dağılımı verilmiştir. Eğitimcilerin yazdıkları metinler incelendiğinde, ailenin işlevine ait toplam (f=69) bulgunun yer aldığı görülmüştür.

Tablo 5’te verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde ailenin işlevine ilişkin görüşlerinin dağılımı incelendiğinde, Halil Fikret Kanat (f=34), Kazım Nami (f= 9), Ziya Gökalp (f=9), Sabri Cemil (f=5), İbrahim Alaettin Gövsa (f=4), Ethem Nejat (f=4), Satı Bey (f=2), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (f=1) ve Şemsettin Günaltay (f=1) şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Tablo 5'te verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde ailenin işleviyle ilişkilendirdikleri değerlerin dağılımı incelendiğinde, Dürüstlük (f=17), Çalışkanlık (f=10), Sağlıklı Olmaya Önem Verme (f=8), Saygı (f=7), Sevgi (f=6), Vatanseverlik (f=5), Adil Olma (f=5), Sorumluluk (f=5), Aile Birliğine Önem Verme(f=5), Bağımsızlık (f=1) şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Eğitimcilerin çeşitli eserlerinde ailenin işlevine ait bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Ethem Nejat, ülkenin içine düştüğü kötü durumdan kurtulması için toplumun kendisini tembelliği sürükleyen davranışlardan ve tembel bireyler yetiştiren eğitim kurumlarından kurtulması gerektiği fikrindedir. Onu göre toplumu bu davranışlardan ve kurumlardan kurtarmanın yolu eğitimi ıslah etmekten geçmektedir. Fakat bu ıslah projesi ailede çocuğa ilk eğitimi veren annelerden, o dönemde yüksek öğretim vazifesi gören medreselere kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır.

Olumlu yönde bir değişim yaşanmazsa günden güne tembelleşen toplumun özgürlüğünü kaybetme noktasına gelebileceğini belirten Ethem Nejat, özellikle annelerin çocuklarını yetiştirme tarzlarının yanlışlığını Sırat-ı Müstakim gazetesinde yazdığı Çocuğun Terbiyesinde Valide adlı yazıda eleştirmiştir. Bu yazısında annelerin çocuklarının beslenmesine ve sağlığına yeterince dikkat etmediklerini, bunun da çocukların tembelleşmesine neden olduğunu vurgulamıştır: "Valideler, ne çocuğu emzirmesini ne de çocuğa bakmasını, yedirmesini biliyor. Bunun için bugünkü çocuklar hep hasta, sıtmal, ağrılı, sızılı, çelimsiz, tembel, uyusuk yetişiyorlar." (Nejat, 1911a, s.13). Bu durumdan kurtulabilmek için iyi eğitim almış annelerin yetiştirilmesi gerektiğini Sırat-ı Müstakim gazetesinde yazdığı Kız Mektepleri adlı yazıda şu sözlerle dile getirmiştir: "Milletler çalışkan, daha dinç, daha genç, müteşebbis, cesur adamlara malik olmak için iyi validelere, valideliği bilen, terbiye görmüş validelere muhtaçtır." (Nejat, 1911e, s.408).

Halil Fikret Kanat, ailede verilen eğitimin çalışkanlık değeri ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Bir çocuğun çalışkan bir bireye dönüşmesinde ailenin payı olduğunu düşünen Kanat'a göre okul hayatında ortaya çıkan

tembellik davranışında da ailenin etkisi vardır. *Ailede Çocuk Terbiyesi* adlı kitabında bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: "Okulda haylazlığı, yaramazlığı, tembelliği, intizamsızlığı ve türlü türlü terbiyesiz ve küstah hareketleriyle göze çarpan çocukların hemen hepsi evlerinde fena terbiye görmüşlerdir." (Kanat, 1976, s.142).

Hayat Mecmuası'nda yazdığı Hakiki Feminizm adlı yazıda da çocuğun çalışkanlık bilinci kazanmasında ailenin etkisine değinen Kanat, Türk anne babalara, Amerikalı anne babaları örnek göstermiştir. Ona Türk anne babalar tıpkı Amerikalı anne babalar gibi çocuklarına iş yapmayı sevdirmelidirler. Bu fikirlerini dile getirdiği cümleler ise şunlardır: "Anneler ve babalar Amerikalılar gibi çocuklarına işi sevdirmelidirler. İş ne şekilde olursa olsun mukaddestir. İş sevmek, küçükten başlamak şartıyla ancak ve ancak iş yapmakla mümkündür." (Kanat, 1928b, s.269).

Halil Fikret Kanat'a göre vatan sevgisinin aşılması gereken ilk yer ailedir. Aile, çocuğa vatanın özelliklerini anlatmakla ve güzelliklerini yaşatmakla yükümlüdür. *Ailede Çocuk Terbiyesi* adlı kitabında bu fikirlerini şu sözlerle belirtmiştir: "Müşterek vatan hissi bizde milli bilinci uyandıran bir diğer etkidir. Çocuklara ilk vatan sevgisini aşıl原因an yuva ailedir. Vatan sevgisi, vatani tanımlamakla, onun türlü güzelliklerini yaşamakla teşekkül eder." (Kanat, 1976, s.163). Örneğin özellikle büyük şehirlerde yaşayan aileler çocuklarını kırlara götürmeli, onlara doğa sevgisini kazandırmalıdır. Çünkü doğa sevgisi çocuğun vatan sevgisini kazanmasına destek olur: "Büyük şehirlerde yaşayan aileler senenin muhtelif zamanlarında kır gezintisine çıkmalı, çocuk kırlarda istediği gibi hoplmalı, çiçek toplamalı, sağa sola koşmalı ve arkadaşlarıyla oynamalıdır. Bu izlenimler damla damla çocuğun ruhunda birikir ve ilk vatan sevgisi ruhuna yerleşir kalır." (Kanat, 1976, s.164).

Gövsä, *Ruhiyat ve Terbiye* adlı kitabında bireyin ahlakının iyi bir noktaya gelebilmesi için aile sevgisini tatmış olması gerektiğini dile getirmiştir: "İçtimai evsafın mükemmeliyeti için insan öncelikle anne sevgisini, baba hürmetini, kardeş samimiyetini tatmış olmalıdır." (Gövsä, 1929, s.91).

Gövs'a göre ailelerin çocuk yetiştirmek konusundaki bilgisizlikleri çocukların sağlıklı bir gelişim dönemi geçirmelerini engellemektedir. Bu nedenle ilkokul öğretmenleri ailelerin bilinçlenmesine katkı sağlamalıdır: "Ailelerimizde çocuk bakımına ait yanlış ve zararlı âdetler vardır. Bu âdetler ve cehaletler yüzünden doğan çocuklarımızın bir kısmı ilk yaşları içinde muhtelif hastalıklarla helâk olurlar. İlkmektep muallimleri güçlerinin yettiği kadar bu durumu düzeltmeye çalışmalıdırlar." (Gövs'a, 1929, s.14).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu da *Toplu Tedris* adlı kitabında çocuğun kişiliğine saygı duymanın şartlarından birinin onu maddi ve manevi olarak sağlıklı bir ortamda yetiştirmek olduğunu ifade etmiştir: "Şahsiyeti henüz teşekkül halinde bulunan çocuğu maddi ve manevi bir sağlık havası içinde büyötmek, onun parça, ek kabul etmeyen orijinal şahsiyetine saygı göstermektir." (Baltacıoğlu, 1938, s.59).

Kazım Nami, bireyleri daha çalışkan hale getirmenin yolunun eğitimden geçtiğini düşünmektedir. Ona göre çocuklar anne-babalarının tembellikleri yüzünden iyi bir eğitim alamazlar. Neticede ise tembel bir birey olarak bu dünyayı terk ederler. Gürbüz Türk Çocuğu dergisinde yazdığı Terbiye İhtiyacı adlı yazıda bu konudaki düşüncelerine şu sözlerle açıklık getirmiştir: "Fertler, bu kubbede hiçbir hoş seda bırakmaksızın kurumuş otlar gibi toprak altında çürüyüp gider. İşte ebeveynlerin sırf menfaatleri, tembellikleri yahut keyif ve hevesleri uğruna çocuklarını asrın gerektirdiği gibi terbiye etmeye çalışmamalarının neticesi böyle olur." (Nami, 1928a, s.38). Gürbüz Türk Çocuğu dergisinde yazdığı Çocukların Ebeveynlerine Karşı Himayesi adlı yazıda da ebeveynlerin çocukların özgürlüklerini kısıtlamaya haklarının olmadığını vurgulamıştır: "Ferdlerin çocukları üzerindeki haklarına henüz o kadar riayet vardır ki hiçkimsenin esaretine müsade edilmeyen bu asırda çocuklar ebeveynin esareti altında bulunuyorlar." (Nami, 1928b, s.2).

Kurtuluş Yolu gazetesinde yazdığı Terbiyede İlk Esaslar adlı yazıda da özgürlük değerine değinen Sabri Cemil, Türk çocuklarının özgür bir anlayışla yetiştirilmesini istediğini belirtmiştir: "İsteriz ki bir Türk yavrusu annesini babasını dinlesin, hırçın olmasın, yalan söylmesin, kötölöklere alışmasın, temiz, serbest olsun." (Cemil, 1926c, s.62).

Satı Bey, ailelerin çocuklarına vatan sevgisini telkin etmesi gerektiğini ifade etmiştir: "Bugün, her Osmanlı'ya düşen görevlerin en önemlilerinden birisi öncelikle kendi zihninde ve kalbinde var olan vatan fikrine ve vatan sevgisine kuvvet vermeye, sonra da vatandaşlarına, çocuklarına kuvvetli ve açık bir vatan sevgisi telkin etmeye çalışmaktır." (Satı, 1913a, s.21).

Şemsettin Günaltay, *Maziden Atıye* adlı kitabında eğitim sistemini eleştirmiştir. Ona göre eğitim sistemi bireylere serbet piyasada çok çalışıp başarılı olmak yerine memur olup rahat etmeyi telkin etmektedir. Bu bireyleri tembel olmaya sürüklemektedir: "Tahsilini tamamlayan genç memuriyete giremeyeceğine inandığı gün mahvolmuş demektir. Çünkü kendi çalışması ile geçimini temin edebileceğine mümkün değil ihtimal veremezdi!" (Günaltay, 2000, s.224).

Ziya Gökalp, bir yazısında kadınların bilinen sorumluluklarının yanında toplum adına yapabilecekleri başka sorumluluklar da olduğunu belirtmiştir: "Kadınların vazifesi yalnızca çocukları terbiye etmek değildir. Milleti terbiye etmek, erkekleri doğru yola sevk etmek de onların vazifesidir. Matbuat, meclis, hükümet yalnız erkeklerin elinde bulunduğu için, dünya hiçbir zaman muharebeden, kavgadan, gürültüden kurtulamıyor." (Tansel, 1989, s.322).

Ailenin işlevi değişkeninde en çok vurgulanan değer dürüstlük değeridir. Araştırmaya dâhil edilen eğitimciler göre, bu konuda aileye düşen görev çocuklara rol model olmaktır. Dürüstlük konusunda iyi örnekleri gören çocukların bundan olumlu anlamda etkileneceklerini ifade etmişlerdir. Çocuğun sağlıklı bir insan olmasında aile içindeki en büyük görevin annede olduğunu belirten eğitimciler, bu dönemdeki annelerin çocuklarına gereken özeni göstermedikleri için çocukların zayıf kaldıkları ve hastalıklı olduklarını ifade etmişlerdir. Zayıf ve hastalıklı bireylerin ise çalışkan bir bireye dönüşmesinin imkansız olduğunu da dile getirmişlerdir. Eğitimciler, annelerin çalışkanlık ve sorumluluk eğitiminde Batı dünyasındaki iyi örnekleri kendilerine örnek almaları gerektiğini de belirtmişlerdir. Özellikle Amerika'daki örneklerde olduğu gibi annenin çocuktaki iş yapma hevesini arttırması gerektiğini ifade etmişlerdir. Onlara

göre, kadının görevi yalnızca çocukları eğitmek değildir. Milleti eğitmek, erkekleri doğru yola yönlendirmek de kadının görevidir.

Çevrenin İşlevine İlişkin Görüşler

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde çevrenin işlevine ilişkin görüşleri araştırmanın yöntem kısmında belirtilen sıra ile incelenmiştir. Yapılan incelemenin sonuçları ise Tablo 6'da belirtilmiştir.

Tablo 6

Eğitimcilerin Çevrenin İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.

Çevrenin işlevi	Emrullah efendi	Ethem Nejat	Halil Fikret	Alaettin Gövsa	İsmail Hakkı	Kazım Nami	Nafî Ahuf	Prens Sabahaddin	Sabri Cemil	Satı Bey	Şemsettin Günaltay	Ziya Gökalp	Toplam
Yardıms severlik	-	-	1	-	1	4	-	1	-	-	-	-	7
Çalışkanlık	-	-	1	2	-	1	-	-	-	-	-	1	5
Vatanseverlik	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	1	4
Saygı	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sorumluluk	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sevgi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Adil Olma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dürüstlük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bağımsızlık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dayanışma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aile Birliğine Önem Verme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Barış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Özgürlük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bilimsellik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Duyarlılık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Estetik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Misafirperverlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Temizlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hoşgörü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	1	-	6	2	2	6	1	1	-	-	-	2	21

Tablo 6'da çalışma grubundaki eğitimcilerinin, çevrenin işlevine ilişkin görüşlerine dair tespit edilen bulguların sayısal dağılımı verilmiştir. Eğitimcilerin yazdıkları metinler incelendiğinde, çevrenin işlevine ait toplam (f=21) bulgunun yer aldığı görülmüştür.

Tablo 6'da verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde çevrenin işlevine ilişkin görüşlerinin dağılımı incelendiğinde,

Kazım Nami (f= 6), Halil Fikret Kanat (f= 6), İbrahim Alaettin Gövsa (f= 2), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (f=2), Ziya Gökalp (f=2), Prens Sabahaddin (f=1), Nafi Atuf (f=1) ve Emrullah Efendi (f=1) şeklinde sıralandığı görölmüştür.

Tablo 6'da verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde çevrenin işleviyle ilişkilendirdikleri değerlerin dağılımı incelendiğinde, Yardımseverlik (f=7), Çalışkanlık (f=5), Vatanseverlik (f=4), Saygı (f=3), Sağlıklı Olmaya Önem Verme (f=1) ve Sorumluluk (f=1) şeklinde sıralandığı görölmüştür.

Eğitimcilerin çeşitli eserlerinde çevrenin işlevine ait bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Emrullah Efendi, *Ümmet* gazetesinde yazdığı *İlmi Terbiye ve Tedris* adlı kitabında çocuğun yaratılış özelliklerinin zorla değiştirilmeye çalışılmasının onun özgürlük alanına bir müdahale olduğunu ifade etmiştir: "Terbiye için çocukta istidat olmalıdır. Hiçbir zaman terbiye istidat doğurmaz. Terbiye icat etmez, ikmal eder. Bulduğunu genişletir ve olgunlaştırır. Çocuk tabiî bir çevrede, kendi kendine büyümelidir. Bu tabiî gelişime engel olacak şeyleri kaldırmalıdır. Fıtratı zorla değiştirmeye uğraşmamalıdır." (Emrullah, 1910b, s.15). Halil Fikret Kanat, *Ailede Çocuk Terbiyesi* adlı kitapta çocuk oyunlarının çalışkanlığa olan etkisine değinmiştir. Kanat'a göre çocuk oyunları çocuklarda çalışkanlık bilincinin temelini atmaktadır. Kitapta bu mevzu ile ilgili ifadelerine şu şekilde yer vermiştir: "Hakiki oyun çocukları neşeli yapar, onları faydalı bir tarzda meşgöl eder. İnsanda uyanan iş hevesinin, iş başarmasının tohumunu atar; özellikle insanı suratsız yapan can sıkıntılarından kurtarır ve her fenalığın başı olan tembellikten kurtarır." (Kanat, 1976: s.60). *Ailede Çocuk Terbiyesi* adlı kitabında ise çocuk oyunlarının çocuklarda saygılı olma bilincini geliştirdiğini belirtmiştir: "Küçüklükten itibaren büyük bir topluluk içinde yaşdaş oyun arkadaşlarıyla büyüyenler bütünlüğe boyun eğmeyi, şahsi arzularını susturmayı başkalarına tabi olmayı ve diğerlerinin hakkına saygı göstermeyi öğrenirler." (Kanat, 1976, s.63).

Gövsâ'nın *Ruhiyat ve Terbiye* adlı kitabında çalışkanlık değeri ile ilgili olarak değindiği bir başka konu ise çocuğun arkadaş çevresinin onun çalışkanlığına olan etkisidir: "Çocukların avare, haylaz ve mektepsiz çocuklarla arkadaş olmaları ihtimaline karşı uyanık bulununuz." (Gövsâ, 1929, s.123). Çocuğu tembelleğe sürükleyen nedenlerin iyi araştırılması gerektiğini belirten Gövsâ, bu olumsuz durumun çok çeşitli nedenlerden kaynaklanmış olabileceğini *Ruhiyat ve Terbiye* adlı kitabının bir başka bölümünde şu cümlelerle dile getirmiştir: "Tembellik fena bir nottan, bir imtihan başarısızlığından, muhitin değişmesinden, bir arkadaş tesirinden husule gelmiş olabilir." (Gövsâ, 1929, s.122).

Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılap* adlı kitabında güncel olayların vatanseverlik eğitiminde kullanılabileceğini belirtmiştir: "Günümüzün olayları arasında bu duyguyu en fazla harekete geçirecek, böylelikle vatan duygusunu geliştirecek vasıtalar, çevrenin olaylarında da bulunur." (Baltacıoğlu, 1995, s.63). *Toplu Tedris* adlı kitabında ise Kızılay gibi yardım kuruluşlarının benzerlerinin okullarda sosyal kulüp olarak kurulmasının çocuklardaki yardımseverlik duygusunu geliştireceğini belirtmiştir: "Kızılay, fakirlere yardım, himaye heyetleri kurar. Okul içinde bu gruplar kurulduğu ve milli sosyetedeki gruplara bağlandığı sürece çocuklar milli bir şahsiyet kazanırlar." (Baltacıoğlu, 1938, s.11).

Nami'ye göre bazı değerler birbiriyle ilişkilidir. Örneğin yardımlaşmayı öğrenen bir çocukta vatanseverlik bilincinin de yüksek olacağını belirtmiştir. Bu konudaki düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır: "Hilal-i Ahmer gençliğinde çalışmaya alışan bir çocuk, artık ömrünün sonuna kadar Hilal-i Ahmer'in azası kalır. Yardımlaşma terbiyesi alan gençlik yurdun birliğini korumada, yurtseverlikte en ileri bir unsur olur." (Nami, 1934, s.134).

Kazım Nami, *Kemalist Rejimde Öğretim ve Eğitim* adlı kitabında hayır kurumlarında çocuklara sevgi duygusunun aşılabilceğini belirtmiştir: "Kızılay'ın yaz kamplarında büyükten küçüğe koruyucu, küçükten büyüğe dinleyici bir sevgi husul olur." (Nami, 1938, s.51).

Terbiyevi Yazılar adlı kitabında dünyanın pek çok ülkesinde çocukların uygulamalı olarak yardımseverliği öğrendiğini dile getirmiştir: "Bulgaristan'ın da dâhil olduğu halde bugün büyük, küçük otuz üç memlekette gençlerin kurduğu yardım dernekleri vardır. Bu memleketlerin on binlerce, yüz binlerce mektep çocukları en zavallı vatandaşlarına, harp yetimlerine maddeten, manen yardım ediyorlar." (Nami, 1932, s.6).

Prens Sabahaddin, *İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne Açık Mektuplar-Mesleğimiz Hakkında Üçüncü ve Son Bir İzah* adlı kitabında Fransız eğitimci Edmond Démolins'in kurduğu okulda yardımseverlik eğitimi nasıl verdiğini anlatmıştır: "Yardımlaşma fikri sadece okul içinde etki yapmakla kalmıyor, öğrenciler, hocalarıyla birlikte zaman zaman civardaki fakirleri ziyaret ediyor, düşkünlerin elinden tutmaya, onları teselli etmeye ve gayrete getirmeye elbirliğiyle çalışıyorlar." (Sabahaddin, 1911, s.62).

Çevrenin işlevi değişkeninin en ilişkilendirildiği değer yardımseverlik değeri olmuştur. Eğitimciler, eğitici çocuk oyunlarının çocuklara yardımseverlik eğitimi vermek için faydalı araçlar olduklarını dile getirmişlerdir.

Araştırmaya dâhil edilen eğitimciler, iyi bir çevre içinde oyun eğitimi yoluyla her türlü değer kazandırılabilceği de ifade etmişlerdir. Özellikle sorumluluk ve saygı değerlerinin eğitiminde eğitici çocuk oyunlarının çok faydalı olabileceği belirtilmiştir.

Bu bağlamda olumsuz çevre içinde çocuğun olumlu bir kişilik gelişimi içinde olmasının zorluğunu da dile getirmişlerdir. Bu eğitimcilere göre çocuk olumsuz olduğu düşünülen çevreden mümkün olduğunca uzak tutulmalıdır. Ayrıca çevredeki olaylar vasıtası ile vatanseverlik eğitiminin verilebileceği de dile getirilmiştir.

Öğretim Programının İşlevine İlişkin Görüşler

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde öğretim programının işlevine ilişkin görüşleri araştırmanın yöntem kısmında belirtilen sıra ile incelenmiştir. Yapılan incelemenin sonuçları ise Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7

Eğitimcilerin Öğretim Programının İşlevine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.

Öğretim Programının işlevi	Emrullah efendi	Ethem Nejat	Halil Fikret	Alaettin Gövsa	İsmail Hakkı	Kazım Nami	Nafi Atuf	Prens Sabahaddin	Sabri Cemil	Satı Bey	Şemsettin Günaltay	Ziya Gökalp	Toplam
Çalışkanlık	-	2	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	5
Vatanseverlik	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Dayanışma	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Bağımsızlık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Adil Olma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dürüstlük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sorumluluk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sevgi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Saygı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yardımseverlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hoşgörü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aile Birliğine Önem Verme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Barış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Özgürlük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bilimsellik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Duyarlılık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Estetik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Misafirperverlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Temizlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	2	-	-	3	1	-	1	-	-	-	-	7

Tablo 7'de çalışma grubundaki eğitimcilerinin, öğretim programının işlevine ilişkin görüşlerine dair tespit edilen bulguların sayısal dağılımı verilmiştir. Eğitimcilerin yazdıkları metinler incelendiğinde, öğretim programlarının işlevine ait toplam (f=7) bulgunun yer aldığı görülmüştür.

Tablo 7'de verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde öğretim programının işlevine ilişkin görüşlerinin dağılımı incelendiğinde, İsmail Hakkı Baltacıoğlu (f=3), Ethem Nejat (f= 2), Kazım Nami (f= 1) ve Prens Sabahaddin (f=1) şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Tablo 7'de verilen II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde öğretim programının işleviyle ilişkilendirdikleri değerlerin

dağılımı incelendiğinde, Çalışkanlık (f=5), Vatanseverlik (f=1) ve Dayanışma (f=1) şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Eğitimcilerin çeşitli eserlerinde öğretim programının işlevine ait bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Ethem Nejat, medreselerin eğitim programlarının ve öğretim yöntemlerinin tamamen değiştirilip yenilenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak bu şekilde buralardan yetişen bireylerin çalışkan bireylere dönüşebileceğini şu cümlelerle açıklamıştır: "Medreselerin programı ve içinde bulunduğu durum baştan aşağı değiştirilmelidir. Bugünkü programları kökünden kazınmalıdır. Medreseler, mürşitler ve kurtarıcılar ocağı olmalıdır. Şimdiki sönük hayatı azimkâr ve çalışkan bir hâle dönüştürülmelidir." (Öztürk, 2001, s.29).

Ülkenin gelişmesi için her alanda çalışkan insanlara ihtiyaç duyulduğunu, bunun için eğitim sisteminde düzenlemeler yapılması gerektiğini şu sözlerle savunmuştur: "Meslek fikrine eğitim şekli yön verir, bu nedenle vatanın azimkarlara, çalışkanlara, iş adamlarına olan gereksinimi göz önünde bulundurularak terbiye yollarımız tanzim edilmelidir." (Öztürk, 2001, s.50).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun eserlerinde en çok değindiği konulardan birisi ahlak konusu olmuştur. Toplumun sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için ahlak eğitimin önemine değinen Baltacıoğlu, *Talim ve Terbiyede İnkılap* adlı kitabında ahlak kelimesinin içerdiği anlamlardan birinin de çalışkanlık olduğunu şu cümlelerle açıklamıştır: "Bir göçebeyi Viyana kapılarına dayayan ahlak, tamamen başka bir ahlaktı. Şimdiki neslin damarlarında babalarından miras olarak aldıkları tembellik, korku, tutsaklık mikropları yaşıyor. Bu damarlardaki kan ortadan kaldırılmadıkça sadece bunlar değil, yarınkilerde kurtulmuş olmayacaklardır." (Baltacıoğlu, 1995, s.44).

Toplu Tedris adlı kitabında değindiği konulardan biri ezberci eğitim olmuştur. Ezberci eğitimin bireyleri tembelleştirdiğini belirten Baltacıoğlu, buna karşın eğitim programlarının çalışkan bireyler yetiştirmek üzerine hazırlandığını dair şu ifadelerle yer vermiştir: "Hazır bilgileri olduğu gibi

ezberlemeye yahut olduğu gibi anlamaya mecbur eden menfi ve tembel bir eğitim öğretim sistemini mahkûm etmek için kâfidir. Program faal, yaratıcı faaliyeti koruyan, sağlayan, var eden bir terbiye tarzı istiyor." (Baltacıoğlu, 1938, s.21).

Kazım Nami Anadolu Terbiye Mecmuası'nda yazdığı Ne Yetiştirmek İstiyoruz adlı yazıda okulların yeni yetişen nesle işbirliği anlayışı kazandırmamasından yakınmıştır: "Evet, bizim mekteplerimiz programdaki dersleri okutuyor. Hem de çok bilgili akıllı adamlarımız yetişiyor. Fakat hayatta ne kendi kendine ne de elbirliğiyle müştereken bir iş yapan, iş beceren adam yetişmiyor." (Nami, 1922c, s.173).

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne Açık Mektuplar - Mesleğimiz Hakkında Üçüncü ve Son Bir İzah adlı kitabında, Fransız eğitimci Edmond Démolins'in kurduğu okulda çalışkanlık eğitimini nasıl verdiğini anlatmıştır: "Çalışkan ve mücadeleci insanlar yetiştirilmek isteniyor. Bu sebeple sınıflarda verilen teorik derslere, programın sonunda sadece özet olarak yer verilmiş. Zaten okuldaki öğretim dışarıda öğretilen ve uygulanan şeylerin açıklanmasından başka bir şey değil." (Sabahaddin, 1911, s.67).

Öğretim programının işlevi değişkeninin en çok ilişkilendirildiği değer çalışkanlık değeridir. Medreselerdeki öğretim programının bireylere çalışkanlık bilinci kazandırmaya yönelik bir program olmamasından yakınılmıştır. Öğretim programının hazır bilgiyi ezberletmekten ziyade faal ve yaratıcı bireyler yetiştirmeye dönük bir işlevinin olması gerektiğini ifade edilmiştir. Aynı zamanda bu faal ve yaratıcı bireylerin toplumsal becerilerini de yükseltecek bir öğretim programına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişlerdir.

Dördüncü Bölüm

Sonuç Tartışma ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde tartışma, sonuç ve öneriler bahsine yer verilmiştir. Bu bölümdeki açıklamalar için araştırmanın bulgular bölümündeki verilerden yararlanılmıştır.

Sonuç

II. Meşrutiyet Dönemi, Türk eğitim tarihi açısından önemli sayılabilecek gelişmelerin yaşandığı bir zaman dilimidir. Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında geri kaldığının ağır şekilde hissedilmeye başlandığı bu dönemde, eğitimciler bu kötü gidişi durdurmanın çarelerini aramışlardır. Bu noktada yaşanan sorunun ancak gelecek nesillere iyi bir eğitim verilerek çözülebileceği inancı hakim olmuştur.

Bu dönemde Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte özgürlüklerin önü açılmış ve daha önce eğitim alanında tartışılmayan pek çok konu tartışılabilir hale gelmiştir. Gazeteler, kitaplar ve eğitim dergileri yoluyla temel eğitim, kızların eğitimi, üniversite eğitimi, okulların fiziksel durumu, öğretmen yetiştirme politikaları gibi konular geçmişe nazaran daha yoğun bir şekilde tartışma konusu olmuştur. Ayrıca tartışılan pek çok konunun da ilerideki dönemlerde eğitim alanında yapılan bazı uygulamalara ışık tuttuğu gözlemlenmiştir. Yukarıdaki konuların büyük bir bölümünün Cumhuriyet'in ilk yıllarında ciddiyetle ele alındığı görülmüştür.

İttihat ve Terakki Partisi'nin yöneticileri, eğitimi bir çeşit toplumsal dönüşüm aracı olarak kullanıp daha önceki dönemlerde yeterince önem verilmediğini düşündükleri çalışkanlık, vatanseverlik ve özgürlük kavramlarını önplana çıkarmışlardır. Onlara göre yüzyıllar boyunca Batı dünyası ile aramızdaki oluşan ekonomik, siyasi ve sosyal farklılık ancak özgür bir ortamda çok çalışarak ve vatanını çok severek giderilebilirdi.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitim toplumsal yönünü öne çıkaran eğitimciler, karakter eğitiminde başat rolün öğretmene düştüğünü ifade etmişlerdir. Bu dönemde öğretmen her şeydir fikrinin hâkim olduğu görülmektedir. Öğretmenin eğitimde tek kaynak olarak görülmesi halkın ancak bu yolla cahillikten kurtulabileceği düşüncesi mevcuttur. Onlara göre öğretmen, karakter eğitimi için uygun ortamı sağlarsa çocuğun karakteri kendiliğinden uygun bir yöne evrilecektir. Karakter eğitiminde öğretmene düşen görev bu uygun ortamı hazırlayıp rehberlik etmektir. Fakat araştırmaya dâhil edilen eğitimcilere göre medrese hocalarının bu dönemde bunu başardıkları söylenemez. Halbuki onlardan beklenen öğrencilerini hurafelerden uzaklaştırıp yaşadığı çevrenin ekonomik gücü hakkında bilgi sahibi çalışkan ve vatansever bireylere dönüştürmektir.

Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilere göre öğretmene karşı toplumun büyük bir beklentisi vardır. Eğer öğretmen, bu beklentiyi karşılayamazsa öğrencide bu durumun yansımaları görünür. Kötü bir öğretmenin izi öğrencide hemen kendini belli eder. Örneğin tembel, isteksiz bir öğretmenin öğrencileri de tembel ve isteksiz bireylere dönüşür.

Araştırmaya dâhil edilen eğitimciler, çalışkanlık değerinin yeni yetişen nesillere nasıl benimsetilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bu konuda özellikle öğretmenlerin meslek becerilerine değinen eğitimciler, II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki medrese hocalarının meslek becerileri konusunda geçmiş dönemlerdeki hocalarla kıyaslanamayacak kadar kötü durumda olduklarını ve öğrencilere çalışkanlık konusunda rol model olamadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrenciye çalışkanlık bilincinin kazandırılmasında öğretmenin çok önemli bir rolü olduğunu düşünen bu eğitimciler, öğrencinin bazı olumsuz davranışları nedeniyle tembel olarak etiketlenmesinin yanlış bir davranış olduğunu dile getirmişlerdir. Onlara göre öğrenciyi bu şekilde davranmaya iten ruhi sebepler araştırılmalıdır. Tembellik bir sınav başarısızlığından, yaşanan çevrenin değişmesinden veya bir arkadaş etkisinden kaynaklanıyor olabilir. Aynı zamanda kulak veya gözdeki bir sağlık problemi de bu duruma yol açıyor olabilir. Tembel öğrencileri çalışkan hale

getirmenin yolu onların eğilimlerini ve zevk aldıkları şeyleri tespit edip bu yönde çalışmalar yapmasına izin vermekten geçtiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilere göre başarılı olan çocukların çalışması göz ardı edilerek yetenekli bulunması ve başka alanlara ilgi duyması nedeniyle herhangi bir dersten başarısız olan bir çocuğa tembel denilmesi büyük bir hatadır. Bunun yanında ödül sisteminin yalnızca başarılı öğrenciler için işletilmesi de doğru değildir. Ödül sistemi başarısız olan öğrenciler için de işletilmelidir. Öğretmenin ders işleyiş yöntemi, öğrencilere ders esnasında arkadaşlarını eleştirme olanağının verilmemesi, ceza ve tehdit gibi yöntemler öğrencideki çalışkan olma bilincini olumsuz etkileyebilir. Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin çalışkanlık değeri ile vatanseverlik değerini ilişkilendirdikleri görülmüştür. Onlara göre ancak Batı dünyasının çalışkanlığını örnek alarak vatana hizmet etmek söz konusu olabilir. Yaşanılan felaketlerin temelinde öğrencilerin çalışkanlık ve vatanseverlik değerlerini yeterince benimsememesi yatmaktadır. Bu nedenle II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcileri, öğretmenlerin iyi ve etkili bir vatanseverlik eğitimi vermeleri gerektiği ifade etmişlerdir. Bu konuda özellikle o döneme kadar ihmal edildiğini düşündükleri tarih ve coğrafya eğitiminin faydalı olacağını düşünmüşlerdir. Onlara göre, çocuktan tanımadığı bir coğrafyayı sevmesi beklemek hatalı olur. Bir çocuğun tarihteki fedakârlıkları bilmesi onun vatansever olmasını sağlar. Ayrıca vatanseverlik eğitiminin çok erken yaşlarda başlaması gereken bir eğitim olduğu da ifade edilmiştir. Bir de doğa, müzik ve askerlik eğitimlerinin vatanseverlik eğitimi üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu dile getirmişlerdir.

Eğitimcilerin değindiği bir diğer konu ise öğretmenin sorumluluk eğitimi konusunda yapabilecekleridir. Onlara göre öğretmenin karakteri öğrencinin sorumluluk sahibi olmasında önemlidir. Öğretmen, çocuktan kendi sorumluluğunu kendi ölçer bir şahsiyet meydana getirebilmelidir. Bu eğitimcilere göre özgürlük ve sorumluluk eğitimi belli bir denge içinde yürütülmelidir. Serbestlik demek öğrencinin tamamen özgür olduğu anlamına gelmemelidir. Ayrıca sorumluluk bilinci yalnızca bilgi aktarım yöntemi ile gelişmeyeceği düşüncesine sahip olan bu eğitimciler, bu bilincin

gelişmesi için uygulamaya ve zamana ihtiyaç olduğunu düşünmüşlerdir. Ayrıca uygulamalı derslerde öğrencilere mümkün olduğunca fazla özgürlük verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bundaki amaçları ise öğrencilerdeki yaratıcı güç ortaya çıkarıp bağımsız olma bilinci geliştirektir.

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin değindikleri bir başka konu ise hareketli çocukların durumlarıdır. Onlara göre hareketli bir çocuğun davranışı şiddet yoluyla bastırılırsa bu çocuk ileride silik bir şahsiyete dönüşür. Buna karşılık çevresindeki arkadaşlarını psikolojik açıdan baskılamaya çalışan bir çocuk da mutlaka engellenmelidir. Bahsi geçen bu durumlar özgürlük değerinin gelişimi açısından önemlidir. Eğitimcilerin üzerinde durduğu bir diğer değer ise dürüstlük değeri olmuştur. Onlara göre dürüstlük eğitiminde, öğretmenin rol model olması çok önemlidir. Çocuklar, dürüst olmaya teşvik edilmelidirler. Çocuk, korkutularak yalan söylemeye teşvik edilmemelidir. Ayrıca çocuğun sınıfta kendi haklarını savunmasını öğrenmesi adalet eğitimi açısından önemlidir. Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilere göre öğretmen, karakter eğitimi yaparken çeşitli ortamları, durumları ve materyalleri kullanabilir. Örneğin sınıf dışı ortamlar, spor karşılaşmaları ve matematik problemleri karakter eğitiminde kullanılabilir. Öğretmenin aile ile işbirliği yapması da karakter eğitimini olumlu yönde etkiler. Ayrıca özel eğitim öğrencilerinin karakter eğitimi kendine has bir şekilde yapılmalıdır.

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcileri, karakter eğitiminde öğretmenden sonra en önemli görevin okula düştüğünü düşünmüşlerdir. Fakat o dönemdeki eğitim kurumlarının bu görevi yerine getiremediğinden de yakınmışlardır. Osmanlı'nın kuruluş ve yükselme döneminde toplumsal gelişime çok faydalı olan medreselerin artık işlevini yerine getiremediğini ifade etmişlerdir. Bu kurumların bilimsel gelişmeye katkı sunmadığı gibi aynı zamanda yetiştirdiği kişilere çalışkanlık ve vatanseverlik bilinci kazandırmadığı dile getirilmiştir. Medreselerin milletin ihtiyaç duyduğu çalışkan ve vatansever bireyleri yetiştirebilmesi için öğretim programında düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu eğitimciler, medreselerin yanısıra modern okullarda da vatanseverlik eğitimi verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Onlara göre okullar, çocukların vatanlarını

sevmeyi öğrendikleri bir yer olmalıdır. Okulların bu işlevi yerine getirebilmesi için çeşitli araçları kullanabilir. Örneğin okullardaki temsil denemeleri bu konuda bir araç olabilir. Aynı zamanda bu temsil denemelerinde ve törenlerde kullanılan müzik de vatanseverlik eğitimi için kullanılabilir.

Yabancı eğitim sistemlerini ithal ederek vatanseverlik eğitimi verilemeyeceğini düşünen bu eğitimciler okul, ordu ve siyasi partilerin çocuklara vatanseverlik bilinci aşılayan kurumlar olduğunu belirtmişlerdir. Hatta gençlerin daha askere gitmeden okullarda silah talimi yapmaya başlamasının onlardaki vatan sevgisini arttıracaklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin okulun işlevi değişkeni ile en çok ilişkilendirdiği değer, çalışkanlık değeri olmuştur. Okulu hayat sahasının bir denemesi ve kopyası olarak gören bu eğitimciler, öğrencinin okulda çalıştırılması gerektiği fikrini öne sürmüşlerdir. Bu yolla öğrencilerde çalışkanlık bilincinin gelişeceğini ifade etmişlerdir.

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerine göre çocuklardaki çalışkanlık bilinci ile okullardaki eğitim sistemi arasında ilişki vardır. Bu nedenle yapılacak en acil iş okullarda faal kimseler yetiştirecek sistemi kurmaktır. Böyle bir eğitim sisteminde öğrenciler okulda mutlaka çalıştırılmalıdır. Bu durum çocuklardaki çalışkanlık ve sorumluluk bilincini yükseltir. Aynı zamanda okullardaki bütün çocuklara sorumluluk eğitimi verilmelidir ki onlar üstünkörü iş yapma alışkanlığından vazgeçsinler. Bunun yanında okullarda demokratik bir ortam oluşturulmalıdır. Demokratik ortamdan mahrum kalan çocuklarda da çalışkanlık ve sorumluluk bilinci gelişmez. Fakat bu eğitimciler, çalışkanlık ve sorumluluğundan da belli bir kararda kalması gerektiğini düşünmüşler. Örneğin tatil dönemlerinde öğrencinin çalışmaya devam etmeyip mutlaka bir sonraki dönem için dinlenmeye çekilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Onlara göre devletin çocuğu zorla okula götürmeye de hakkı vardır. Bu aile hukukuna aykırı bir durum değildir. Okullarda devam zorunlu olmalıdır. Bu da sorumluluk ve çalışkanlık eğitimi açısından önemlidir.

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerine göre okulda çocuklara uygulanan baskı dürüstlük değerinin gelişimini engeller. Ayrıca keyfi hükümranlığın

olduğu okul ortamlarında öğrencilerde bağımsızlık bilinci gelişmez. Okullarda demokratik bir ortamın olmayışının da çocuklardaki çalışma azmini tüketen bir durum olduğunu belirten bu eğitimciler, çocukların böyle ortamlarda vurdumduymaz bireylere dönüştüklerini ifade etmişlerdir. Bu eğitimciler tarih, coğrafya derslerinin ve milli bayramlar için yapılan törenlerin vatanseverlik bilinci aşılama da çok önemli bir yeri olduğunu dile getirmişlerdir. Özellikle yönetici yetiştirmekle görevli yüksekokullarda öğrencileri vatanseverlik şuuru ile yetiştirmek gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ailenin işlevi değişkeninde en çok vurgulanan değer dürüstlük değeri olmuştur. Araştırmaya dâhil edilen eğitimcilere göre, bu konuda aileye düşen görev çocuklara rol model olmaktır. Dürüstlük konusunda iyi örnekleri gören çocukların bundan olumlu anlamda etkileneceklerini ifade etmişlerdir. Çocuğun iyi bir insan olmasında aile içindeki en büyük görevin annede olduğunu belirten eğitimciler, bu dönemdeki annelerin çocuklarına gereken özeni göstermedikleri için çocukların zayıf kaldıkları ve hastalıklı olduklarını ifade etmişlerdir. Zayıf ve hastalıklı bireylerin ise çalışkan bir bireye dönüşmesinin imkansız olduğunu da dile getirmişlerdir.

Araştırmaya dâhil edilen eğitimciler, annelerin çalışkanlık ve sorumluluk eğitiminde Batı dünyasındaki iyi misalleri kendilerine örnek almaları gerektiğini belirtmişlerdir. Onlara göre, kadının görevi yalnızca çocukları eğitmek değildir. Milleti eğitmek, erkekleri doğru yola yönlendirmek de kadının görevidir. Ailede karakter eğitimi almayan çocuklar, okulda tembel ve düzensiz olurlar. Çocukların tembel olmasında annelerin bebek gelişimi konusunda bilgisiz olmasının etkisi vardır. Yeterli beslenmeyen çocuklardan sağlıklı ve çalışkan olmasını beklemek yanlış olur. Annelerin bu konuda eğitim alması toplumsal açıdan önemlidir.

Aileler, tıpkı Batı toplumlarında olduğu gibi çocuklarına işi sevdirmelidir. Fakat ailelerin ev ödevlerine bile yardım ettikleri bir ortamda çocuktan sorumlu ve çalışkan bir birey olarak işi sevmesi beklenemez. Hatta çocuk daha bebek çağlarından itibaren kendi başına yemek yemeye teşvik edilmelidir. Bu tür bir davranış ailede verilecek sorumluluk ve çalışkanlık eğitiminin bir parçasıdır. Karakter sahibi çocuklar yetiştirmek isteyen aileler, korkuyu eğitim yöntemleri arasından çıkarmalıdır. Çünkü korku,

çocuğu yalancılığa sevk edebilir. Ayrıca aile bireyleri, çocuğa dürüstlük konusunda önce kendileri rol model olmalıdır. Ailede sıkı otoriter bir eğitime tabi olan çocuklar, demokratik yaşama uyum sağlayamazlar. Ayrıca aile içinde uygulanan ödül ve ceza sistemlerinin de adaletli bir şekilde işlemesi adalet eğitimi açısından önemlidir. Cezaların adil olduğunu gören çocuk anne-babasına karşı saygılı olur.

Çocuğun karakterinin gelişiminde çevre de etkilidir. Çocuk doğal bir çevrede kendi kendine büyümelidir. Fıtratı zorla değiştirilmeye çalışılmamalıdır. Çünkü çocuk çevre ile iletişim kurarak hayatı tanır ve karakterini geliştirir. Örneğin oyunların çocuğun karakter gelişiminde önemli bir yeri vardır. Faydalı bir oyun, çocukları neşeli yapar. İnsanda uyanan iş hevesinin temelini atar. Aynı zamanda oyunlar, sorumluluk ve saygı eğitiminde kullanılabilir. Çalışkanlık bilincinin gelişmesinde de çevrenin etkisi vardır. Örneğin bazen okul derslerinde oluşan tembellik nedenli başarısızlığın temelinde muhitin değişmesi yatabilir. Çocuklarda doğa sevgisi meydana gelirse bu durum vatanseverlik eğitimi için kullanılabilir. Çünkü bireyler, sevdikleri şeyi koruma eğilimindedir. Bunun yanında çevrede yaşanan olaylar da vatanseverlik eğitiminde kullanılabilir.

Çevrenin işlevi değişkeninin en ilişkilendirildiği değer yardımseverlik değeri olmuştur. Eğitimciler, eğitici çocuk oyunlarının çocuklara yardımseverlik eğitimi vermek için faydalı araçlar olduklarını dile getirmişlerdir. Aynı zamanda iyi bir çevre içinde oyun eğitimi yoluyla her türlü değer kazandırılabilceği de ifade edilmiştir. Özellikle sorumluluk ve saygı değerlerinin eğitiminde eğitici çocuk oyunlarının çok faydalı olabileceği belirtilmiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitiminde etkisinin olduğunu düşündükleri bir diğer etken ise öğretim programlarıdır. Ancak o dönemdeki medreselerin öğretim programlarının çalışkanlık ve vatanseverlik bilinci kazandırma konusunda başarısız olduğunu düşünen bu eğitimciler, bu öğretim programlarını ağır şekilde eleştirmişlerdir. Aynı zamanda bu öğretim programlarının bireylere dayanışma içinde çalışmayı öğretememesinden de yakınılmıştır. Öğretim programlarının hazır bilgiyi ezberletmekten ziyade faal ve yaratıcı bireyler yetiştirmeye dönük bir

işlevinin olması gerektiğini ifade edilmiştir. Aynı zamanda bu faal ve yaratıcı bireylerin toplumsal becerilerini de yükseltecek bir öğretim programına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişlerdir. Onlara göre öğretim programları meslek fikrine yön veren, yaratıcı faaliyeti teşvik eden programlar şeklinde düzenlenmelidir. Hazırlanan öğretim programı, çalışkan ve mücadeleci bireyler yetiştirmek üzerine kurgulanmalıdır.

Tartışma

Bu bölümde, araştırma verilerinin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgulara bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlar tartışılmış ve değerlendirilmiştir. II. Meşrutiyet Döneminde eğitime sosyolojik açıdan yaklaşan eğitimcilere göre karakter eğitiminde hangi etkenlerin daha etkili olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen 12 eğitimcinin eserleri üzerinde yapılan analizler sonucunda karakter eğitiminde öğretmenin ve okulun önemine vurgu yapan bir anlayışın hâkim olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bulgularına göre en yüksek frekans değerine sahip olan etkenin öğretmenin işlevi olduğu görülmektedir. Bu bulgular, Türker'in (2008) çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Türker, bu dönemde "Çökmekte olan devleti okul ve öğretmenler kurtaracaktır." şeklinde bir algının hakim olduğunu ve bu algı neticesinde öğretmen yetiştirme konusunda yeniliklerin yapıldığını ifade etmiştir.

Öğretmenin işlevine en sık değinen eğitimci ise İbrahim Alaettin Gövsa olmuştur. Gövsa, öğretmenin bir çocuk hakkında bir karara varmadan önce onu çok iyi tetkik etmesi gerektiğini dile getirmiştir. Örneğin tembel olduğu iddia edilen bir öğrencinin aslında bu tembelliğinin nedeninin bir sağlık probleminden kaynaklanabileceğinin dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Araştırmanın bu bulgusu Karagöz ve Duman'ın (2014) çalışmasındaki bulgular ile kısmen örtüşmektedir. Bu çalışmada Gövsa'nın öğrencilerdeki dikkat eksikliği konusunda bazı görüşler ileri sürdüğü ve engelli öğrenciler ile ilgili dikkate değer bir akademik çalışmanın yapılmamasından yakındığı dile getirilmiştir.

Kazım Nami'ye göre öğretmen çocukta kendine karşı bir saygı oluşturmak istiyorsa kendini öğretmenlik konusunda geliştirmek zorundadır. Bu bulgular, Karataş (2009)'ın çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Bu çalışmaya göre Kazım Nami, öğretmenlik becerisi ile öğretmene duyulan saygı arasında ilişki olduğunu düşünen bir eğitimcidir.

Nami, öğretmenin özgürlükçü bir ders ortamı yaratarak çocuktaki yaratıcılığın gelişmesini sağlayabileceğini ifade etmiştir. Bu bulgu, Gurbetoğlu ve Atlı (2014)'nin çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Gurbetoğlu ve Atlı, Kazım Nami'nin eserlerinde öğretmenlerin sınıf içinde özgür bir ortam oluşturması gerektiğini yönünde fikir beyan ettiğini belirtmişlerdir.

Altın (2010)'ın çalışmasındaki bulgular da yapılan bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Altın, bu çalışmasında Ziya Gökalp'in öğretmenlik mesleğini çok önemseydiğini ve öğretmenlik mesleğine dair sorunların çözüme kavuşturulması halinde eğitim sahasındaki birçok meselenin kendiliğinden çözüleceğine inandığını dile getirmiştir.

Satı Bey de karakter eğitiminde öğretmenlerin önemine değinmiştir. Bu bulgular, Uyanık (2009)'un çalışması ile örtüşmektedir. Bu çalışmaya göre Satı Bey, öğrencilerin çalışkan, azimli, aydın ve ulusal onurlu Osmanlılar olarak yetiştirebilmek için öğretmenlerin azim ve şevkle çalışması gerektiğini belirtmiştir. Türk (2009)'ün çalışmasındaki bulgular da yapılan bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Türk, bu çalışmasında, Satı Bey'in öğretmenlerin coğrafya öğretiminde kullanacağı doğru tekniklerle vatanseverlik eğitime katkıda bulunacağını dile getirdiğini ifade etmiştir.

Yapılan bu çalışmada elde edilen bir diğer bulgu ise Satı Bey'in vatanseverlik bilinci üzerinde tarih eğitiminin etkisine dair görüşleridir. Bu konuda Fransa örneğini veren Satı Bey, bu ülkedeki anlayışa göre beraber yaşamış olmak ve beraber yaşamayı istemenin, vatandaşlıkta kandan daha önemli bir neden olduğunu ifade etmiştir. Türk (2010)'ün çalışmasındaki bulgular da yapılan bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Türk, bu çalışmasında, Satı Bey'in kendi bakanlığı döneminde, o güne kadar

yeterince önem verilmeyen tarih eğitiminin ivme kazanması için büyük gayret ettiğini, bu gayretindeki asıl amacının ise öğrencilere tarih eğitimi yoluyla vatanseverlik aşımaya çalışmak olduğunu belirtmiştir. Korkmaz (2007)'in çalışmasında da benzer bulguların olduğu görülmektedir. Korkmaz, bu çalışmasında Satı Bey'in öğretmenlerin tarih öğretiminde kullanacakları doğru tekniklerle öğrencilere vatan sevgisini aşımaya yolunda ilerleme kaydedebileceklerini düşündüğünü belirtmektedir.

Araştırmadaki bulgular, Ergün (1996)'ün çalışmasındaki bulguları da desteklemektedir. Ergün, Satı Bey'in ve Emrullah Efendi'nin bakanlık yaptıkları dönemde öğretmen yetiştirme konusuna önem verdiklerini ve bu konuda çalışmalar yaptıklarını dile getirmiştir.

Ethem Nejat'a dair bulgular incelendiğinde ise daha çok medrese hocalarından yakındığı görülmektedir. Ona göre medrese hocaları çağın gerisinde kalmış ve çalışkanlık konusunda topluma rol model olamaz hale gelmişlerdir. Bu bulgular, Altın (2008)'in çalışmasındaki veriler ile örtüşmektedir. Altın'a göre Ethem Nejat, ülkenin içine düştüğü kötü durumdan kurtulabilmek için öğretmene nitelik kazandırmak gerektiğini dile getirmiştir.

Erkek (2012)'in çalışmasındaki bulgular da yapılan bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Erkek, bu çalışmasında, Ethem Nejat'ın Balkan Savaşları'nda alınan yenilginin sorumlusu olarak öğretmenleri gördüğünü dile getirmiştir. Ethem Nejat'a göre Eğitim sistemimiz çocukları eğitmekten çok köreltmektedir. Benlik ve karakter vermek yerine memur yetiştirmeğe yönelmektedir.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, sorumluluk eğitiminde çocuğun özgür bir ortamda yetişmesinin önemli bir yeri olduğunu dile getirmiştir. Baltacıoğlu'na göre öğretmenlerin yapacağı şey, çocuğun hürriyetini kısıtlamak değil, çocuktan kendi sorumluluğunu kendi ölçer bir şahsiyet meydana getirmektir. Bu bulgular Öztürk (2008)'ün çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Öztürk, Baltacıoğlu'nun ahlak kavramını çalışmak ve kalkınmak için sahip olunması gereken sorumluluk duygusu olarak tanımladığını belirtmektedir.

İnce (2010)'nin çalışmasındaki veriler de yapılan bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir. İnce, bu çalışmasında Halil Fikret Kanat'ın öğretmen nitelikleri ve öğretmen yetiştirme konularına eserlerinde yer verdiğini belirtmiştir. Ona göre Kanat, öğretmenlerin görevinin yalnız bilgi beceri kazandırmaktan ibaret olmadığını, öğrencilerin karakterlerini de kuvvetlendirmekle görevli olduklarını ve bu yüzden öğretmenlerin aynı zamanda eğitici olmalarını, öğretimin de eğitsel öğretim olmasını gerektiğini düşünmektedir.

Halil Fikret Kanat, çocuklara vatanseverlik bilinci kazandırmanın yollarından birinin de onlara iyi bir coğrafya eğitimi vermek olduğunu belirtmiştir. Çetin, Oruç ve Tokcan (2006)'ın çalışmalarındaki bulgular da yapılan bu çalışmanın bulguları ile örtüştüğü görülmektedir. Çetin, Oruç ve Tokcan bu çalışmalarında, Halil Fikret Kanat'ın öğretmenlerin vereceği iyi bir coğrafya eğitimi yoluyla öğrencilerdeki vatanseverlik bilincini arttıracığı görüşünde olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgular, Melani (2014)'nin çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Melani, Sabri Cemil'in eserlerinde öğretmenlerin yalnızca öğrencilere değil, aynı zamanda tüm topluma iyi karakterli olmak konusunda rol model olması gerektiğini görüşünde olduğunu belirtmiştir.

Araştırmanın bulguları genel olarak incelendiğinde, Sabri Cemil'in eserlerinde vatanseverlik değerini vurgulamayı amaçladığını tespit edilmiştir. Bu bulgular, Altın (2013)'in çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Altın, Sabri Cemil'in öğrencinin okuma yazma öğrenmenin yanında aynı zamanda vatansever ve ahlaklı bir birey olarak da yetişmesi öğretmenlerin büyük rolü olduğunu belirtmiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi eğitim sosyolojisi öncülerinin öğretmenin işlevi değişkeninde en sık değindikleri değerlerden birinin vatanseverlik değeri olduğu görülmektedir. Eğitimcilerin bu yönde fikir beyan etmelerinde 1789 yılında ilan edilen Fransız İhtilali'nin etki vardır. Bu olaydan sonra Osmanlı'ya bağlı azınlıkların birçoğunun bağımsızlıklarını ilan etmiş olmaları bu dönemdeki eğitimcileri etkilemiştir. Eğitimciler yaşanan bu toprak kayıplarına tepki olarak öğrencileri vatansever bir bireye dönüştürecek eğitim uygulamalarının ortaya konmasının önemini dile

getirmişlerdir. Bu uygulamaların başarılı olabilmesinde en büyük görevin öğretmenlere düştüğünü ifade etmişlerdir.

Araştırmanın bulgularına göre en yüksek frekans değerine sahip ikinci değişkenin okulun işlevi olduğu görülmektedir. II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcileri karakter eğitiminde okulun önemli bir yeri olduğunu düşünmektedirler. Gurbetoğlu (2007)'nin çalışması ile yapılan bu araştırmanın bulguları örtüşmektedir. Gurbetoğlu, bu araştırmasında bu dönemdeki çocuk dergilerinde çocuğun ahlaki gelişiminde okulun yerinin vurgulandığını belirtmiştir.

Bu veriler Uyanık (2009)'ın çalışması ile örtüşmektedir. Uyanık, bu çalışmasında bu dönemdeki eğitimcilerin ülkenin kurtuluşunu okulların durumunu düzeltmekte gördüklerini belirtmektedir. Yapılan bu çalışmada II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitimcilerin, yazdıkları eserlerinde bireylere vatanseverlik bilinci aşılama da okulun rolünü vurguladıkları görülmüştür. Örneğin Ziya Gökalp, yönetici yetiştirmekle görevli olan yüksek okullarda, ileride hukukçu, doktor, yazar, öğretmen gibi milleti idare edecek seçkinlerin kişisel çıkar gözetmeden, fedakâr bir vatanseverlik şuuru ile yetiştirilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Gökalp'in bu fikirlerinin Ergün (1996)'ün çalışmasındaki bulgular ile örtüştüğü görülmüştür.

Karakter eğitiminde okulun işlevine en fazla değinen eğitimci Halil Fikret Kanat olmuştur. Ona göre bir bireyi çalışkan bir insana dönüştürmek için daha okul çağındayken çalışma alışkanlığını edindirmek gerekmektedir. Bu bulgular, Taşdemirci (1999)'nin çalışmasındaki bulgularla örtüşmektedir. Taşdemirci, Halil Fikret Kanat'ın yazılarında köylüyü daha çalışkan yapmak amacıyla köy enstitülerinin kurulması ve geliştirilmesini yönünde görüş bildirdiğini belirtmiştir.

Halil Fikret, okulda demokratik bir ortam kurulamazsa öğrencinin girişkenlik kabiliyetini kaybedeceğini belirtmiştir. Bu bulgular, Güçlü (2013)'nün çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Güçlü, bu çalışmasında Halil Fikret'in demokrasi eğitimi konusunda yazdığı yazıların, günümüzde uygulanan demokrasi ve okul meclisleri projelerine ışık tuttuğunu belirtmiştir.

Çalışma sonuçları incelendiğinde başta Ethem Nejat olmak üzere birçok eğitimcinin medreselerin durumunu beğenmediğini ve iyileştirilmesi gerektiğini düşündüklerini görüyoruz. Ergün (1996)'ün çalışmasındaki bulgular da yapılan bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Ergün, bu dönemde eğitim üzerine çalışan birçok kişinin medreselerin iyileştirilmesi yönünde fikir beyan ettiğini dile getirmiştir. Yıldırım (2013)'in çalışmasında ise Gökalp'in okul sayesinde uluslararası değerleri de kazanabileceğini belirtmiştir.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre ne zaman bütün faaliyetlerimizle yaşamaya, mücadeleye layık ve inançlı adamlar; yetiştirirsek işte o zaman okullarımız hayat için adam hazırlamayı öğrenmiş olacaktır. Baltacıoğlu'nun karakter eğitime dair görüşlerine ilişkin bu bulgular, Akar (1985)'in çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Akar, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun şahsiyetleri esaret altına almayan, yaratıcı ve karakterli bireyleri yetiştirecek bir eğitim sisteminden yana olduğunu belirtmektedir. Dikici ve Tezci (2002)'nin çalışmalarındaki bulgular da bu araştırmadaki bulguları desteklemektedir. Dikici ve Terzi, Baltacıoğlu'nun eğitimdeki hedefinin okul ortamını iyileştirmek olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan bu araştırmanın sonuçları incelendiğinde İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun öğretmenlerden okul ortamında olumlu bir iklim oluşturarak çocuğun kendi sorumluluğunu farkında olan bir şahsiyet meydana getirmesini sağlamalarını istemiştir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu da okullarda çocukları çalışkan olmaya sevk edecek bir eğitimin verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bulgular, Güngör (2008)'ün çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Güngör, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun okullarda verimliliği esas alan bir çalışkanlık eğitimi verilmesi gerektiği yönünde fikir belirttiğini ifade etmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin karakter eğitiminde ailenin de önemli bir işlevi olduğunu belirttikleri görülmektedir. Karakter eğitiminde ailenin önemli bir işlevi olduğunu belirten eğitimcilerden biri İbrahim Alaettin Gövsa olmuştur. Gövsa bireyin sosyalleşebilmesi için öncelikle aile sevgisini tatmış olması gerektiğini dile getirmiştir. Bu bulgu, Erol ve Tütak (2015)'in çalışmalarındaki bulgular ile örtüşmektedir. Erol ve Tütak, bu çalışmada Gövsa'nın çocuğun bencillikten

sıyrılarak paylaşma ve dayanışmayı öğrenebilmesi için aile sevgisini tatmış olması gerektiğini düşündüğü dile getirilmiştir.

Halil Fikret Kanat da karakter eğitiminde ailenin önemine inanan bir eğitimcidir. Kanat'a göre büyük şehirlerde yaşayan aileler senenin muhtelif zamanlarında kır gezintisine çıkmalı, çünkü bu gezintiler çocukların vatanseverlik bilinci üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Karadeniz (2011)'in çalışmasındaki bulgular da yapılan bu çalışmanın bu bulgularını desteklemektedir. Karadeniz, Halil Fikret Kanat'ın Herman Lietz adlı bir Alman pedagogun köy hayatı ile vatanseverlik bilinci arasında ilişki kuran fikirlerinden etkilendiğini belirtmiştir. Araştırmanın bulgularına göre araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin karakter eğitiminde önemine inandıkları bir diğer işlevin ise çevre olduğu görülmektedir.

Ethem Nejat çevre ile çalışkanlık değeri arasındaki ilişkiye değinen bir eğitimcidir. Ergün (1996)'ün çalışmasındaki veriler de yapılan bu çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir. Ergün, bu çalışmada, Ethem Nejat'ın Balkan Savaşları'ndan olumsuz etkilendiği belirtmiştir, aynı dönemde Avrupa'da izcilik faaliyetleriyle öğrencilere çalışkan olmanın önemi kavratılmaya çalışılmaktadır. Ethem Nejat, Osmanlı Devleti'nin bu tür etkinliklerin olmamasını eleştirmiştir. Ona göre Osmanlılar tıpkı göçebe ataları gibi doğayla barışıp üzerlerindeki miskinliği atmalıydılar. Araştırmanın bulgularına göre araştırmaya dâhil edilen eğitimcilerin karakter eğitiminde önemine inandıkları bir diğer işlevin ise öğretim programı olduğu görülmektedir. Acet (2014)'in çalışmasında yer verdiği bulgular ile de yapılan bu çalışmanın bulgularının örtüştüğü görülmektedir. Acet, bu çalışmasında Gökalp'in okul programlarının o dönemdeki ideolojiye uygun olarak "Türkçülük, İslamcılık, Çağdaşlık" anlayışına göre düzenlenmesi gerektiğini ifade ettiğini belirtmiştir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, araştırma sonucunda ulaşılan bulguların literatürde yapılan çalışmalar ile önemli ölçüde örtüştüğü söylenebilir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda ileride yapılabilecek olan çalışmalara ışık tutması bakımından bazı öneriler aşağıda sunulmuştur:

Araştırmaya dönük öneriler

- II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitimine dair görüşlerinin Cumhuriyet Dönemi eğitim sistemine yansımaları incelenebilir.
- Bu çalışma 2005 yılında yürürlüğe konan Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı'nda yer alan 20 değer ve 12 eğitimci ile sınırlandırılmıştır. Farklı değerler ve eğitimciler üzerinden yapılacak buna benzer çalışmalar ile daha geniş boyutlarda bir sonuca ulaşılabilir.
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin öğretmenlik mesleğinin karakter eğitimine etkisi ile ilgili görüşleri günümüzde yayımlanan bilimsel çalışmalardaki sonuçlar ile karşılaştırılabilir.
- Medreselerdeki öğretim programları ve uygulanan müfredatlar karakter eğitimi bağlamında incelenebilir.

Uygulamaya dönük öneriler

- Eğitim fakültelerindeki Türk Eğitim Tarihi, karakter eğitimi ya da değerler eğitimi ders kitaplarına II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitimine dair görüşleri eklenebilir.
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitimine dair fikirleri günümüzde karakter eğitimi sahasında şiir, hikâye ve roman gibi türlerde eserler veren sanatçıların çalışmalarına katkıda bulunabilir.
- II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin karakter eğitimine dair fikirleri sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına yapılacak olan güncellemelere katkıda bulunabilir.

Kaynaklar

- Acat, B., ve Aslan, M. (2011). Okulların karakter eğitimi yetkinlik ölçeği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9, 7-27.
- Acet, M. T. (2014). *Ziya Gökalp'te din ve milliyetçilik* (Yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Açıkalın, A. (2009). *Okuldaki çocuklarımız*. İstanbul: Pegem Akademi.
- Adanalı, H. (2004). Ziya Gökalp'in eğitim felsefesi ve yüksek eğitim hakkındaki görüşleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45(1), 57-70.
- Akagündüz, S. Y. (2017). II. Meşrutiyet dönemi ahlak eğitimine örnek bir ders kitabı: ibtidailere malumat-ı ahlakiyye ve medeniyye. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(7), 240-257.
- Akar, İ. (1985). *İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim ve kültür görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akbulut, E. (2006). *Milli Azadlık Savaşı anıları*. İstanbul: Tüstav Yayınları.
- Akçura, Y. (1978). *Türkçülük-Türkçülüğün tarihi gelişimi*. İstanbul: Türk Kültür Yayınları.
- Aksan, G. (2016). Max Weber ve değerler sosyolojisi: bir metodolojik ikilemin düşündürdükleri. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(35), 427-446.
- Akyüz, Y. (2012). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: A Pegem Akademi.
- Alkan, M. (2004). İmparatorluktan Cumhuriyet'e modernleşme ve ulusçuluk. İçinde K. Karpat (Ed.), *Osmanlı geçmişi ve bugünün Türkiyesi* (s. 71-104). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Altın, H. (2008). Ethem Nejat ve eğitim tarihimizdeki yeri. *Turkish Studies*, 3(4), 73-96.

- Altın, H. (2010). Ziya Gökalp'in eğitim tarihimiz açısından önemi. *History Studies*, 2(2), 493-509.
- Altın, H. (2013). II. Meşrutiyet devri pedagoğlarından Sabri Cemil ve Ameli Fenni Tedrisi. *Turkish Studies*, 8(2), 19-35.
- Altunya, N. (2006). *Gazi orta öğretmen okulu ve eğitim enstitüsü*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, B. (2014). 1924'te İlkokullarda tarih öğretimi: D'alembert etkisi altında Türk deneyimi. *Türk Tarihi Eğitimi Dergisi*, 3(1), 43-61.
- Atuf, N. (1911a). Dirilme çareleri. *Say ve Tettebbu Dergisi*, (7), 2-7.
- Atuf, N. (1911b). Mektep terbiyesi. *Say ve Tettebbu Dergisi*, (8), 2-8.
- Atuf, N. (1912). Şarklılık garplılık. *Say ve Tettebbu Dergisi*, (2), 1-4.
- Atuf, N. (1916a). Tabiat ve terbiye- Japonya mektepleri. *Muallim Dergisi*, (13), 633-635.
- Atuf, N. (1916b). Anormaller hakkında. *Muallim Dergisi*, (13), 39-44.
- Atuf, N. (1930). *Türkiye maarif tarihi*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Atuf, N. (1952). *Pedagoji tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Avcı, E. (2005). Hayat dergisindeki dil ve edebiyat yazılarının incelenmesi (*Yüksek lisans tezi*). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Avcı, E. (2012). Sosyal bilimlerde karakter eğitimi. İçinde M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 151-164). Ankara: A Pegem Akademi.
- Aydın, Ö. (2008). *Sorumluluk ve yardımseverlik odaklı karakter eğitimi programının 7. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyine etkisi* (*Yüksek lisans tezi*). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Aydoğdu, H. (2009). Ahlak filozofu ve hareket adamı olarak Nurettin Topçu. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16(40), 439-462.
- Aytaç, K. (1984). İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakóltesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 165-190.
- Balcı, E. (2011). Türkiye'deki milliyetçilik söylemleriyle kıyaslamalı olarak Erol Güngör'ün sosyolojik milliyetçilik anlayışı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 1-28.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1913). *Avrupa bizi nasıl tanıyor*. İstanbul: Kader Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1915). *İzmir konferansları*. İstanbul: Selanik Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1919). *Maarifte bir siyaset*. İstanbul: Necmi İstikbal Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1923). *Din ve hayat*. İstanbul: Kader Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1932). *Mürebbilere*. İstanbul: İstanbul Sühulet Kütüphanesi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1935). *Tarih ve terbiye*. İstanbul: Semih Lütfi Bitik Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1938). *Toplu tedris*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1942a). *İçtimai mektep nazariyesi ve prensipleri*. Ankara: Maarif Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1942b). *Kalbin gözü*. İstanbul: Yeni Adam Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1945). *Batiya doğru*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1972). *Türke doğru*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1995). *Talim ve terbiyede inkılap*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

- Battistich, V., Schaps, E. & Wilson, N. (2004). Effects of an elementary school intervention on students' connectedness to school and social adjustment during middle school. *Journal of Primary Prevention*, 24(3), 75-99.
- Batur, Z., ve Beştaş, M. (2011). Divanu Lügat'it Türk'te çocuk dünyası ve çocuk eğitimi. *Turkish Studies*, 6(2), 247-262. Erişim adresi <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934135>
- Baymur, F. (1987). *Cumhuriyet dönemi eğitimcileri*. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.
- Beldağ, A. (2019). Öğretim programlarında değer eğitimi. İçinde S.Z. Genç, A. Beldağ (Ed.), *Karakter ve değer eğitimi* (s. 135-144). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Berkowitz, M., & Bier, M. (2005). What works in character education: a report for policy makers and opinion leaders. Columbia: *Character Education Partnership*. Erişim adresi <https://characterandcitizenship.org/images/files/wwcepolicymakers.pdf>
- Biçer, B. (2019). Milli kültürden milli eğitime: Ziya Gökalp'in eğitim felsefesi. İçinde A .F. Arıcı, M. Başaran (Ed.), *İdeal Türk eğitimde ideal insan ve millilik arayışları* (s. 263-279). İstanbul: TEDEV Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk eğitim düşüncesi tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bostancı, K. (2005). Orhan Seyfi Orhon'un Cumhuriyet sonrasında yayımlanan çocuklarla ilgili iki kitap hakkındaki eleştirileri ve düşündükleri. *Kebikeç*, 10(19), 177-188.
- Brannon, D. (2008). *Character education- a joint responsibility, international honor society in education*. Indianapolis: Kappa Delta Pi.
- Canatak, M. (2011). İbrahim Alaettin'in (Gövsa) çocuk şiirleri adlı eserinin çocuk edebiyatındaki yeri. *Turkish Studies*, 6(2), 285-294. Erişim

adresi <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934137.pdf>

- Cemil, S. (1911a). Az ve iyi. *Yeni Mektep Dergisi*, 1(1), 3-4.
- Cemil, S. (1911b). Çocuk ruhu. *Yeni Mektep Dergisi*, 1(7), 113-114.
- Cemil, S. (1911c). İlk muallim kafilesi. *Yeni Mektep Dergisi*, 2(4), 97-98.
- Cemil, S. (1911d). Mektep vazifesi. *Yeni Mektep Dergisi*, 1(2), 33-35.
- Cemil, S. (1911e). Mekteplerimizde meskenet ve çare-i izalesi. *Yeni Mektep Dergisi*, 1(1), 11-15.
- Cemil, S. (1911f). Ameli olalım. *Yeni Mektep Dergisi*, 1(3), 65-70.
- Cemil, S. (1912a). Çocukta mesuliyet fikri. *Yeni Mektep Dergisi*, 1(11), 321-324.
- Cemil, S. (1912b). Tembellik nasıl tedavi olunur. *Yeni Mektep Dergisi*, 1(10), 289-300.
- Cemil, S. (1926a). Faal mektep nedir? *Muallimler Birliği Mecmuası*, 17(1), 176-180.
- Cemil, S. (1926b). Genç kızların ruhi ihtiyaçları. *Muallimler Birliği Mecmuası*, 17(2), 750-756.
- Cemil, S. (1926c). Terbiyede ilk esaslar. *Kurtuluş Yolu*, 61-63.
- Coşkun, Y., ve Yıldırım, A. (2009). Üniversite öğrencilerinin değer düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 311-328.
- Çağatay, Ş. M. (2009). *Öğretmen görüşlerine göre karakter eğitiminde ve karakter gelişiminde okulun rolü* (Yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Çağlayan, A. (2005). *Ahlak pusulası: ahlak ve değerler eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Çamdibi, H. M. (1994). *Şahsiyet terbiyesi ve Gazali*. İstanbul: MÜFAV.
- Çelebi, M. (2004). Atatürk'ün himayesinde kurulan Türk maarif cemiyeti. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 19(2), 35-53.

- Çelebi, N., ve Asan, T. (2013). Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki (1923-1946) insan/birey yetiştirme paradigmasının son Osmanlı birikimi ile karşılaştırmalı analizi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 140-148.
- Çelebi, N., ve Asan, T. (2014). II.Meşrutiyet dönemi eğitimi ve birey yetiştirme paradigmaları analizi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 262-270.
- Çelik, A. (2004). Çocuk oyun ve din eğitimi. *Kazım Karabekir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(9), 187-196.
- Çetin, T., Oruç, Ş., ve Tokcan, H. (2006). Halil Fikret Kanad ve coğrafya eğitimi üzerine bir eseri: Coğrafya'nın Tedris Usulü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3), 1-16.
- Çetinkaya, B. A. (1994). *Mehmet Şemsettin Günaltay ve fikriyatı* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara.
- Dağlar, O. (2006). Emrullah Efendi-Tevfik Fikret anlaşmazlığı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 27-47.
- Demirel, M. (2009). A review of elementary education curricula in Turkey: values and values education. *World Applied Sciences Journal*, 7(5), 670-678.
- Deniz, A. Ç. (2006). *Mehmet Şemsettin Günaltay'ın dini ve toplumsal görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dikici, A., ve Tezci, E. (2002). İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun sanat sanat eğitimi ve milli sanat hakkındaki düşünceleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 235-244.
- Dinçer, F. (2007). *Kazım Nami Duru hayatı eserleri ve Türkçe öğretimine katkıları* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, R. (1998). II. Meşrutiyet dönemi eğitim hareketlerinde din eğitimi öğretimi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38(1), 361-445.

- Doğan, İ. (2012). *Türk eğitim tarihinin ana evreleri*. Ankara: Nobel Yayın.
- Dölen, E. (2008). II. Meşrutiyet döneminde darülfunun. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 10(1), 2-46.
- Dönmez, C., ve Avcı, E. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin karakter eğitimine dair özyeterlilikleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 1(2), 2-14.
- Durak, N. (2007). Mevlana'nın ahlak öğretilerinde iyi ve kötü kavramları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(6), 2-24.
- Dural, A. B. (2006). Nurettin Topçu'da eğitim düşüncesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 48-70.
- Duran, M. (2011). Ölümünün 87.yılı anısına Türk milliyetçiliğinin ufuk adamı: Ziya Gökalp. *21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Dergisi*, 1(35), 98-107.
- Ege, N.N. (1977). *Prens Sabahattin, hayatı ve ilmi müdafaları*. İstanbul: Güneş Neşriyatı.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29200/312609>
- Ekşi, H., ve Katılmış, A. (2011). *Karakter eğitimi el kitabı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ekşi, H., Parlar, H., Çavuş, M., ve Levent, F. (2010). Yöneticilerin karakter eğitimi yeterlik inancı ölçeğinin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 177-205.
- Elban, M (2019). Bayramlar ve anma günlerinin eğitimdeki rolü: Kazım Nami Duru'nun değerlendirmeleri. *Gece Akademi*, 1(1), 221-231.
- Elbir, B., ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333.

- Emiroğlu, S. (2012). Kutadgu Bilig'de çocuk eğitimi. *Turkish Studies*, 7(1), 1027-1041.
- Emrullah. (1908a). Terbiyeye dair. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 149-150.
- Emrullah. (1908b). Terbiyeye dair II. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 157.
- Emrullah. (1909). Usul-ü terbiye ve tedris, *Mirât-ı Maarif Gazetesi*, 37-38.
- Emrullah. (1910a). İdare-i vilayet, *Yeni Muhitü'l- Maarif Gazetesi*, 6-13.
- Emrullah. (1910b). İlmi terbiye ve tedris, *Ümmet Gazetesi*, 15-16.
- Emrullah. (1910c). Maarif nâzırı olarak bütün maarif memurlarına 3 kânunusâni 1325'de yolladığı bir "Tahsis-i Umumiyye", *Yeni Tasviri Efkar Gazetesi*, 1-2.
- Emrullah. (1910d). Tedrisat-i ibtidaiyye. *Mülkiye Gazetesi*, 42-64.
- Emrullah. (1911). Terbiye ve esasları. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 248-250.
- Emrullah. (1912). Tedrisat-ı ibtidaiye kanunu layihası. *Meclis-i Mebusan Levayih-i Kanuniye*.
- Emrullah. (1914). *Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1327 Senesi Dördüncü Kongresinde Tanzim Olunan Siyasî Programa Dair İzahname*. İstanbul.
- Erdoğan, İ. (2014). Milli Eğitim Bakanlığı sisteminin kuvvetler ayrılığından kuvvetler birliğine doğru dönüştürülmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 329-340.
- Ergin, M. (2003). *Orhun abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergün, M. (1979). Emrullah Efendinin hayatı görüşleri çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 30(2), 7-36.
- Ergün, M. (1986). 20 yüzyıl başlarında Türk eğitiminin amaçları konusundaki tartışmalara mukayeseli bir bakış. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 1(20), 63-67.
- Ergün, M. (1987). Satı Bey hayatı ve Türk eğitimine hizmetleri. *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 4-19.

- Ergün, M. (1996). *İkinci Meşrutiyet devrinde eğitim hareketleri*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Ergün, M. (2008). Prens Sabahattin Bey'in eğitim üzerine düşünceleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 1(2), 1-9.
- Erkek, M. S. (2012). Osmanlı devletinde ilk Türkçü eğitim dergisi: Yeni Fikir. *History Studies*, 4(1), 197-213
- Erkek, M. S. (2013). II. Meşrutiyet dönemi maarif nazırları. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 28(2), 385-416. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetid/issue/5067/69144>
- Erol, K., ve Tütak, M. (2015). Çocuk edebiyatı kapsamında İbrahim Alaettin Gövsa'nın çocuk şiirlerine değerler eğitimi bağlamında bakış. *International Journal of Languages' Education and Teaching* 3(1), 210-228.
- Ersoy, F. (2019). Türk eğitim ve kültür tarihinde değer eğitimi. İçinde S.Z. Genç, A. Beldağ (Ed.), *Karakter ve değer eğitimi* (s. 171-188). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ersoy, M. (2018). Sosyolojide değerler ve değer araştırmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 356-366.
- Fidan, N. K. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: nitel bir araştırma. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 6(3), 361-388.
- Genç, S. Z. (2019). Değerler: temel kavramlar. İçinde S.Z. Genç, A. Beldağ (Ed.), *Karakter ve değer eğitimi* (s. 3-16). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gökalp, Z. (1914a). Fıkıh ve sosyoloji. *İslam Mecmuası* , 1(3), 78-87.
- Gökalp, Z. (1914b). Refah mı saadet mi. *Küçük Mecmua* , 1(1), 3-6.
- Gökalp, Z. (1970). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gökalp, Z. (1973). *Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Gökalp, Z. (1976). *Şaki İbrahim Destanı ve bir kitapta toplanmış şiirler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gökalp, Z. (2005a). *Yeni Türkiyenin hedefleri*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökalp, Z. (2005b). *Çınaraltı yazıları*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökalp, Z. (2008). *Altun ışık*. İstanbul: Lacivert Yayıncılık.
- Gökalp, Z. (2010). *Fırka nedir?* İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Gökalp, Z. (2012). *Hars ve medeniyet*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökalp, Z. (2013a). *Kızıl elma*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Gökalp, Z. (2013b). *Son şiirler*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökalp, Z. (2013c). *Türk terbiyesi*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Gökalp, Z. (2013d). *Türk töresi*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Gökalp, Z. (2013e). *Türkleşmek İslamlaşmak muasırlaşmak*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Gökçek, B. S. (2007). *5-6 yaş çocukları için hazırlanan karakter eğitimi programının etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gövsa, İ. A. (1909). Doktora hakkında: mekteb-i hukuk-ı müntehi sınıf arkadaşlarıma . *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, s. 151-152.
- Gövsa, İ. A. (1925). *Bedii terbiye*. İstanbul: Tanin Matbaası.
- Gövsa, İ. A. (1929). *Ruhiyat ve terbiye*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Gövsa, İ. A. (1966). *Acılar*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gövsa, İ. A. (1993). *Çanakkale izleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Gövsa, İ. A. (1999). *Çocukta davranış gelişimi*. İstanbul : Hayat Yayıncılık.
- Gövsa, İ. A. (2007). *Çocuk şiirleri*. Ankara: Nar Yayınları.
- Gurbetoğlu, A. (2007). II. Meşrutiyet dönemi çocuk dergilerinde ahlak eğitimi ve ahlaki değerler. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 81-101.

- Gurbetoğlu, A., ve Atlı, S. (2014). Kazım Nami Duru'nun okul öncesi eğitime katkıları ve çocuk bahçesi rehberi adlı eserinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 225-243.
- Güçlü, M. (2013). Cumhuriyetin öncü eğitimcilerinden Halil Fikret Kanad'ın süreli yayınlarda yayımlanan yazılarının değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(11), 113-129.
- Gül, R. (2013). *Bir değer eğitimi olarak ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Güler, A. (2008). *Türk toplumunda korku kültürü*. Ankara: Punto Tasarım.
- Günaltay, M. Ş. (1997). *Hurafattan ve İslam'ın gerçeği*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Günaltay, M. Ş. (1998). *Zulmetten nura*. İstanbul: Furkan Yayınları.
- Günaltay, M. Ş. (2000). *Maziden atiye*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Gündoğdu, F. B. (2010). *Ortaöğretim kurumlarında karakter eğitimi sorunu* (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Gündüz, M. (2010). Gelenek ve modernlik arasında bir eğitimci: Satı Bey ve Fenn-i Terbiye adlı eseri üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 5(3), 1392-1415. Erişim adresi http://www.turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makaletrozet&makale_id=14574
- Gündüz, M. (2012). *Mustafa Satı Bey ve eğitim bilimi*. Ankara: Otorite Yayınları.
- Güneş, İ. (2001). *Türk parlamento tarihi: TBMM V. dönem (1935-1939)* Ankara: TBMM Basımevi Müdürlüğü.
- Güneş, H. N. (2011). *2005 ilköğretim programlarının temel felsefesi ile Prens Sabahattin'in fikirleri arasındaki kavramsal ilişkiler* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Güngör, E. (2010). Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, M. (2008). Çağının önünde koşan bir aydın: İsmail Hakkı Baltacıoğlu. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 54-64.
- Gürel, Z. (1995). *İbrahim Alaettin Gövsa*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gürsoy, Ş., ve Çapcıoğlu, İ. (2006). Bir Türk düşünürü olarak Ziya Gökalp: hayatı, kişiliği ve düşünce yapısı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47(2), 89-98.
- Hall, S. (2000). *Using picture storybooks to teach character education*. Phoenix: Oryx Pres.
- İnce, R. (2010). *Halil Fikret Kanad'ın hayatı eserleri ve eğitim anlayışı* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Jones, G., Hayward, J., & Cardinal, D. (2006). *Moral philosophy: a guide to ethical theory*. Londra: Hodder Murray.
- Kanat, H. F. (1921). Mekteplerin teşkilat-ı hariciyesi hakkındaki nazariyat. *Dergah Dergisi*, 1(2), 180-181.
- Kanat, H. F. (1922a). Mekteplerimizin teşkilatı hakkında. *Muallimler Mecmuası*, 1(2), 19-22.
- Kanat, H. F. (1922b). Muallimler cemiyeti kongresi. *Muallimler Mecmuası*, 1 (4), 34-44.
- Kanat, H. F. (1922c). Terbiyenin dâhili teşkilatı hakkında nazariyeler. *Düşünce Dergisi*, 1(5), 50-52.
- Kanat, H. F. (1923). Yeni mektep. *Muallimler Mecmuası*, 1(7), 125-130.
- Kanat, H. F. (1927a). Coğrafya tedris usulü. *Terbiye Dergisi*, 2(7), 62-64.
- Kanat, H. F. (1927b). İçtimai mektep ve maarif inkılabı. *Fikirler Dergisi*, 1(2), 5-6.

- Kanat, H. F. (1928a). Gençlik terbiyesinde ruhi esaslar. *Hayat Mecmuası*, 4(79), 3-5.
- Kanat, H. F. (1928b). Hakiki feminizm. *Hayat Mecmuası*, 4(92), 269-270.
- Kanat, H. F. (1928c). İctimai ahlak ve terbiyemize dair. *Hayat Mecmuası*, 4(83), 81-82.
- Kanat, H. F. (1934). *Muasır terbiye ülküleri ve terbiyede yenilikler*. İstanbul: Marifet Matbaası.
- Kanat, H. F. (1942). *Milliyet ideali ve topyekün milli terbiye*. Ankara: Çankaya Matbaası.
- Kanat, H. F. (1951). Acı bir dönüş. *Yeni Okul*, 1(4), 25-26.
- Kanat, H. F. (1958). *Terbiye sosyolojisi*. Ankara: Yeni Matbaa.
- Kanat, H. F. (1976). *Ailede çocuk terbiyesi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kaptan, S. Y. (2019). Karakter ve değer eğitiminde yaklaşımlar yöntemler ve teknikler. İçinde S.Z. Genç, A. Beldağ (Ed.), *Karakter ve değer eğitimi* (s. 145-170). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kara, İ. (2005). Modern Türk felsefesi tarihinde öncü bir isim Emrullah Efendi ve “İlm-i Hikmet” dersleri. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(8), 93-123.
- Karadeniz, Ç. (2011). *Halil Fikret Kanad'ın düşüncesinde milliyet ideali* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karagöz, S., ve Duman, T. (2014). 1908-1928 yılları arası süreli yayınlarda yer alan eğitim görüşleri ve öneriler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(35), 576-594.
- Karaman, H. (2009). Divanü Lügat-it Türk'te ahlâk. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 10(39), 374-386.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, İ.H. (2009). Muallimin meslek ahlakı üzerine bir değerlendirme: aklın yolu bir ya da bir arpa boyu yol alamamak. *İş Ahlakı Dergisi*,

2(2), 140-144. Erişim adresi <http://isahlakidergisi.com/sayilar/2-cilt-2-sayi/d0010>

Kesgin, S. (2011). Cumhuriyet dönemi örgün eğitim kurumlarında ahlak eğitimi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(1), 209-238.

Keskin, M. (2003). Ziya Gökalp'in din anlayışı. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(8), 101-118.

Kılıç, A. F. (2012). Türkiye'de dünyevi ahlaka geçiş denemeleri. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 34-40.

Koçer, H. A. (1991). *Türkiye'de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Korkmaz, Ş. (2007). Mustafa Satı Bey ve tarih öğretimi üzerine görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 152-163.

Lickona, T. (1993). The return of character education. *Educational Leadership*, 51(3), 6-11.

Lickona, T. (1996). Eleven principle of effective character education. *Journal of Moral Education*, 25, 93-100.

Maden, S. (2011). İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun yazma eğitimine yönelik düşünceleri ve yazının usul-i tedrisi. *Turkish Studies*, 6(1), 1527-1542.

Mardin, Ş. (2008). *Jön Türklerin siyasi fikirleri 1895-1908* İstanbul: İletişim Yayınları.

Melani, G. (2014). *Makedonyalı Sabri Cemil'in Yeni Mektep dergisindeki yazılarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Mercan, S. I.(2012). *Yapılandırmacı yaklaşım 5E modelinin 10.sınıf coğrafya dersinde (çevre, toplum, öğrenme alanı) akademik başarı ve tutumuna etkisi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Merter, F. (1986). *II. Meşrutiyet dönemi eğitim sisteminde politika teşkilatlanma ve teftiş çalışmaları* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Milson, A., ve Ekşi, H. (2003). Öğretmenlerin karakter eğitiminde yetkin konusu duygusunda bir ölçme aracına doğru: karakter eğitimi yetkinlik inancı skalası (KEYİS) ve Türkçe uyarlama çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 99-130.
- Montagu, A. (2000). *Çocuklarınıza ahlaki değerleri nasıl kazandırabilirsiniz?* (Çev. R. Öncül). İstanbul: MEB Basımevi.
- Mora, N. (2008). Medya ve kültürel kimlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-14.
- Nalçacı, A., ve Beldağ, A. (2015). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazandırılması ile ilgili öğretmen görüşleri. *International journal of Eurasia Social Sciences*, 6(21), 67-81. Erişim adresi <http://www.ijoes.com/DergiTamDetay.aspx?ID=385&Detay=Ozet>
- Nami, K. (1912a). Çocuklara nasıl iyi itiyadları öğretebiliriz? *Gürbüz Türk Çocuğu*, 1(7), 5-6.
- Nami, K. (1912b). Öç. *Donanma Dergisi*, 3(31), 300-304.
- Nami, K. (1912c). Tedrisat meselesi. *Hak Gazetesi*, 4-5.
- Nami, K. (1912d). Zavallı gençler. *Donanma Dergisi*, 3(33), 424-426.
- Nami, K. (1916a). İçki ve muallimler. *Donanma Dergisi*, 7(76), 1213-1214.
- Nami, K. (1916b). Çocukluğu sevmek. *Muallim Dergisi*, 2(23), 807-810.
- Nami, K. (1917). Ahlak endişesi. *Donanma Dergisi*, 1(94), 1503-1504
- Nami, K. (1922). Askerlik terbiye ocağıdır. *Anadolu Terbiye Mecmuası*, 1(4), 97-100.
- Nami, K. (1922a). Bilmemiz lazım gelen şeylerden. *Anadolu Terbiye Mecmuası*, 1(3), 64-67.

- Nami, K. (1922b). Gece mektepleri. *Anadolu Terbiye Mecmuası*, 1(8), 39-44.
- Nami, K. (1922c). Ne yetiştirmek istiyoruz. *Anadolu Terbiye Mecmuası*, 1(6), 171-174.
- Nami, K. (1925). *Mekteplerde ahlak nasıl telkin edilmeli*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Nami, K. (1927a). Ah çocuklar. *Gürbüz Türk Çocuğu*, 1(10), 3-4.
- Nami, K. (1927b). Aile muhasebesi itimamın usul-ü manası. *Gürbüz Türk Çocuğu*, 2(13), 23-24.
- Nami, K. (1927c). Çocuklarda seciye teşkili. *Gürbüz Türk Çocuğu*, 1(11), 18-19.
- Nami, K. (1927d). Ebeveynin ilk vazifesi. *Gürbüz Türk Çocuğu*, 1(9), 22-23.
- Nami, K. (1927e). Kreşler-sokaklara atılan kimsesiz anasız babasız çocuklar için hususi bir müesseseye ihtiyaç vardır. *Gürbüz Türk Çocuğu*, 2(15), 24-25.
- Nami, K. (1928a). Terbiye ihtiyacı. *Gürbüz Türk Çocuğu*, 3(53), 37-38.
- Nami, K. (1928b). Çocukların ebeveynlerine karşı himayesi. *Gürbüz Türk Çocuğu*, 2(7), 2-3.
- Nami, K. (1928c). Ebeveynin vazifesi. *Gürbüz Türk Çocuğu*, 2(17), 2-3.
- Nami, K. (1928d). *Pedagoji önünde gazi*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Nami, K. (1928e). Sigara içen çocuklar. *Gürbüz Türk Çocuğu*, 2(18), 12-13.
- Nami, K. (1932). *Terbiyevi yazılar*. İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat.
- Nami, K. (1934). *Muallimin meslek ahlakı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Nami, K. (1935). *En büyüğümüz için*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Nami, K. (1935). *Yavruma diyişlerim*. İstanbul: Türkiye Matbaası.
- Nami, K. (1938). *Kemalist rejimde öğretim ve eğitim*. Ankara: Kanaat Kitabevi.

- Namlı, Z. B. (2019). Karakter eğitimi ve temel kavramlar. İçinde S.Z. Genç, A. Beldağ (Ed.), *Karakter ve değer eğitimi* (s. 17-30). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Nejat, E. (1910a). Amerika'da İslam. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 123-125.
- Nejat, E. (1910b). Fransız usulü tahsilin zararları. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 108-109.
- Nejat, E. (1911a). Çocuğun terbiyesinde valide. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 13-15.
- Nejat, E. (1911b). Darümualliminler ziraat askerler. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 294-296.
- Nejat, E. (1911c). Gezinti. *Sırat-ı Müstakim gazetesi*, 123-125.
- Nejat, E. (1911d). Japonya'da mektepler. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 107-109.
- Nejat, E. (1911e). Kız mektepleri. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 408-409.
- Nejat, E. (1911f). Mektep binaları: pavyon tarzı. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 156-157.
- Nejat, E. (1911g). Mektep tatilleri. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 302-303.
- Nejat, E. (1911h). Neden muallime yetiştirilemiyor. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 390-391.
- Nejat, E. (1911ı). Terbiye-i bedeniye. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 23-25.
- Nejat, E. (1912). Terbiye-i umumiye de noksanlık var. *Sırat-ı Müstakim Gazetesi*, 328-329.
- Nejat, E. (1916). Fevkalade talabeler. *Muallim Dergisi*, 1(2), 81-82.
- Noddings, N. (2006). *Eğitim ve mutluluk*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ovat, F. (2006). 1910 Almanya yolcusu eğitimci yazar: Halil Fikret Kanad. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 4(44), 45-50.
- Önder, M. (2012). *Toplumsal değişim sürecinde düziçi köy enstitüsü* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Önder, M. (2013). Sevgi din dili ve hikayelerin çocukların din eğitimindeki yeri ve önemi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 6(3), 1285-1298. Erişim adresi http://www.jasstudies.com/?mod=makale_trozet&makale_id=26692
- Özbay, M. (2012). *Kazım Nami Duru'nun Titan ve Berat'taki eğitim hizmetleri*. Tiran: Beder Press.
- Özdemir, S. A. (2009). Eğitimde program değerlendirme ve Türkiye'de eğitim programlarının değerlendirme çalışmalarının incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 126-149.
- Özen, Y., Güleriyüz, K., ve Özen, H. B. (2012). İlköğretim 1-3 sınıf hayat bilgisi 4-5 sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerler ve değerler eğitiminin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 277-286.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özgen, M. K. (1997). *Farabi'de mutluluk ve ahlak ilişkisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Özmen, C., Er, H., ve Gürgil, F. (2012). İlköğretim branş öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 297-311.
- Öztürk, F. (2001). *Ethem Nejat Türklük nedir ve terbiye yolları*. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Öztürk, F. (2008). İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim felsefesinde iman ve ahlak kavramı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 223-239.
- Sabahaddin, M. (1908). *Teşebbüs-i şahsi ve tevsi-i mezuniyet hakkında bir izah*. İstanbul: Dersaadet Matbaası.
- Sabahaddin, M. (1911). *İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne açık mektuplar - mesleğimiz hakkında üçüncü ve son bir izah*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.

- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sarıcan, E. (2006). *1998 ile 2004 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının vatandaşlık değerleri açısından karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sarıkaya, M. (2009). Gürbüz Türk çocuğu dergisinde çocuk sağlığı sorunu. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(9), 151-163.
- Satı, M. (1908). Darülmuallimin programları hakkında. *Tanin Gazetesi*, 3-4.
- Satı, M. (1910a). *Layihalarım*. İstanbul: Matbaa-i Hayriyye ve Şürekası.
- Satı, M. (1910b). Niçin geri kaldık. *Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası*, 1(2), 37-46.
- Satı, M. (1911a). *Fenn-i terbiye*. İstanbul: Kitabhane-i Askeri.
- Satı, M. (1911b). Irk ve eğitim. *Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası*, 1(13), 113-114.
- Satı, M. (1911c). İslam medeniyeti. *Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası*, 1(2), 181-189.
- Satı, M. (1911d). Öğretmenlik ve siyaset. *Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası*, 1(6), 15-17.
- Satı, M. (1913a). *Büyük milletlerden Japonlar ve Almanlar*. İstanbul: Kader Matbaası.
- Satı, M. (1913b). *Ümit ve azim*. İstanbul: Kader Matbaası.
- Satı, M. (1913c). *Vatan için*. İstanbul: Kader Matbaası.
- Satı, M. (1914). Kiraz ağacı. *Terbiye Mecmuası*, 2(4), s. 145-146.
- Schaeffer, E. (2003). Character education makes a big difference. *Principal*, 82(3), 36-39.
- Sılay, N. (2010). *Yükseköğretimde karakter eğitiminin incelenmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Sütçü, T. (2013). Yeni lisan hareketinden ölümüne kadar Türk basınında Ziya Gökalp. *Turkish Studies*, 8(9), 2297-2311.
- Şahin, H. (2012). Osmanlı medreselerinde iktisat eğitimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 93-102.
- Şahin, M., ve Tokdemir, A. (2011). İkinci Meşrutiyet döneminde eğitimde yaşanan gelişmeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 851-876.
- Şanlı, İ. (2009). Yunus Emre'nin insana ve insanlığa bakışı ve günümüze mesajları. *Turkish Studies*, 4(2), 955-961.
- Şentürk, A. (2012). Harf inkılabının yapılışı ve uygulanışında basının rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(26), 27-44.
- Tansel, F. A. (1989). *Ziya Gökalp külliyatı Limni ve Malta mektupları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Taşdemirci, E. (1999). Yüzyılımızın başından günümüze kadar Türkiye'de öğretmen yetiştirme sisteminde çağdaş pedagoji akımları. *Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 1(8), 155-180.
- Tekin, S. ve Sipahi, E.B. (2014). Kent yönetim din siyaset ve düşünce bağlamında Ortaçağ Avrupasına ilişkin genel bir değerlendirme. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 189-219. doi: 10.14225/Joh466
- Tevetoğlu, F. (1967). *Türkiye'de sosyalist ve komünist faaliyetler*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Tok, M. (2012). Mesnevi'deki masalların farklılığı ve eğitimsel işlevleri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(4), 42-57.
- Tokluoğlu, C. (2013). Ziya Gökalp ve Türkçülük. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 68(3), 113-139.
- Tonguç, İ.H. (1947). *Canlandırılacak köy*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Türk Dil Kurumu. (2014). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Türk, İ. C. (2009). II.Meşrutiyet dönemi eğitimcisi Satı Bey ve coğrafya öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16(40), 423-438.
- Türk, İ. C. (2010). II.Meşrutiyet dönemi eğitimcisi Satı Bey ve tarih öğretimi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(6), 113-148.
- Türker, H. K. (2008). *II.Meşrutiyet devri eğitim hareketleri ve günümüze yansımaları* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Uyanık, E. (2009). II. Meşrutiyet döneminde toplumsal mühendislik aracı olarak eğitim: İttihat ve Terakki cemiyatinin eğitim politikaları. *Amme İdaresi Dergisi*, 42(2), 67-88.
- Uyanık, N. (1996). *Modernist islamcı bir aydının geleneksel eğitim kurumlarına bakışı* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ülgen, P. (2010). Geç Ortaçağ'da Avrupa'daki üniversiteler ve eğitim. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 347-372.
- Ünal, F. T., ve Yiğit, A. (2014). The influence of the parent to occur the reading culture with children. *International Journal Of Language Academy*, 2(4), 308-322 Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.143>
- Üstünyer, F. (2009). *Karakter eğitimi ile ilgili eğitimcilerin görüşleri üzerine nitel bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçın, H. C. (2002). *Tanıdıklarım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yalçın, R. (2006). *İsmail Hakkı Tonguç'un Türk eğitim sistemi üzerine görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçın, S. K., ve Şengül, M. (2004). Dede Korkut Hikâyelerinin çocuk eğitimi açısından öne sürdüğü değerler ve ortaya çıkarmak istediği tip

üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 209-223. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6160/82817>

Yaşar, F. T. (2018). II. Meşrutiyet döneminde yurttaşlık ahlak ve medenilik eğitimi: malumat-ı medeniye ders kitapları. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 311-342. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oa/issue/47405/592187>

Yaylacı, A. F., ve Beldağ, A. (2015). Karar verme sürecinde okul yöneticileri ve değerler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 165-176. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17396/181874>

Yaylacı, A. F., ve Beldağ, A. (2018). Değerler eğitimi ve güncel tartışmalar: gazete haberlerine ilişkin eleştirel bir söylem analizi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 139-155. doi: 10.19126/suje.382369

Yazıbaşı, M. A. (2014). Klasik Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e Osmanlı'da ahlak eğitimi ve öğretimi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 761-780. doi:org/10.15869/itobiad.20784

Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(19), 499-522. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16960/177116>

Yazıcı, M. (2014). Değerler ve sosyal yapıda değerler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223. doi: org/10.18069/fusbed.10221

Yazıcı, S., ve Yazıcı, F. (2010). Yurtseverlik eğitimi: tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 649-660. Erişim adresi http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi10pdf/yazici_sedat_fatih.pdf

Yıldırım, A. (2013). Ziya Gökalp'te toplumsal değişme: kültür ve uygarlık tezi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*

Dergisi, 5(9), 1-20. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/makusobed/issue/19441/206783>

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, G. (2007). *İlköğretim düzeyinde bir karakter eğitimi programı model önerisi ve uygulanabilirliği* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, S. (2013). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin öğretmen adayı görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 645-680. doi: 10.14520/adyusbd.611

Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk ruh sağlığı: çocuğun kişilik gelişimi*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yüksel, S. (2004). *Örtük program eğitimde saklı uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Zavotçu, G. (2012). Ziya Gökalp'in manzumeleri ve ala geyik hakkında. *Turkish Studies*, 7(4), 601-609. doi:10.7827/turkishstudies.4177

Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

Adı soyadı: Yahya AKYOL

Doğum tarihi: 24/04/1983

Doğum yeri: Gördes/Manisa

Adres: Balatçık Mah. 1671/1 Sok. No:1087D Çiğli/İzmir

E-Posta: yahya_kyol@hotmail.com

Öğrenim Durumu:

Lise 2001: Gördes Anadolu Lisesi

Lisans 2005: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği

Yüksek Lisans 2011: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi

İş Deneyimi:

2018 - 2020 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığında müdür yardımcılığı yaptı.

2005 - 2018 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığında öğretmenlik yaptı.

Yayınlar :

Yahya Akyol (2012). Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Batı Trakya'daki Türk Varlığının Milli Kimliğini Korumasına Etkisi. *III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu/Manisa*

Yahya Akyol (2015). Ortaokul 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Okuma Metinlerinde Yer Alan Değerler. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 194-207.

Yahya Akyol (2015). Ortaokul 6.Sınıf Öğrencilerinin Çalışkanlık Karakter Eğitimi Temasına Bakışları. *II. Uluslararası Katılımlı Değerler Eğitimi Kongresi/Kırıkkale*

Yahya Akyol (2016). Ortaokul 6.Sınıf Öğrencilerinin Vatanseverlik Değerine İlişkin Metaforik Algıları. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19-32.